SAYI: 8 FİYATI: 750 TL (K.D.V dahil)

EKONOMİ VE POLİTİKADA

Görüş

AYLIK DERGİ TEMMUZ 1987

Tatil, çalışmayı bir azap olarak algılayan insanımızın kaçabileceği bir yer araması, uluslararası tekellerce yağmalanan kıyılarımıza turist akımı, sıradan insanın ise bulabildiği yerden eteği ve elbisesiyle denize girmesi mi? Yoksa insanın doğayı, toplumu değiştirme ve dönüştürme gücünü yeniden üretmesine yardım eden bir dinlenme süreci mi?

TİP Genel Başkanı BEHİCE BORAN İLE SÖYLEŞİ

REFERANDUMDA NE YAPMALI?

"Referandumda yığınları boykota çağırmak, yasaklar devam etsin diyenlerin çoğunluğu oluşturmalarına yardımcı olmak demektir... Öyleyse 6 Eylül referandumunda, 12 Eylül rejiminin keyfi bir yasağını reddetmek noktasından hareket edip 1982 Anayasası'nın bütününün reddedilmesi için seslerini duyurmak, referandum kampanyasını, 1982 Anayasası'nı toptan değiştirme kampanyasına dönüştürmek tüm demokrasi güçlerinin görevi oluyor."

GLADYATÖR ARENASI

İÇİNDEKİLER

TAŞÇIOĞLU ÇOK HAKLI!

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) Cenevre'de yapmakta olduğu 73'üncü konferansın gündeminde Türkiye baş köşeyi işgal etti. Konferansa sunulan ILO raporunda Türkiye'nin imzalayıp kabul ettiği sözleşme hükümlerini ihlal ettiği belirtiliyor, 12 Eylül sonrasında gerçekleştirilen kısıtlamaların bir listesi veriliyordu.

ILO Konferansı'na hem hükümet adına hem sendikalar adına katılabiliniyor. Hemen hemen tüm katılanların, ister hükümet temsilcisi, ister sendika temsilcisi olsun Türkiye'yi şiddetle eleştirdiği gözlerden kaçmadı. Basında adı verilmeyen ve Türkiye'yi temsil eden bir yetkili bunu şöyle yorumlamış:

"Beklentilere uygundur. Türkiye çok ilgi çeken bir ülkedir. (Bunu 12 Eylül'e borçluyuz milletçe!) **Yunanlı ve Kuzeylilerin konuşması normaldir.** (Yunanlıların düşmanımız olduğunu herkes biliyor; Kuzeylilerin de tuzu kuru, demokrasi fantazileri yapabiliyorlar) **Bunların alerjisi vardır. Birçok ülke, işçi ve hükümet temsilcileri aynı dilde konuşturuluyor.** (Kim konuşturuyor bunları acaba?) **Türkiye için bu böyle değil. Bu da Türkiye'deki demokrasinin en canlı ispatıdır."** (Bravo doğrusu, şu bizdeki demokrasiden biraz da Yunanlılar ve Kuzeyliler nasiplense!).

ILO Konferansı'nda konuşmaya hiç mi hiç hakkı olmayan bir kişi de söz aldı: Şevket Yılmaz. Ama denilebilir ki Taşçıoğlu konuştuktan sonra o niye konuşmasın? Haklısınız!

Sayın Yılmaz, Türkiye'nin sosyal, siyasal, ekonomik gelişmeler gerekçe yapılarak sendikal hak ve özgürlüklerin, kamu özgürlüklerinin çiğnendiği ülkeler arasında yer aldığını belirtmiş. Başka ülkelerin arasına sokarak Türkiye'nin "suçunu" hafiflettiğini düşünmüş olmalı. Ve ilave etmiş **"sendikaların...sürdürebilecekleri her faaliyette müdahale vardır, kontrol vardır."** DİSK sendikacıları tutuklanırken, işkenceye tabi tutulurken, idamla yargılanırken, sendikal haklar bir emirle askıya alınırken ve iş yasaları "askerileştirilirken" gıkı çıkmayan Şevket bey müdahale ve kontroldan yakınıyor. Söyleyene değil, söyletene bakmalı. İşçi sınıfına.

ILO Konferansı, Türkiye'nin geçen yıllarda verdiği sözleri yerine getirmediğini, bu yıl da verdiği yasaları tümden değiştirme sözünü yerine getirmezse gelecek yıl işçi haklarını ağır şekilde çiğneyen ülkeler listesine alınması görüşünü benimsemiş durumda. Özal iktidarı bir yıl daha kazansın, gelecek seneye Allah kerim! Zaten Çalışma Bakanı Taşçıoğlu kısıtlamaların kaldırılması konusunda bir müddet vermiyor:

"Sayın Blanchard'a (ILO Genel Direktörü) şunu belirttik ki, imzalamış olduğumuz ILO sözleşmelerinin içeriğine uygun olmayan sendikal yasaklamalar, kısıtlamalar vardır. Bunları kısmen veya tamamen kaldırmaya, zaman içinde kaldırmaya kararlı olduğumuzu belirttik... Zaman konusunda taahhütte bulunamayışımızın sebebini de Blanchard'a izah ettim. Bu konu bizim ülkemizin içinde bulunduğu şartlarla ilgilidir. Sırası gelince gerekli düzeltmeler yapılacaktır. Yasaklamalar ve kısıtlamaların kaldırılabilmesi için bir kamuoyu yaratılması gerek. Bu da zaman alır."

Çok haklı. Zaman alır. Çünkü temel hak ve özgürlüklerin, bunlar kapsamında sendikal hakların topyekûn kaldırılması için kamuoyunun oluşturulması da zaman almıştı! Sadece zaman almamıştı, can da almıştı. Kahramanmaraş katliamında ölenlerden, Abdi İpekçi'ye, Kemal Türkler'e kadar birçok can, beşbin can. Dolayısıyla hakların yeniden verilmesi için de bir bu kadar zamana ihtiyaç olabilir. İnşallah can almaya ihtiyaç kalmaz!

Yalnız anlayamadığımız bir nokta var. İşçilere daha özgür bir ortam sağlanması için ikna edilmesi gereken kamuoyu kimlerden oluşuyor? Herhalde işçilerden değil. Akla acaba Sabancılar, Koçlar, Narinler ve Cumhuriyet'in kollayıcıları mı, sorusu geliyor. Herhalde onlardır.

□□□

Sol Parti konusundaki tartışmalar yoğunlaşıyor. Arkadaşımız Kenan Somer'in yazısının yanı sıra, Sayın Halit Çelenk ile yaptığımız bir söyleşiyle biz de katılıyoruz bu yoğunluğa.

Temmuz tatil ayı. Gidebilenler gidiyor. Ama tatil yapabiliyorlar mı? Tatilin gerçek işlevi ne? Sınıflı toplumlarda nasıl metalaştırılıyor? Konuyu çeşitli boyutlarıyla değerlendirmeye çalıştık 'Ayın Konusu'nda.

EKONOMİ VE POLİTİKADA
Görüş
AYLIK DERGİ ■ TEMMUZ 1987 ■

▶ ***Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü:*** *Cevat Keskin* ▶ ***Yazışma Adresi:*** *GÖRÜŞ Dergisi Nuruosmaniye Cad. 5 Kat: 2 Cağaloğlu-İstanbul* ▶ ***Fiyatı:*** *Yurt içi 750.-TL Yurt dışı 4 DM.* ▶ ***Yıllık Abone Ücreti (12 Sayı):*** *Yurt içi 6750.-TL. Yurt dışı 35 DM. Abone bedelleri Yayın-Dizgi Merkezi'nin Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi'ndeki 002846-4 numaralı hesabına yatırılmalıdır.* ▶ ***Dizgi:*** *Yayın-Dizgi Merkezi* ▶ ***Ofset Hazırlık:*** *SOS Ofset* ▶ ***Baskı:*** *Çift Ay Matbaacılık* ▶ ***Genel Dağıtım:*** *GAMEDA*

ANAYASA DELİNDİ Mİ?

Bir anayasanın kolay değişir olması, demokratik hak ve özgürlüklere en çok ihtiyacı olanların, yani çalışan geniş kitlelerin çıkarınadır.

Bazıları anayasada yapılan değişikliklerle 1982 Anayasası'nın "delindiğini" söylüyorlar. "Anayasa'nın delinmesi"nden neyin kastedildiğini tam olarak bilmiyorum. Burada "delinme" kelimesinin mecazi bir anlamı olsa gerek. Aşınarak eskiyen pek çok eşyanın akıbetidir delinmek. Örneğin çorap delinir, ayakkabının tabanı delinir, pantolonun kıçı, kazağın dirseği delinir vesaire... Anayasa için kullanılan "delinme" kelimesi böylesi bir anlamı ifade ediyorsa, doğrusu bu görüşe katılmıyorum. Çünkü yapılan değişiklikler anayasanın özüne, esasına ilişkin değiller, onun esprisine ters düşmüyorlar. Dolayısıyla da anayasanın eskimesinin ya da demode olmasının belirtisi sayılmazlar. Kaldı ki bu anayasanın eskimesi zaten imkân dışı. Çünkü bu anayasa eskiyemeyecek kadar **doğuştan eski.** Onun içindir ki, doğuşundan az sonra tümüyle yürürlükten kaldırılıp yerine yenisinin hazırlanması gündeme gelmişti.

Anayasa'nın delinmediğinin inandırıcı kanıtı değişikliklerin "Anayasa'yı deldirtmem" diyen ve devamlı Anayasa'ya "kefil" olan en "yetkili" kimsenin imzasıyla yayınlanmış olması. Burada çelişkili bir durum aramanın anlamı yok. Gerçekten, 1982 Anayasası çıktığı zaman ne idiyse bugün de, bir "anayasa" olarak aynı anayasa. Çünkü bir anayasayı anayasa yapan, onun **temel hak ve özgürlüklere** ilişkin omurgasıdır. Ülkemizde -ve dahi dünyanın dört bir köşesinde- demokrasiden iyi kötü anlayan hemen herkesin defalarca dile getirdiği gibi, 1982 Anayasası'nın temel hak ve özgürlükler bölümü, bu hak ve özgürlüklerin kullanılmalarını değil **kullanılmamalarını** güvence altına alıyor. Öyle ki, bu niteliğinden ötürü 1982 Anayasası'nı çoğu hukuk otoritesi "antianayasa" olarak tanımladılar.

Değişiklikler sonucu anayasanın delinmemiş olması, değişikliklerin toplumsal herhangi bir etkisi olmayacağı anlamına gelmiyor. Özellikle bir kısım siyasetçiye yasak koyan geçici 4'üncü maddenin iptalinin referanduma götürülmesi bir hayli yankı uyandıracağa benziyor.

Geçici 4'üncü madde çok sayıda siyasetçiyi kapsıyor. Ancak kamuoyunun, bu konuda başlıca iki kişiyle, Demirel ve Ecevit'le ilgilendiği biliniyor. Hatta konu Ecevit'ten de çok Demirel'le ilgili. Çünkü verili şartlarda Ecevit'in siyasi dengelerde önemli bir etkinliği yok; buna karşılık sermaye çevrelerinde, muhafazakâr politikalar yelpazesi içinde, yıpranan Özal'ın yerine başka bir alternatif bulma aranışları Demirel'in önemini artırıyor. Bu bakımdan 4'üncü maddenin referanduma götürülmesi hemen münhasıran Demirel için önem taşıyor.

"Hemen münhasıran" derken bir ölçüde mübalağa etmiş olabilirim diye düşünülebilir. Doğrudur. Çünkü referandum, Demirel'i olduğu kadar olmasa bile Demirel'le **aşırıca** ilgilenen bir kısım solcularımız için de bir ölçüde önem taşıyor.

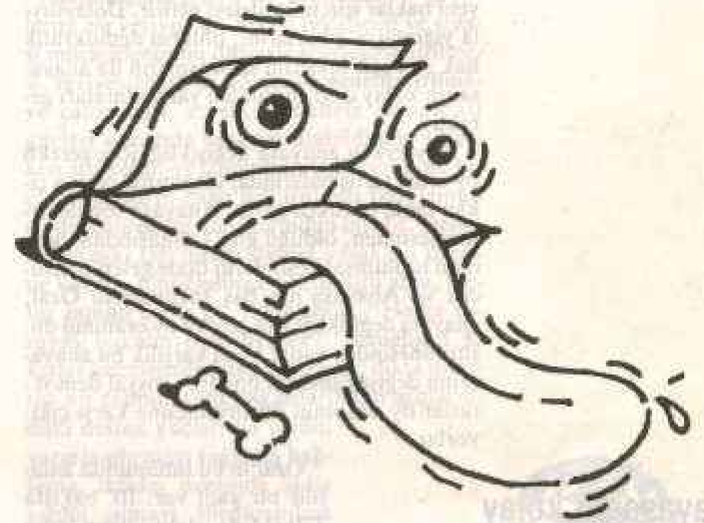
Özal'ın "yasaklar devam etsin" tavrından sonra referandumun nasıl sonuçlanacağı noktasında kesin bir şey şimdiden söylenmeyebilir. Ancak bazı anketlerin sonuçlarına ve ANAP dışındaki partilerin tutumlarına bakılırsa yasaklar büyük ihtimalle kalkacağa benziyor. Yasakların kalkması halinde Demirel'in zaten **fiilen** yapmakta olduğu siyasi çalışmalar **hukuken** de meşruiyet kazanacak. Yasaklı Demirel'in yerini "yasaksız" Demirel alacak. Acaba bu sonuca erişildiğinde bugün mevcut rejimin "demokrasi" olmadığını açıkça ilan eden Demirel referandum sonrasındaki rejimi nasıl niteleyecek? "Yasaksız Türkiye istiyorum" demeye devam edecek mi?

Bu sorunun esas muhatabı Demirel. Ne ki cevabın mahiyetini bugünden tahmin etmek için de kâhin olmaya gerek yok. Çünkü Demirel'e "bugün Türkiye'de demokrasi yoktur" dedirten başlıca saik kendisine konmuş olan siyaset yapma yasağıdır. Demirel'in kendisi, çeşitli verilerle aksettirdiği görüşlerinde bu gerçeği kuşkuya hiç yer vermeyecek netlikte ortaya koymuştur, koymaktadır.

Referandum sonrasında, Demirel, "bana, bugün Türkiye'de demokrasi vardır dedirtemezsiniz" demekten vazgeçerse ne olur?

Demirel'in bugünkü rejime "demokrasi değildir" demesinin, solun bazı kesimlerinde yol açtığı halüsinasyonların hepten sonu gelir. Aslında böylesi halüsinasyonlara yer olmadığı daha baştan belliydi. Çünkü en azından Demirel'in kendisi, -davranışları ve görüşleri bir **bütün** olarak ele alındığında- ne kadar demokrat olup ne kadar olmadığı konusunda fazla spekülasyon yapılmasına yol açacak tutarsızlıklara, hiçbir zaman düşmedi. Ama demokratik hak ve özgürlüklerin asıl sahibi emekçi kitlelerin bir türlü davranamamaları üzerine, davranacak "başkalarını" arayan bazıları, Demirel'in askeri müdahalelere ilişkin retoriği karşısında haddinden fazla duygulanmışlardı. Şimdi dileriz referandum, bu duygulanmaların yol açtığı halüsinasyonların son kalıntılarını da temizler ve böylece sol harekete ufak bir hizmette bulunmuş olur.

Anayasa değişiklikleri vesilesiyle tartışılan

konulardan en önemlisi, Anayasa'nın değiştirilmesi için gerekli oy oranı oldu.

Biliyoruz, Anayasa'nın nasıl değiştirileceğini belirleyen 175'inci maddenin değiştirilmesini ilk gündeme getiren Özal olmuştu. Özal başlangıçta, Anayasa'nın TBMM'nin salt çoğunluğu ile değiştirilmesini öneriyordu. Bu konuda bir tek Ecevit Özal'ı destekliyordu. Diğer yasal partiler ve tek tek kişiler ise buna karşı çıkıyorlardı. Sonuçta Anayasa değişikliği için gerekli oy oranı mevcut durumla Özal'ın önerdiğinin ortalarında bir yerde kesinleşti.

Anayasa belirli bir toplumsal rejimin temel hukuki belgesidir. Esas amacı bu rejimin işleyişini ve **varlığını** kural altına almaktır. Bu nedenle anayasalar nazari planda **muhafazakârdırlar.** Çünkü özellikle mevcut düzenin **korunmasını** güvence altına alırlar. Mevcut düzen sömürüye dayanan bir üretim tarzına sahipse, bu düzenin koruyucusu olan anayasa, yürürlükte olan ve sömürüyü mümkün kılan, onu meşrulaştıran mülkiyet ilişkilerinin de koruyucusu olur. Dolayısıyla kapitalist bir ülkenin anayasası öncelikle burjuvazinin, onun müttefiki diğer egemen toplum kesimlerinin çıkarlarını ve sömürücü egemen konumlarını sürdürmelerinin güvencesidir. Ne ki istedikleri kadar **tutucu** olsunlar, burjuva anayasaları değişmeden edemezler. Çünkü hayatın kendisi değişir, toplum ileri doğru devinir. Bu nedenle başlangıçta feodal egemenlere karşı burjuvazinin haklarını, dolayısıyla kapitalizmin gerektirdiği serbest iş gücü için zorunlu olan bazı temel hak ve özgürlükleri teminat altına alan anayasaların bu nitelikleri zamanla daha da gelişir. İşçilerin, diğer emekçilerin, çalışan insanların uzun ve meşakkatli mücadeleleri sonucunda kazanılan demokratik hak ve özgürlükler de, birer bi-

rer, kazanılmışlığın perçinlenmesi anlamında anayasa hükmü haline gelmeye başlarlar. Böylece burjuva niteliği esas kalsa dahi kapitalist düzenlerin anayasaları demokratikleşme doğrultusunda değişirler. Bugün pekçok demokratik hak ve özgürlüğü güvence altına alan bir kısım kapitalist ülkelerin anayasaları böylesine bir **hak alma** sürecinin ürünleridirler.

Öyleyse bir anayasanın **kolay değişir** olması, demokratik hak ve özgürlüklere en çok ihtiyacı olanların, yani çalışan geniş **kitlelerin çıkarınadır.** Bir başka deyişle yığınların çıkarı kolay değişen bir anayasadadır. Çünkü hayat daima ilerler. Kazanılan haklar peşinden yeni haklar için mücadeleyi getirir. Dolayısıyla yığınların çıkarlarını, onların demokratik hak ve özgürlüklerini savunanların da anayasanın kolay değişmesinden yana olmaları gerekir.

Böyleyken anayasa değişikliği için gerekli oy oranı tartışmalarında, ülkemizde ortaya çıkan tablo oldukça garip. Anayasa'nın değişmemesinden, olduğu gibi kalmasından yana olan toplumsal kesimlerin önde gelen temsilcisi ve Anayasa'nın baş savunucusu Özal, anayasa değişikliği için gerekli oy oranının düşürülmesinden yana; buna karşılık bu anayasanın değiştirilmesini öngören sosyal demokratlar oy oranının düşürülmesine karşı çıkıyorlar.

Anayasanın kolay değişir olması demokratik hak ve özgürlüklere en çok ihtiyacı olanların, yani çalışan geniş kitlelerin çıkarınadır.

Özal'ın bu tutumunun anlaşılır bir yanı var. İlk bakışta TBMM'de daha uzun süre sosyal demokratların çoğunluğu elde edemeyeceklerini gayet iyi biliyor. Sosyalistlerin ise parlamentoya gireceğini aklından bile geçirmiyor. Ve TBMM'de sağ partiler çoğunlukta olduğu sürece de anayasada demokrasi doğrultusunda pek bir değişiklik "tehlikesi" olmayacağından emin. Bu durumda Özal, anayasada değişikliğin kolaylaştırılmasında bir sakınca görmüyor.

Sakınca görmemekten de öte, Özal anayasanın kolay değiştirilmesini istiyor, çünkü buna **ihtiyacı** var. Hatırlanacaktır, ANAP çoğunluğuyla TBMM'den geçen, Özal'ın önem verdiği bazı kanunlar ve kanun maddeleri, örneğin seçimlere ilişkin bir kısım kanun maddeleri, yabancıların mülk edinmelerine ilişkin kanun v.b. Anayasa Mahkemesi'nden geri döndüler. Ayrıca Özal'ın şu andaki "Cumhurbaşkanlığı makamı"na ilişkin olarak geleceğe dönük -ve anayasa değişikliğini gerektiren- bazı planları olduğu söyleniyor. Kısacası Özal anayasada değişikliğin kolaylaştırılmasını isterken bunun temelinde **pragmatizm** yatıyor; demokratizm değil. Özal istiyor ki anayasa değişikliği yetkisi de kendi elinde olsun. Yani 14'üncü Louis ne kadar demokratsa Özal da o kadar demokrat: "Kanun-u Esasi benim!"

İlginç olan sosyal demokratların bu konudaki tutumu. Neymiş? Özal anayasa değişikliğinin kolaylaştırılmasını, şeriat düzenine kapı aralamak için istiyormuş!

Sosyal demokratların bu saplantısının neresini düzeltmeli ki? Her şeyden önce şeriat düzeni anayasa değişikliği meselesi değildir, şeriat düzenini isteyen akımların arkasındaki **toplumsal güçlerin** kimler olduğu meselesidir. Türkiye, gerek eriştiği ekonomik ve sosyal ilişkilerin bütünü, gerekse varlıklı ve aynı zamanda egemen zümrelerin yaşama alışkanlıkları ve "Batıcı"lıkları açısından, şeriatla -ya da dini esaslar temelinde- idare edilecek bir ülke, bir **devlet** olmaktan çoktan çıkmıştır. Bu yüzden Türkiye'ye şeriat düzenini uygulamak -isterse 50 küsur milyon nüfusun hepsi bunu arzulasın- mümkün değildir. Yani sosyal demokratlar bir evham uğruna anayasanın değiştirilmesinin kolaylaştırılmasına karşı çıkıyorlar.

Kimileri, anayasalarda yer alan hakların kısıtlanmalarını, anayasaların geriye doğru değiştirilmelerini önlemek için anayasaların zor değiştirilir olmalarını savunuyorlar.

Meseleye böyle bakmak yanıltıcıdır. Çünkü bu bakış burjuva anayasalarının esasında "tutucu" oldukları gerçeğini gözden kaçırmaya yol açar.

Burjuva düzeninin anayasası, **düzenin devamının teminatıdır.** Bu nedenle egemen güçler sıkıştıklarında, bir zamanlar kabul etmek zorunda kaldıkları anayasal hakları geri almak için seferber olabilirler. Ne ki bu hakların geri alınmamasının güvencesini parlamentodaki azınlıkta görmek meseleye asli çözüm getirmez. Örnekse, alalım 1961 Anayasası'nı. Unutmayalım ki 1961 Anayasası, dünya tarihinde dahi bir istisnadır. Bu yüzden egemen zümreler devamlı, anayasanın "topluma bol geldiğinden" şikayet ediyorlardı, TBMM'deki çoğunluk hep anayasayı geriye doğru değiştirmenin peşindeydi. Bu durumda ilericiler, demokrasiden yana olanlar anayasayı savunmak zorunda kalıyorlardı. Sonuçta parlamenter düzen işlediği sürece parlamentodaki anayasayı savunan azınlığın önemi arttı. İşte bugün sosyal demokratlarda izlediğimiz, anayasa değişikliğinin kolaylaştırılması karşısındaki **yanlış şartlanma** o günlerin bir kalıntısı. Ama sonuçta ne oldu? Yığınlar bu anayasada yer alan hakları yeterince sahiplenip benimseyemedikleri için, hakların geri alınmaları kayda değer yığınsal direnişlerle karşılaşmadı. 1961 Anayasası'ndan bugünkü Anayasa'ya gelinmesi sürecinde ne zaman değişiklik icap ettiyse parlamentodaki azınlığın esamisi bile okunmadı.

Üstelik 1961 Anayasası Türkiye Cumhuriyeti tarihinin belki de en ileri kazanımıydı; demokrasi düşmanlarına karşı hangi imkânlar olursa olsun mutlaka savunulmalıydı. Bir başka deyişle bu Anayasa yürürlükte bulunduğu sürece parlamentodaki azınlığın, bu Anayasa'nın değiştirilmesini kolaylaştırma girişimleri karşısında yer almalarının taktik bir anlamı vardı. Çünkü anayasayı değiştirmek isteyen çoğunluk niyetini saklamıyor, açık açık onu geriye doğru değiştireceğini, bir takım anayasal hakları kısıtlayacağını ilan ediyordu.

Bugün öyle mi?

Öyle olmadığı apaçık. Çünkü bu Anayasa daha geriye götürülebilecek bir "espri" ye sahip değil. Aynı, Bektaşi'nin şarap ekspertizliği fıkrasında olduğu gibi. Bu Anayasa'nın ne olduğunu anlayabilmek için başkalarını tatmaya gerek yok. O halde sosyal demokratların Anayasa'nın değiştirilmesinin kolaylaştırılması karşısındaki bu hassaslıkları neden? Üstelik kendileri bu Anayasa'yı şu veya bu ölçüde değiştireceklerini deklare etmişlerken...

175'inci maddenin değiştirilmesiyle 1982 Anayasası'nda değişiklik yapılmasının kolaylaştırılmış olması çok mu önemli?

Üzerinde durduğum nokta bu değil. Önemli olan, değişiklik vesilesiyle, sosyal demokratların, bir kere daha açığa vuran, demokrasi anlayışlarındaki aksaklık. Üzerine gidilmesi ve eleştirilmesi gereken esas nokta bu. Yani sosyal demokratları, demokratlıkta tutarlı olmaya zorlamak.

Burjuva anayasaları kapitalist düzenin teminatı olduklarına ve sosyal demokrasi de kapitalizmin reformlarla sürdürülmesini savunduğuna göre, sosyal demokratların, anayasa değişikliğinin kolaylaştırılmasına karşı çıkmaları eşyanın tabiatına uygun düşmüyor mu? Nazari olarak öyle. Ne ki, 1982 Anayasası **normal** bir burjuva anayasası olmaktan çok uzak. Liberal bir dünya görüşünün dahi vazgeçilmez saydığı temel demokratik hak ve özgürlüklerin kullanılmasını fiilen yasaklıyor. Bu nedenle sosyal demokratlar, demokrasi taleplerinde samimi iseler, anayasanın kolay değiştirilir olmasını savunmak zorundalar.

Hemen belirteyim ki, mevcut şartlarda 175'inci maddenin değiştirilmesiyle getirilen kolaylığın pratikte bir yararı yok. Demokrasi güçleri TBMM'de 3/5 çoğunluğu sağlayacaklar, bu yetmediğinde 2/3 çoğunluğa erişecekler... Bu kadarını hayal etmek dahi abesle iştigal...

Zaten anayasayı değiştirecek olan esas güç çalışan geniş yığınlar. Çünkü anayasanın yasakladığı demokratik hak ve özgürlükler **doğrudan** onları ilgilendiriyor. Anayasayı değiştirmenin yolu, esas olarak, emekçilerin, çalışan insanların, içinde bulundukları zor hayat şartlarını bir nebze dahi iyileştirmenin demokratik hak ve özgürlüklere sahip çıkmakla, bunları savunmakla, bunlar uğruna örgütlü mücadeleye aktif olarak katılmakla mümkün olabileceğini kavramalarından ve yığınsal boyutlarda davranmalarından geçiyor.

Anayasa değişikliği meselesinin bam teli burası. Bu sağlanabildiğinde yeni kitleler demokratik hak ve özgürlükleri uğruna canla başla mücadeleye girişmelerinde, anayasanın değiştirilmesine ilişkin tekniklerin ve yöntemlerin birer formalite olmaktan öteye anlamı kalmaz. Halkın taleplerine ne parlamento çoğunluğu bigâne kalabilir, ne de azınlığı...

Öyleyse 175'inci maddede yapılan değişikliğin hiç mi anlamı yok? Pek bir anlamı yok, çünkü yapılan değişiklikle anayasanın değiştirilmesi kolaylaşmış olmuyor. 175'inci maddenin yeni şekli eskisiyle kıyaslandığında biraz daha kolaylık getiriyor, o kadar. Anayasa değişikliğinin kolaylaşması demek, parlamentoda değişikliklere "evet" diyenlerin sayısının "hayır" diyenlerin sayısından **bir** fazla olmasının yeterliğini kabul etmek demek. Aslında böylesinin de bugün için pratik bir yararı yok. Ancak anayasa değişikliğinin tabu olmaktan çıkması, halkın çıkarının, anayasa değişikliğine ilişkin mevzuatın kolaylaştırılmasını gerektirdiği gerçeğinin kamuoyuna maledilmesi için, anayasa değişikliğinin kolaylaştırılmasını savunmak gerekiyor.

Dahası, 1982 Anayasası'nın şu veya bu maddesinin değiştirilmesi fazla bir anlam taşımıyor. Çünkü bu anayasa bir bütün. Ve bu bütünselliğiyle demokrasiyi yasaklıyor. Somutlarsak, demokratik hak ve özgürlüklerin yığınlar tarafından kullanılmasını değil **fiiliyatta kullanılmaz hale getirilmesini garanti altına alıyor.** Onun için de 1982 Anayasası'nın demokratik hakların dokunulmazlığını teminat altına alan, en geniş demokratik katılımla hazırlanacak yeni bir anayasa ile değiştirilmesi gerekiyor. ■

Halim Toğan

GLADYATÖR ARENASI

ANAP felsefesiyle pekâla bağdaşır bir siyaset ve ahlâk anlayışının, kendilerine sosyal demokrat diyenlerin bilincinde ve vicdanında zuhur edebilmiş olması vahim bir olgudur.

Süleyman Demirel ve destekçileri 82 Anayasası'nın geçici 4. Maddesi'ndeki siyaset yasaklarına "suçsuz ceza" uygulaması demeye bayılıyorlar. Yani 12 Eylül öncesinde sırf anayasal yurttaşlık haklarını kullandıkları için 12 Eylül'den sonra olur olmaz "suç" isnadıyla cezalandırılan onca yurttaştan kendilerini ayrı tutmaya ısrarlı bir özen gösteriyorlar: Kendilerine suç isnad etmeksizin "ceza" verenlerin, **başkalarını** "suç" isnadıyla cezalandırmalarına bir itirazları olmadığını ayan beyan ortaya koyuyorlar. "Bizi mahkemeye verselerdi, niye vermediler?", ya da "Erbakan hakkında dava açıldı da ne oldu?" diye meydan okur gibi yapıp 12 Eylül uygulamalarından **kendilerine** paye çıkarıyorlar. Bu davranışları, rejime muhalefetlerinin nerede ve nereye kadar olduğunun bir kanıtıdır. Başka kanıtları da var, hep biliniyor.

Ama bu olgu, siyasî yasaklılıktan yakınmalarında onlara hak vermemeyi gerektirmiyor.

Ülkede kimi yurttaşları, tek tek, âdeta isim sayarak, aktif siyasete katılma hakkından mahrum kılmak ve bunu yasaya, kurala bağlamak, yalnız demokrasi değil, hiçbir uygarlık anlayışıyla da bağdaşmayan, çağdışı, barbarca bir uygulamadır. 82 Anayasası'nın geçici 4. Maddesi'ndeki siyaset yasakları da, yurttaşlar arasında eşitlik, seçme ve seçilme hakkı gibi en temel ilkeleri kaba bir umursamazlıkla çiğneyen, yıllardır dillere pelesenk "demokrasiye geçiş süreci" diye bir olgu varsa tez elden, kimsenin huyuna, suyuna gidilmeden, asgarî prosedürle ortadan kaldırılması gereken keyfî dayatmalardır. Bugüne kadar sürmüş olmaları bile ülke ve toplum adına bir zuldür.

Ne ki demokrasinin de, hukukun da, uygarlığın da hiçbir kıstasına uymayan, salt gücü yetene anlayışıyla dayatılıp yasaya, kurala bağlanmış daha nice uygulamaları var rejimin. Üstelik onlar, geçici 4. madde kapsamındaki birkaç düzine insanı değil, milyonları ilgilendiriyor; ülke nüfusunun ezici çoğunluğunun en temel, en hayatî demokratik hak ve özgürlüklerini ya hepten inkâr ediyor, ya da en olmayacak kısıtlamalarla kuşa çeviriyor; yurttaşların -tüm emekçilerin ve böylesi bir rejimden hiçbir çıkarı olmayan herkesin- "suç" işlemeksizin en doğal haklarını kullanmaları önüne sürüyle engel yığıyor. Bu uygulamalarda, onlara "mesnet" olan mevzuatta hiçbir değişiklik yok. Bu gidişle, olacağı da yok. Bu durumda, rejimin doğrudan üstelemesiyle gündeme sokulan Eylül referandumundan çıkacak hüküm -ki büyük ihtimalle olumlu olacaktır- siyaset alanını biraz daha renklendirmekten, burjuva muhalefete yeni manevra imkânları sağlamaktan öte bir sonuç vermeyecektir. Yasaklı siyasetçilerin siyasî haklarına kavuşmalarıyla ne rejimin niteliği değişmiş, ne de demokrasinin yolu açılmış olacaktır. O hedeflere ulaşmanın yolu, demokrasi mücadelesinin gerçek mahrecini bulmasıyla, çok daha başka menzillerden geçmek zorundadır.

Yasakların kalkması için hiç yeri yokken ve olmaması gerekirken bir referandumun gündeme getirilip dayatılmış olması dahi, bizatihi, ülkede demokrasinin temelden geçersizliğini, "demokrasiye geçiş" denilen şeyin ne denli bir "aptal oyalaması" olduğunu gösteriyor.

DYP geçici genel başkanı Cindoruk, Anayasa Mahkemesi'ne başvurmayı akıl etmeden önce, âdeta sürçü lisan eyleyerek, "Halkımız demokrasi istiyorsa referandumda Evet diyecektir," diyordu. Oysa demokrasi, halkın demokrasiyi **istediği** postulası üzerinde temellenir. Bu, demokrasinin **en tartışılmaz** varsayımıdır. Cindoruklar ülkede Demirel'in siyasî haklarına kavuşup DYP'nin resmen başına geçmesinden öte bir demokrasi sorunu görmediklerinden, halkın demokrasi istediğini referandumda çıkacak Evet sonucuna indirgiyorlar. Demokrasi isteyip istemediğinin halka sorulmasının ve o isteğin referandumda çıkacak Evet'lerin sayısıyla ölçülmesinin ne anlama geldiğinin farkında bile değiller!

Bu, olayın politik yanı. Bir de bununla yakından bağlantılı ve en az bunun kadar önemli siyasî ve insanî ahlâk yanı var.

Meselâ ANAP'lılar şimdi halkın karşısına çıkıp yasakların sürmesini, yani kendilerine siyasî rakip gördükleri kimi yurttaşlar üzerinde âdeta **bir kere daha** -hem de bir genel seçim arifesinde- yasak konulmasını savunacaklar. Geçmişin süregiden emrivakisinin üzerine oturup kendi "seçim" şanslarına bundan paye çıkarmaya kalkacaklar. Bunu açıkça, hiç çekinmeden ilan ediyorlar. ANAP'ın en üst yöneticileri ve sahipleri, bu tutumlarını gerekçelendirmek için, "Biz hayır kurumu değiliz, partiyiz," diyebiliyorlar ve örgütlerini, tüm yurt çapında, en ücra belediye ve muhtarlık birimine kadar, böyle bir anlayışı "halka kavratmak"la görevlendiriyorlar.

Böyle bir tutum ve anlayışın, demokratik normları fütursuzca hiçe sayıcı reel-politiker fırsatçılık olmaktan da öte, siyasî ve insanî ahlâkla bağdaşır hiçbir yanı olmadığı açık. Ağızlarından çıkanı kulakları işitmiyor. Bu gibi durumlarda hep olduğu gibi, en çok da, "haklılık gerekçeleri"ni savunurken meşreplerini ele veriyorlar. Siyasî rekabetin ve siyasî mücadelenin bu düzeyde seviyesizleştirilmesi, seviyesizliğin de böylesine **genelleştirilmeye** çalışılması, emekçi kitlelerle demokrasi güçleri üzerinde baskılar alabildiğine sürerken siyasetin -ve toplumun kaderinin- ne biçim insanların eline düşürülmüş olduğunun en dikkate değer kanıtlarından biridir. Demirel de eski DP'lilerin siyaset yasakları üzerine kasıtla, hinoğluhince oturmuştu ama, hiçbir zaman böyle bir yaklaşımla, "Halka soralım, bakalım o ne diyecek?" dememişti. O kadar kelbileşmemişti. Şimdikiler, dikta uzantısı bir rejimin tüm imkânlarından ardlarındaki destek güçleri ve yarânı yararlandırmayı sağlama bağlama, iktidar üzerinde iddia sahibi olmayı sürdürebilme uğruna siyaset alanını en ilkel içgüdülerin iftiharla sergilendiği bir gladyatör arenasına çevirmekten çekinmiyorlar.

Ne ki beterin de beteri var diye boşuna dememişler.

ANAP'lılarınkine tıpa tıp benzer bir tavrın kimi sosyal demokrat SHP çevrelerinde de tartışıldığı, yer yer açıkça savunulduğu gözleniyor. Bu defa hedef, Bülent Ecevit. SHP Genel Başkanı'nın referandumda Evet diyeceğini en baştan ilan etmedeki acelesi bile neye karşı tedbir almak gereğini duyduğunu gösteriyor.

"Erdal Bey, bu yumuşak ve **özverili** (altını biz çizdik) tutumu nedeniyle kendi arkadaşları arasında kınandı. 'Hiçbir pazarlık yapmadan, siyaset üretmeden, Ecevit'i bazı yumuşamalara zorlamadan, peşinen Evet oyu kullanacağımızı açıklamamız acemiliktir," deniliyordu." (T.Erel, **Milliyet**, 20 Mayıs 1987.) Kelbiliğin böylesi nerede görülmüştür?

Hangi sivri akıllı "arkadaş çevresi"nin parlak buluşuysa, böyle bir pazarlık hesabının ne hizipçilikle, ne de uğrunda **her şeyin** feda edilebileceği (!) "soylu hedefler"le izahı mümkündür. 12 Eylül uzantısı rejimin kendini de, 12 Eylül olgusunu da sözümona "halkımız"a kutsatma adına giriştiği bir cüretkâr manevraya sosyal demokrasi ya da sosyal demokratlık adına bu tür bir katkıyı nitelendirecek sıfatlar dünya politik literatüründe yoktur!

ANAP'la, ANAP felsefesiyle pekâlâ bağdaşır bir siyaset ve ahlâk anlayışının kendilerine sosyal demokrat diyenlerin bilincinde ve vicdanında zuhur edebilmiş olması, vahim olduğu ölçüde, tüm toplum adına acınılası bir olgudur. Bunun kadar vahim ve bunun kadar acınılası başka tek bir olgu daha olabilir: Bunun dahi olağan karşılanması! ■

Yrd. Doç. Dr. Süheyl Batum

SİYASAL SORUNA HUKUKİ ÇÖZÜM

Referandum sonucu olumsuz olursa, bir kısım vatandaşa haklarını kaybettiren yöntem, görünüşte demokratik olsa dahi, konusu itibariyle demokratik meşruluktan yoksun olacaktır.

Anayasa'nın siyasal yasaklara ilişkin geçici 4. maddesi kaldırılsın mı ya da hangi yöntemle kaldırılsın sorunu gündemde iken siyasal iktidarın teklifi, maddenin mutlaka halkoylaması sonucunda kaldırılması yönünde oldu. Bu doğrultuda, geçici 4. maddenin halkoyuna sunulabilmesi için, anayasa değişikliklerine ilişkin 175. maddenin de yeniden düzenlenmesi gerektiği ileri sürüldü. Nitekim, bu konuları kapsayan bir anayasa değişiklik paketi 17.5.1987 tarih ve 3361 sayılı yasa ile parlamentoda kabul edildi. Yasanın 4. maddesi, Anayasa'nın siyasal yasaklara ilişkin geçici 4. maddesini yürürlükten kaldırmaktadır. Ancak bu maddenin yürürlüğe girmesi halkoylaması sonucunda kabul edilmesi koşuluna bağlanmıştır. Daha sonra, ilgili yasa Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla, iptal istemiyle Anayasa Mahkemesi önüne getirilmiştir.

Bu tartışmaya bilimsel açıdan katılmak amacıyla, sözkonusu değişiklik yasası, ayrı ayrı iki açıdan incelenebilir.

1982 Anayasası'nın geçici 4. maddesinde yer alan 12 Eylül 1980 öncesi iktidar ve anamuhalefet partilerinin yöneticilerinin yasaklanmasına ilişkin kural, o dönemdeki siyasal iktidarın bir tasarrufudur. Şimdi, o dönemdeki siyasal iktidarın bir tasarrufu ile konulan yasakların kaldırılabilmesi için, zorunlu olarak halkoyuna başvurulmalı mıdır?

İlke olarak, temel hak ve özgürlükler, tek başına referanduma konu olamazlar. Referanduma ancak, siyasal tercihler ve çözümler için başvurulabilir. Bunun dışında, milletin ya da bir kısım vatandaşın temel hak ve özgürlüklerini kazanması ya da kaybetmesinin referandumla gerçekleştirilmesi, halkoylamasına konu olması, demokratik ülkelerde pek rastlanılan bir olgu değildir.

Buna karşı, bu kısıtlamanın zaten halkoyu ile getirildiği ileri sürülebilir ve sürülmektedir de. Ancak, siyasal yasaklara ilişkin bu tasarruf, tek başına değil, tüm bir anayasa metni içinde halka götürülmüştür. Şimdi ise söz konusu olan tek başına halka sunulmasıdır.

Üstelik sonucun olumsuz çıktığını ve siyasal yasakların halkoylaması sonucu devam ettiğini varsayalım. Bu durumda da, özünde demokratik bir katılım aracı olan referendum ile, belirli kişilerin hak ve özgürlüklerini kullanamamaları sonucu ortaya çıkar. Oysa, temel hak ve özgürlükler demokratik devletin temelidir ve halkoylaması bile bu hakların kaybedilmesinde araç olamaz. Bu nedenle, bir kısım vatandaşa haklarını kaybettiren yöntemin bir halkoylaması olması, görünüşte demokratik olsa dahi, konusu itibarıyla demokratik meşruluktan yoksun olacaktır.

Bu durumda, Anayasa Mahkemesi, temel hak ve özgürlüklerin referanduma konu olamayacağı, bu girişimin demokratik hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmayacağını ileri sürüp, söz konusu yasanın ilgili maddesini iptal edebilir mi?

Anayasa Mahkemesi, daha önce bir çok kez, temel hak ve özgürlüklere ilişkin bazı Anayasa değişikliklerini, "Cumhuriyet'in, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti niteliklerine aykırı" oldukları gerekçesiyle denetlemiş ve "Cumhuriyet şeklinin değişmezliği" hükmüne dayanarak iptal etmişti.

1982 Anayasası, "anayasa değişikliklerinin sadece şekil bakımından denetleneceğini" ve "denetlemenin teklif ve oylama çoğunluğu ve ivedilikle görüşülemeyeceği hususlarıyla sınırlı olduğu"nu hükme bağlamaktadır.

Bu durumda, Anayasa Mahkemesi, aynı yöntemi izleyerek iptal kararı alabilir mi?

Geçici 4. maddenin zorunlu halkoylamasına sunulabilmesi için gerekli yöntem, ilk önce zorunlu referanduma yer vermeyen 175. maddenin değiştirilerek, "anayasa değişikliklerinde referandumun zorunlu duruma getirilmesi, daha sonra da bu madde uyarınca, geçici 4. maddenin halkoylamasına sunulması" idi. Bu durumda, ilke açısından tartışılabilir olmasına karşın, usul ve şekil açısından bir aykırılık söz konusu olmazdı. Ancak, 3361 sayılı anayasa değişikliği içeren yasa, bu usulle kabul edilmemiştir. Bu yasa, eski 175. maddenin öngördüğü prosedüre uyularak kabul edilmiştir. Hatta, Anayasa'nın belirli maddeleri (67-75 ve 175. maddeler) eski prosedürle değiştirilmiş, ancak, bir tek geçici 4. madde için, yeni bir makamın onayı zorunlu tutulmuştur; halkın onayı.

Oysa, eski 175. madde böyle bir onayı zorunlu tutmamakta, sadece Cumhurbaşkanı, anayasa değişikliğini kabul etmediği taktirde, halkın oyu, nihai bir hakemlik aracı olarak görülmektedir. Kaldı ki, Cumhurbaşkanı da, bu prosedüre başvurmaya gerek görmemiş ve anayasa değişikliğini kabul etmiştir. Bunun sonucunda, milletvekili sayısı değişikliği, yeni seçmen yaşı ve yeni 175. madde kabul edilmiştir. (Zorunlu anayasa referandumu, bundan sonra yapılacak anayasa değişiklikleri için geçerlidir.)

Bu durumda, 3361 sayılı yasa, anayasa değiştirmeye yetkili Parlamento'nun yanına, anayasada yer almayan yeni bir araç ve yetkili makam; halk ve halkoylamasını eklemektedir.

Oysa, Anayasa'nın 6. maddesinde, "hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasa'dan almayan bir Devlet yetkisini kullanamaz" hükmü yeralmaktadır. Bu nedenle, Anayasa'nın eski 175. maddesinde belirlenen değişiklik prosedürüne, bir de zorunlu halkoylamasını katmak, İdare Hukuku'nda "yetki gasbı" olarak adlandırılan şekil bozukluğunun ortaya çıkmasına yol açar. Bu durumdaki bir yasa hükmü de, "yokluk'la" malüldür. Anayasa Mahkemesi, yetkisizliği ve yetki unsurunu ön plana aldığı, daha önceki şekil denetimlerinde, "yokluk"tan söz etmemektedir. Ancak, "bu koşullarda yürürlüğe konulan bir metnin, Anayasa'nın mevcut hükümleri üzerinde herhangi bir etki yapması söz konusu olamayacağı gibi, yeni konulan bir hüküm de Anayasa kuralı niteliğinde ve gücünde sayılamaz" demek suretiyle, yokluk benzeri bir iptal kararı vermektedir.

Umut edilen, siyasal iktidarın demokratik görünümlü halkoylamasını kullanmadan, kendi sorumluluğu ile, bu yasakları kaldırma ya da kaldırmama kararını vermesi idi. Şimdi beklenilen ise, Anayasa Mahkemesi'nin, bu "siyasal sonuna", öyle veya böyle "hukuki bir çözüm" getirmesidir. ■

▼ ***Yasakların kalkması.*** *Demirel ile Ecevit'in sorunu değil, demokrasi sorunu.*

Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Behice Boran:

GÖREV, SOSYALİZM ÇİZGİSİNİ ASLA GÖZDEN KAÇIRMAMAKTIR

Demokrasi ancak uğrunda mücadele verilerek kazanılır: Görev her hal ve şartta mücadeleyi yürütmektir. Kimin ne zaman, nerede, nasıl mücadele edeceğini hareketin gerekleri belirler.

Sayın Boran Ülkemizin ilk barış savunucularındansınız. Türkiye barışseverlerinin 1951'deki yargılanışlarıyla, 1980'li yıllardaki yargılanışlarını, koşullar, iddianame, siyasi ortam, tepkiler, uluslararası yankılanma açılarından karşılaştırabilir misiniz?

1950-51 yıllarında Türk Barışseverler Cemiyeti'nin yargılanması ile günümüzdeki Barış Derneği yargılanması arasında sıraladığınız noktaların her biri açısından farklar var. Yargılanmanın süresi bile çok farklı. Barışseverlerin yargılanması Temmuz 1950 sonlarında tutuklanmalarından bir kaç ay sonra, kışa doğru başlayıp Haziran 1951 sonunda yargıtay yolu açık olmak üzere onbeşer aylık mahkûmiyetlerle sonuçlandı. Kararın kesinleşmesi de uzun sürmedi. Bu arada üç defa da tahliye edilip yeniden tutuklandık. Barış Derneği davası ise yıllarca sürdü, hâlâ da mahkûmiyet kararları kesinleşmiş değil. Verilen cezalar da bizimkinden çok ağır. Onların hapishane koşulları da bizimkinden ağır oldu; biz Türkiye'ye göre, normal denilecek koşullarda hapis yattık.

Askeri Mahkemede yargılandık ama sıkıyönetim yoktu. Suçlandığımız 161. madde askeri mahkemede yargılanmamızı gerektiriyormuş, "milli menfaatleri ihlâl" söz konusu edildiğinden ötürü. Mahkemenin yetkili olmadığı yollu iddiamızın kabulü ile tahliye olduk, fakat savcının itirazı üzerine askeri yargıtay kararı bozdu ve bir hafta sonra yeniden tutuklandık. Mahkeme heyetinin davayı yürütmekte zorlandığı seziliyordu. Mahkûmiyet kararı da askeri yargıtayda iki hukukçu üyenin uzun bir muhalefet şerhiyle ve bir oy farkla onaylandı.

Yargılanma ve mahkûmiyete neden olan, Kore Savaşı'na katılımı protesto bildirisinin İstanbul'da dağıtılması eylemi Demokrat Parti'nin 14 Mayıs seçimleriyle iktidara gelişinden iki ay sonra oldu. DP, demokrasi, serbestlik vaat etmişti. İki aylık sürede neyin ne olacağı henüz belli olmamış, demokrasi konusunda bürokrasi henüz yerine oturmamıştı. Sanırım yargılanmadaki dalgalanmalar bundan doğuyordu.

Barışseverler olayı Demokrat Parti'nin hiç de demokrat olmadığının ilk işareti idi. Daha kovuşturma açılması sırasında bu belli oldu. Demokrasi geldi havasına kapılan basında Kore Savaşı'na asker gönderme kararına karşı çok yazı, karikatür yayımlanmıştı. Bunlara ilişkin olarak seksen dolayında veya üstünde soruşturma açıldı. Yasaya göre bunlar hakkında dava açılması Savunma Bakanı'nın iznine bağlıydı. Yalnız bizim ve İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği yayın organı ile Barış dergisinin sorumluları hakkında izin çıktı. İzni veren, o sırada izne çıkmış bulunan Savunma Bakanı'na vekâlet eden Samet Ağaoğlu idi. Hükümet bize verilen cezayı hafif buldu. Mahkeme heyeti hemen değiştirildi ve sözünü ettiğim iki yayının sorumluları çok daha ağır hapis cezalarına çarptırıldılar.

Suçlamanın niteliği farklı idi. Biz sadece bir eylemden, Kore Savaşı'na katılımı protesto bildirisi dağıtmaktan yargılandık. 14 Temmuz 1950'de kurulan Barışseverler Cemiyeti bildirinin dağıtıldığı tarihte henüz iki haftalık bir oluşumdu; bir toplumsal harekete dönüşme fırsatını henüz bulamamıştı. Bu nedenle de uluslararası yankısı pek olmadı.

Barış Derneği davası ise gerçek kişilerin yanı sıra tüzel kişi olarak derneğin kendisinin yargılanmasına dönüştü; Marksist-Leninist bir düzeni amaçlayan gizli bir cemiyet olmakla suçlandı. Dikkat etmişsinizdir, başka örgüt ve partiler de aynı suçlama ile yargılanıp mahkûm edildiler. Bu yüzden, Barış Derneği davası dahil, bu davaların hepsi daha baştan hukuken "mamul" oldu. 12 Eylül 1980 öncesi suç olmayan eylem, davranış ve tutumlardan dolayı insanlar ve örgütler suçlanarak cezalandırıldılar. Evrensel hukukun temel bir kaidesi ihlal edildi. Anayasasında hukuk devleti olduğu yazılı bir devlet için tevili imkânsız bir suç.

Barışseverler davasında bütün basın kıyasıya yüklendi. Cemiyetin merkezinde bir çuval evrak ele geçirildiği, Dünya Barış Konseyi Başkanı büyük fizik bilgini Joliot-Curie ile ilişkiler tesbit edildiği iddiası manşetlerden verildi. Merkezde doldurulup mahkeme salonuna getirilen çuvaldan dağılmadan kalmış bildiriler çıktı. İlk şok geçtikten sonra basının ilgisi azaldı.

Barış Derneği davası ise yıllar boyu sürdüğü halde uluslararası kamuoyunun dikkati hep üzerinde toplandı, hâlâ da toplanıyor.

▲**Boran.** *İvedi sorun, demokrasi adına layık bir demokrasiye geçmek.*

Dünya kamuoyu Barış Derneği davasını, çok haklı olarak, Türkiye'de demokrasi olup olmadığının önemli bir ölçütü olarak aldı.

▶ Dünyanın bir çok ülkesinde demokrasinin paydos edildiği koşullarda, sadece sosyalist politikanın değil, aynı zamanda sosyal demokrat, liberal ve hatta kimi muhafazakâr politik akımların önde gelen isimlerinin de demokrasi uğraşlarını, ülkelerinin dışında sürdürdükleri bilinir. Bizde ise 12 Eylül'le soldaki politik şahsiyetler dışında sürgünden politik uğraş veren hiçbir politikacı çıkmadı. Sürgündekilere karşı ise yoğun bir karalama kampanyası başlatıldı. Hatta bir çok ilerici aydın da, sürgün koşullarına mecbur kalan kişileri suçladı; "Hapiste yatsaydılar, mahkemede savunma yapsaydılar" denildi.

Bu gibi suçlamalara maruz kalanlardan birisi olarak, bu konuda bize söyleyecekleriniz olmalı.

Bizde diğer ülkelerden farklı olarak, soldaki politik kişilerin dışında, başka politik akımlardan hiçbir politikacının sürgünden politik uğraş vermeyişinin nedeni, kanımca, demokrasi anlayışında farklılıktır. Söz konusu bizim politikacıların hepsi tek başına veya koalisyon halinde iktidar olmuş partilerdendirler. Kısıtlanmış ve büyük ölçüde biçimsel demokrasi ve iktidarların istedikleri gibi at oynatmaya kalkışmaları onların alıştığı şeylerdir. Demokrasi için mücadele anlayışı ve ol-

gusu onların pratiğinde yoktur. Yığınları oy kaynağı olarak değerlendirirler. Yığınların desteğini kazanıp o desteği demokrasiyi kazanmak veya koruyup güçlendirmek yönünde kullanmak onların fikirsel ve eylemsel geleneği değildir.

Bir de şu var: Bir zaman kesitinde iktidar olan yönetime veya varolan rejime karşı çıkmakla vatana ihanetin birbirine karıştırılması eğilimi. Bu karıştırmada kasıt da yok değil. İktidar veya rejim veri olarak kabul ediliyor ve muhaliflerinden ona karşı mücadele vermeleri değil, mahkemelerde kendilerini savunmaları bekleniyor. Oysa demokrasi ancak uğrunda mücadele verilerek kazanılır; onun için görev her hal ve şartta mücadeleyi yürütmektir. Kimin ne zaman, nerede, nasıl mücadele edeceğini hareketin gerekleri belirler.

▶ Bugün ülkemizdeki rejimi "olağan" hale getirilmiş bir 12 Eylül rejimi olarak niteleyebilir miyiz?

Ülkemizdeki bugünkü rejimi "olağan hale getirilmeye **çalışılan** bir 12 Eylül rejimi" olarak niteleyebiliriz; rejimin sahipleri bakımından oyunu bozan, demokrasi savunucusu güçlerin demokratik çıkışlarıdır. Rejimin antidemokratik, baskıcı niteliği değişmemiştir. Yalnızca biçimde kimi değişiklikler olmuştur. 1982 Anayasası ve idari makamlara, polise olağanüstü yetkiler tanıyan, demokratik hakları son derece kısıtlayan yasalarla ve de devlet aygıtında gerici kadrolaşmalara, genelinde gericiliğe verilen ödünlerle 12 Eylül rejimi "parlamenter demokrasi" görünümü altında sürdürülmek isteniyor. Ne var ki, toplum kendisi için biçilip dikilen korsaya sığmamakta, onu çeşitli noktalardan demokrasi yönünde zorlamaktadır.

Yurtsever, bağımsızlıkçı ve barışsever güçler NATO'dan çıkmayı, AT'ye tam üye olmamayı nihai istemler olarak benimsemekle beraber, bunlar gerçekleştirilinceye kadar o yönde ileri sürülebilecek güncel istemler ve mücadeleler olduğunu göz ardı edemezler.

▶ Toplumumuzun demokrasiyi kazanması için nasıl bir perspektif öngördüğünüzü rica etsek?

Toplumumuzun demokrasiyi kazanması demokrasi için mücadele ile olacaktır. Dünyanın her yerinde öyle olmuştur, öyle olmaktadır. Demokrasi mücadelesinde en başta gelen ve en önemli sorun demokrasiden yana güçlerin mücadele birliğinin, ortaklığının sağlanmasıdır. Bu olabildiğince geniş çapta gerçekleştirilmeli, bu uğurda kararlı, tutarlı ve sürekli çaba harcanmalıdır. Ayrılıklar içinde birlikteliği bulmak zor iştir, ama olanaksız değildir. Bu birliktelik ve ortak mücadele toplumsal güç dengelerini barış ve demokrasiden yana değiştirmek için yararlı olmanın ötesinde bir zorunluluktur.

▶ Yerli sosyal demokrasiyi demokrasi mücadelesi açısından nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu konuda sosyal demokrasinin çeşitli dünya deneylerinden ve Türkiye'de son yedi yıllık deneyimden alacağı dersler var mı?

Ülkemiz sosyal demokrasisi demokrasi mücadelesini henüz başarıyla yürütemiyor. Bölünmüş olması bir olumsuzluk; iki partinin birbirleriyle diyalog kurup işbirliği edememesi daha da büyük bir olumsuzluk. Üstelik her iki partide de iç sorunlar ağırlığını duyuruyor ve her ikisi de değişik konu ve ölçülerde iktidar karşısında çekingen. Kendilerinin solunda olanlara karşı ise DSP tümüyle kapalı, SHP ise ürkek.

Bu duruma karşın, az önce sözünü ettiğim, demokrasiden yana güçlerin birlikteliğini sağlama açısından sosyal demokrasinin yeri önemlidir. Sosyal demokrasinin kitlesel tabanı ve işçi sınıfı üzerinde etkisi var. Üstelik demokratik hak ve özgürlüklere de liberal ve sağ akımlardan çok daha yatkın. Reformist olup temel toplumsal sistemi ileriye doğru aşmak istememesi açısından sosyal demokrasiye yönelttiğimiz eleştiriler doğru ve haklı olsa da, belirttiğim bu nesnel gerçeği değiştirmez. Demokrasiden yana güçlerin birlikteliğinin ve ortak mücadelesinin sağlanmasından sosyal demokrasi dışlanamaz ve önemi de küçümsenemez. Eleştiri ve tartışmalar arayı açmaya değil, diyalog kurup açığı kapatmaya, işbirliğini gerçekleştirmeye yönelik olmalıdır.

Deneyimlerden alınacak dersler daima vardır da, bu dersler çoğu zaman alınmaz. Sosyal demokrasinin dünya deneyimlerinden alınacak dersler iki yanlıdır. Birincisi, sosyal demokrasinin sorunları kökten çözmediğidir. Sosyal demokrat politika krizi önleyememiştir ve krizin faturası yine işçi, emekçi kitlelerin

sırtından ödenmektedir. Kazanılmış sosyal haklar tümüyle değilse bile önemli kayıplara uğramıştır. Üstelik sosyal demokrasi krizden çıkmaya yönelik geçerli yeni politikalar da üretememektedir. İkincisi, dünya deneyimleri sosyal demokrasinin reformist güncel politikalarının işçi ve emekçi kitleleri olumlu etkilediğini ve onların desteğini kazandığını göstermiştir. Destek kazanmıştır, çünkü kitleler sorunların yükünü günlük yaşamlarında taşımaktadırlar ve bu yükü tümüyle kaldırmasa bile hafifletecek önlemleri doğal olarak hoşnutlukla karşılamaktadırlar. Bunalımlardan bir daha girmemek üzere nihai çıkış ve sorunların kökten çözümü sosyalizmde gerçekleşecektir, ama işçi-emekçi kitlelere o zamana kadar sabredip beklemeleri elbette öğütlenemez. Sosyalizm çizgisini asla gözden kaçırmamak kaydıyla güncel sorunlara güncel koşullarda geçerli çözümler bulmak, bunları bulup savunarak ve de gerçekleştirerek işçi, emekçi kitleleri barış, bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm mücadelesinin içine çekmek sosyal demokrasinin solunda kalanların ihlal edilmez görevidir.

Sosyal demokrasinin Türkiye deneyiminden çıkarılacak başta gelen ders kitlelerin desteğini yalnızca ve esas itibarıyla oy kazanmak olarak değerlendirilmemesi gerektiğidir. 1980 öncesi Bülent Ecevit ve partisi büyük kitle desteğine sahipti, ama iktidarda olsun muhalefette olsun, Ecevit bu kitle desteğini meydanlarda savunduğu demokratik hak ve özgürlükleri uygulamaya geçirmek veya geçirtmek yönünde bir ağırlık olarak kullanmaktan geri durdu. Oysa son yıllar gerek barış, gerekse diğer sorunlarda kitle hareketlerinin ne denli etkin olduğuna tanıklık etti; bilinen bir doğruyu pratikte bir daha kanıtladı. Türkiye sosyal demokrasisi ise hâlâ kitle eylemlerine gereken önemi vermiyor. Örneğin son 1 Mayıs kutlamasına ilişkin olarak görüldüğü üzere Erdal İnönü, gerçekte olduklarından daha solda görünmek ihtimaliyle bir kapalı salon toplantısını bile göze alamadı.

▶ Sosyal demokrasinin solunda kalanlar sizce 12 Eylül sonrasında nasıl bir "sınav" verdiler?

Sosyal demokrasinin solunda kalanlar bir yanıyla olumlu, daha büyük bir yanıyla da olumsuz sınav verdiler. Olumlu olan bu sol'un mücadeleyi elden bırakmayışıdır. Siyasi partiler, genel seçimler ve bir parlamentonun varlığı ile demokrasiye geçiş sürecine girilmediğinin, rejimin antidemokratik baskıcı niteliğinin değişmediğinin ve bugünkü rejimin mutlaka demokrasi doğrultusunda aşılması gerektiğinin bilincinde olarak hareket ediyor bu sol; onun için de bu yönde elden gelindiğince mücadele veriyor.

Verilen mücadelede bir birliktelik, bütünsellik olmayışı en büyük olumsuzluk. Çok sayıda parti ve örgütlere bölünmüş olmanın ötesinde, asıl önemli ayrışma -sosyalist devrime giden yolun niteliği, stratejisi konusundaki ayrışma- 1960'ların son yıllarından bu yana ve ileriye dönük olarak, sürüp gidiyor. Tartışmalar, karşı karşıya gelmeler bu zaman süresinde olup bitenlerden hiç ders almamışcasına, sanki dünyada ve Türkiye'de hiçbir şey değişmemiş gibi sürdürülüyor; bugünkü durum hep aynı yaklaşım ve anlayışla ele alınıp değerlendirmeye girişiliyor.

Oysa değişen koşullarda söz konusu sol'un birlikteliği ve aralarındaki farklılıklara karşın ortak mücadele sürdürebilmeleri ön planda bir önem kazanmıştır.

▶ Biliyorsunuz, uzunca bir süredir, özellikle sol kamuoyunda "sol parti" tartışmaları sürüyor. Sizin düşünceleriniz kısıtlı ölçülerde de olsa basında yansımıştı. Konu etrafındaki tartışmaların yeniden canlandığı görülüyor. Ayrıca genel seçimlerin bu yıla alınacağı söyleniyor. Gerek "sol parti" konusunda, gerekse zamanlaması konusunda dergimize söyliyeceğiniz bir şey var mı?

Kanımca "sol parti" sol'un önemini belirttiğim eksikliğini giderme görevini yüklenecektir. Sosyalizm hedefinde birleşiyoruz, ama sosyalizme köprüleri yakarak değil, geçerek gidilecektir. Politika gerçeklik zemininde yürütülür; gerçeklik ise nesnel ve somuttur. Türkiye'nin nesnel ve somut koşullarında toplumun önünde duran ivedi sorun bugünkü rejimi aşmak, demokrasi adına layık bir demokrasiye geçmektir. Bunu başarmak, toplumsal güçler dengesini demokrasi güçlerinden yana değiştirmek ve demokrasi için olabildiğince kitlesel, kararlı ve tutarlı mücadele vermekle ancak mümkündür. Bu nedenle de demokrasiden yana güçlerin olabilen en geniş yelpazede birlikteliğinin, güç ve işbirliğinin sağlanması gereklidir. Bütün dikkat ve gücümüz

toplumsal güçler dengesini bu yönde değiştirmek görevi üzerinde yoğunlaşmalıdır. Toplumsal güçler dengesinin bu yönde değişmesi, demokrasiye geçildikten sonra da, toplumun politik gelişmesinin tıkanıklığa uğramadan ilerlemesi olanağını açık tutacaktır. Konunun şimdiden olgunlaştırılması gereken yanı, kurulacak partinin programatik platformunun bir sonuca varmak niyetiyle tartışılmasıdır.

Söz konusu görevin başarılmasında sosyal demokrasi ötesi sol'un yeri ve rolü önemlidir. Birlikteliğini ve bütünselliğini gerçekleştirdiği ölçüde, demokrasiden yana diğer güçleri toparlamada ve demokrasiye gerçekten geçişi sağlamada belirleyici rol oynayabilir, oynamalıdır da.

"Sol Parti"nin kuruluşu zaman alacaktır. Söz konusu güçler koalisyonunu oluşturmak kolay olmayacaktır. Erken seçim olmasa bile "sol parti"nin 1988 seçimlerinden önce kurulabileceğini sanmıyorum.

▶ Rejimin dış politikasını nasıl değerlendiriyorsunuz? NATO ve ABD ile ilişkiler açısından, Avrupa Topluluğu'na katılım açısından, ülkemizde yurtsever, bağımsızlıkçı ve barışsever süreçler açısından.

Türkiye'nin NATO'ya üyeliği özellikle ABD'ye bağımlılık ve Türkiye'de Amerikalılar'ın ayrıcalıklı bir konumda olması biçiminde somutlanmıştır. 12 Eylül sonrası dönemde bu bağımlılık artmıştır. Savunma ve İşbirliği anlaşmasıyla Amerikan üsleri görünürde Türk Silahlı Kuvvetleri'ne maledilmiş, böylece ABD'nin Türkiye'deki askeri varlığı ve imtiyazları üzerine şal örtülerek gözlerden gizlenmeye çalışılmıştır.

Türkiye'nin çok yönlü -yani bir anlamda bağımsız- bir dış politika izlediği iddiası doğru değildir. Türkiye'nin dış ilişkiler ve savunma politikası Ankara-Washington eksenine oturtulmuştur. Bütün diğer ülkelerle ilişkiler bu eksenin olanak verdiği ölçüde -o çerçeve içinde- yürütülüyor. Türkiye'nin Batı ile İslam dünyası arasında köprü görevini gördüğü iddiası doğru ise, o zaman bu görevin özellikle ABD ile belli İslam ülkeleri arasındaki ilişkiler için geçerli olduğunu kabul etmek gerekir. Yönetimin Yakın ve Ortadoğu ülkeleri arasında ayırım gözeten bir politika izlediği açıktır. Yakın ilişki kurulan ülkeler en ABD yanlısı ve gerici olanlardır. Reagan yönetimi Türkiye'nin bölgedeki ABD dostu devletleri -olabilirlerse- bir konsensüs etrafında toparlamasını istiyor.

Savunma ve İşbirliği Anlaşması'nın geçirdiği macera bugünkü yönetimin ABD karşısında boynunun ne kadar bükük olduğunu bir daha gösterdi. Anlaşma değil andlaşma istemiyle ortaya çıkılıp, buna daha bir dizi istem eklenerek, bunlar kabul edilmediği takdirde Anlaşma'nın uzatılmayacağı tehdidi savruldu. Sonra da bunların hiçbirisi elde edilmeden, hatta doğru dürüst müzakere masasına oturulamadan, yalnızca verilen sözlerle yetinip Anlaşma'nın uzatılmasına imza atıldı. Şimdi bu durumun yarattığı sorunlarla uğraşılıyor.

Avrupa Topluluğu'na üye olmanın Türkiye'nin demokratikleşmesini ve çağdaşlaşmasını kolaylaştıracakmış gibi bir hava estirildiği görülüyor kimi çevrelerde; girilmek istenen topluluğun büyük tekellerin ekonomik ve politik egemenliği altında olduğu unutulurcasına. Oysa tekelci büyük sermaye kesimi demokrasi ile ilgilenmez; "gelişmekte olan" diye nitelenen ülkelerde öncelikle istikrar ve güvenliğe önem verir; onun için de "otoriter", "kanun ve nizamı" her ne pahasına sağlamayı başa alan rejimler yeğler. AT Türkiye'yi eninde sonunda tam üyeliğe kabul ederse, bu, Türkiye'yi kendine tam bağlayıp büyüyen pazarını ve artan ucuz emek gücünü daha iyi sömürebilmek, sermaye kârlarını büyütebilmek içindir. Türkiye AT'nin eşit haklara sahip bir üyesi olamayacaktır.

Tekelci büyük sermayenin ekonomik-politik egemenliğine karşın Avrupa Topluluğu ülkelerinde belirli demokratik rejimlerin bulunabilmesi, bu ülkeler işçi sınıfı ile halk kitlelerinin geçen yüzyıldan beri yürütegeldikleri ve bugün de sürdürdükleri inatçı ve güçlü mücadeleler sayesindedir. Tam üye olmanın demokratikleşme yönünde belli bir etki yapabilmesi için Türkiye'nin demokrasi güçlerinin şimdiden Avrupa Topluluğu demokrasi güçleriyle iş ve güç birliğine yönelmeleri ve üyelikten sonra da önemle sürdürmeleri gerekir.

Sözünü ettiğiniz yurtsever, bağımsızlıkçı ve barışsever süreçler açısından rejimin dış politikasını onaylamak ve desteklemek olanağı yoktur. Bu süreçlerin taşıyıcısı olan güçler NATO'dan çıkmayı, bağımlılıktan kurtulmayı ve AT'ye tam üye olmamayı nihai istemler olarak benimsemekle beraber, bunlar gerçekleştirilinceye kadar o yönde ileri sürülebilecek güncel istemler ve mücadeleler olduğunu göz ardı edemezler. ■

Ayşe Sarı

"BAŞIMIZA TAŞ DEĞİL, ASKERİ UÇAK YAĞIYOR"

NATO'nun alçak uçuş denemeleri, can güvenliği başta olmak üzere insanlara yöneltilen çok yönlü bir saldırıdır.

Gürültünün 120 desibele ulaştığı alçak uçuşlar yüzünden çocuklarda devamlı korku hali var. Evden dışarı çıkmıyor, sürekli ağlıyorlar.

"O anda çocuğumun ağlayarak yere uzanmış olduğunu gördüm, küçücük ellerini kulaklarına bastırmıştı. Rengi solgundu, küçük vücudu titriyordu. Yerden kaldırmak istedim, ayakta duramadığını dehşetle farkettim. Şimdi yemiyor, iştahsız ve okula gitmek istemiyor. Okula ben getirip, götürüyorum. Öğretmeni kızımın teneffüste dahi sınıftan çıkmadığını söyledi. Bu durum beni şaşırtmıyor... Ben bile korkunun soluğunu ensemde hissediyorum, çocuğumu sakinleştirecek gücüm kalmadı."

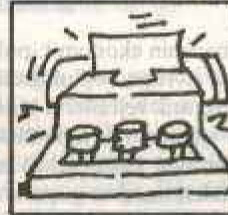
"Kısa bir süre önce 2,5 yaşında bir çocuk getirdiler, korkulu gözlerle bakıyordu etrafa, sinmişti. Bahçede oynarken ansızın bir alçak uçuş denemesine yakalanmıştı. Çılgına dönen çocuğu annesi yatıştıramamış. Evden dışarı çıkmak istemiyor, sürekli ağlıyor, uçak sesini her duyduğunda panik içinde 'uçaklar, uçaklar' diye bağırıyordu". F. Almanya'nın Alzey kentinden bir anne ile Mönchsroh kentinden bir doktorun bu sözleri, NATO'nun "Havadan Karaya Saldırı" stratejisinde yer alan ve "çarpışma alanının düşman arazisinin derinliklerine doğru genişletilmesi, düşman hava kuvvetlerinin yerde yok edilmesi, karşı tarafın hücum birliklerinin 2. ve 3. kademedeki saflarında sıklaşmanın engellenmesi"ni hedefleyen alçak uçuş denemelerinin, askeri belgelerde görünmeyen ve gösterilmek istenmeyen sonuçlarından birini dile getiriyor. Bu sonuçların başında ise alçak uçuşlarda düşen uçaklarla gelen can kayıpları, uçakların "yanlışlıkla" kaybettiği bombalar, binalarda ağır-hafif her türlü hasar, çevre kirlenmesi ve yörede yaşayanlar için hayatın tahammül edilmez hale getirilişi geliyor.

Şu aylarda Konya "Alçak Uçuş Eğitim Merkezi" projesinin NATO için "hayati önemi" ve Türkiye için "askeri turist döviz leri"nden "refaha katkı"ya pek çok nimeti belirtiledursun, projenin gerçekleşmesi halinde yörede yaşayanları nelerin beklediğini kestirmek -F.Almanya'da yaşananlara bakarak- güç değil. Genel olarak büyük şehir ve sanayi bölgelerinin dışında kalan yerleşim bölgeleri üzerinde ya da meskûn olmayan yerlerde gerçekleştirilen alçak uçuşların sonuçta insanlara ne denli zarar verdiği bugün F. Almanya'da somut biçimde görülüyor. Örneğin sağlık alanında şunlar saptanmış bulunuyor: Yapılan ölçümlere göre, alçak uçuşlar sırasında gürültünün 120 desibele ulaştığı görülüyor. Bu denli güçlü, ani bir gürültünün insan vücudunda birtakım reaksiyonlara neden olması, vücudun kendini savunma mekanizmalarını harekete geçirmesi söz konusu; örneğin gürültünün algılanıp beyne ulaşmasının ardından beyinden gelen emirle böbreküstü bezinin kana salgısını boşaltması neticesinde tansiyonda yükselme, kalp atışlarında değişme, sinirsel bozukluklar, kısaca stres gözleniyor. Bu durumda özellikle yaşlılar ve beyin damar- larında kireçlenme olanlar felç ve beyin ka[...] naması, yüksek tansiyonlular tansiyon kriz[...] kalp hastaları her türlü kalp atış bozukluk[...] ları ile karşı karşıya kalırken, çocuklar ve sağ[...] lıklı insanlarda sinirlilik, uykusuzluk, devam[...] korku hali beliriyor. Bu arada hastanelerd[...] muayeneler sağlıklı biçimde yürütülemezken[...] kati istirahate ihtiyaç duyan ameliyatlı has[...] talar için bu koşullar sağlanamıyor, bu neden[...] le iyileşmenin gecikmesi ya da mümkün o[...] maktan çıkması tehlikesi doğuyor. Alça[...] uçuşlar esnasında taze ameliyat yaralarını[...] yeniden açıldığı, kaynamakta olan kırıkları[...] ek yerlerinden yeniden ayrıldığı da tespit ed[...] len durumlardan.

Alçak uçuşların meydana getirdiği gürü[...] tünün sanayi bölgelerinde saptanan gürültü[...] den en az 1000 misli fazla olduğu kaydedil[...] yor. Bu koşullarda günlük yaşamı sürdürmek[...] örneğin ders çalışmak ya da dikkati bir iş üze[...] rinde yoğunlaştırmak da imkansızlaşıyor.

Tüm bu ve benzer sonuçları yaşayan F. A[...] man yurttaşları "savunma gereği" olarak gö[...]

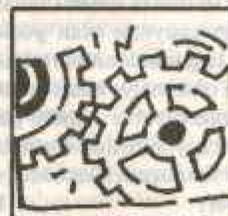
Çeşitli gürültü yükseklikleri

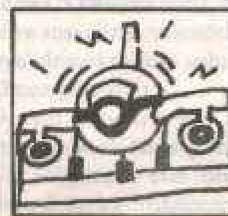
Büro gürültüsü 50-60 dB (A)

Bağırma 65-75 dB (A)

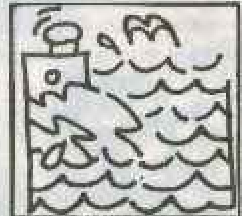
Fabrika gürültüsü 80-90 dB (A)

Jet uçakları 120 dB (A)

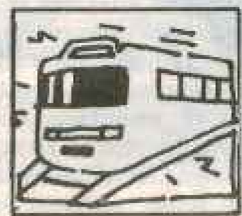
Otomobil gürültüsü (40-50 km/s) 68-76 dB (A)

Kıyıda çarpan dalga sesi 60-70 dB (A)

Yaprak hışırtısı 30-40 dB (A)

Banliyö 65-75 dB (A)

terilen alçak uçuşları gerçekte can güvenlikleri başta olmak üzere kendilerine yönelen çok yönlü bir saldırı olarak görüyorlar. Bu uçuşların durdurulması için de yıllardır yoğun çaba gösteriyorlar. 1975'lerde yankı bulmaya başlayan tepkiler, bugün ülke çapında koordinasyona sahip sürekli bir harekete dönüşmüş bulunuyor. Toplantılar, imza kampanyaları, basın bültenleri, paneller, dia gösterileri, gazetelere okur mektupları ve ilanlar, gösteriler, balon ve uçurtma gösterileri, uçak gürültülerinin teybe alınıp politikacılara ve basına dinletilmesi, kreş, huzurevi, hastane vb. kurumlarda resmi gürültü ölçüm sonuçlarının yaygın biçimde duyurulması, çocukların alçak uçuş gürültüsünden ne kadar etkilendiklerini göstermek üzere onların gürültü ile ilgili izlenimlerini yansıtan resimlerinin sergilenmesi vb. yollarla kamuoyunun bu konudaki ilgisi sürekli diri tutuluyor. Uçak gürültüsünden irkilip düşürülen tabak vb. eşyanın kırıkları paket edilip Savunma Bakanlığı'na postalanıyor, bedeli isteniyor. Aynı şekilde alçak uçuşlar sonucu beliren rahatsızlıklarla ilgili doktor raporları, vizite ücretleri, bu rahatsızlıklar nedeniyle tazminat talepleri, ev ve arsaların uğradığı değer kaybının tazmini, uçak gürültülerinin zehir ettiği izin günleriyle ilgili tazminat talepleri de Savunma ve Maliye Bakanlıkları'nın yolunu tutuyor. Yine, siyasi partilerin bu konuda açık tavır almasını sağlamak üzere her tür girişim ısrarla sürdürülüyor.

Bu yoğun eylemlerin sonucunda askeri uçakların ineceği asgari yükseklik sınırının daha yukarı çekilmesi ya da yaz aylarında yemek saatlerinde uçuşların yapılmamasını sağlamak gibi adımların ardından, F. Almanya'da yapılan alçak uçuş miktarının azaltılması da gündeme gelmiş bulunuyor. Ne var ki alçak uçuş bölgeleri sakinleri bu konuda pek sevinemiyorlar, çünkü uçuşların azaltılması bunların iptali değil, başka ülkelere kaydırılması anlamına geliyor. Örneğin Konya'da söz konusu alçak uçuş merkezinin gerçekleştirilmesi halinde F. Almanya'da yapılan alçak uçuşlar 134 bin saatten 71.600 saate inmiş olacak. Ama alçak uçuşlardan bu denli zarar görenler binlerce km. ötede başkalarının aynı sorunlarla karşılaşabileceğini düşünerek bu çözüme sevinemiyorlar. Bu nedenle Konya adı NATO toplantılarında tesis, altyapı, manevra vb. ile birlikte anılırken, alçak uçuş bölgelerinde yaşayan F. Almanlar, bu adı yörede yaşayanların alçak uçuşlar gerçekleştiği taktirde kendilerini nelerin beklediğini bilip bilmedikleri konusundaki kaygıyla dillerinden düşürmüyorlar. ■

1986 yılındaki kazalar

▲ **Gürültüsü ayrı, kazası ayrı.** Askeri uçakların alçak uçuş denemelerinde kaza oranı büyük.

Alçak Uçuşlara Karşı Federal Koordinasyon Bürosu tarafından yayınlanan "Askeri Amaçlı Alçak Uçuşlar" (1987) broşüründen:

7 Ocak / Zweibrücken (F.Almanya): İki Amerikan F-15 uçağı çarpıştı, bir pilot öldü. Bahçesinde çalışmakta olan bir kişi çarpışmanın yarattığı basınç dalgasından öldü, 150 kişi bölgeden tahliye edildi.

15 Ocak / Rockenhausen-Pfalz (F.Almanya): Bir Amerikan F-5 uçağı ormana düştü.

17 Ocak / Marktredwitz-Oberfranken (F.Almanya): İki Amerikan helikopteri çarpışarak düştü. Pilotlar ve mürettebat öldü.

18 Ocak / Zell-Hof (F.Almanya): Yine bir Amerikan helikopteri düştü, pilot ağır yaralandı.

23 Ocak / Heinrichsthal-Spessart (F.Almanya): Bir Amerikan helikopteri daha düştü, helikopterin iki pilotu "barış, özgürlük ve de manevra" adına hayatlarını kaybettiler.

27 Ocak / Baumburger Kirche (F.Almanya): Jet uçaklarının 450 m. helikopterinse 150 m. yüksekliğin altında uçması yasaklandı.

12 Mart / Pfaffenhofen (F.Almanya): F.Alman Savunma Bakanlığı altı Tornado uçağını "kaybetti", pilotlar canlı olarak bulundu!

20 Mart / Bad Tölz (F.Almanya): Güçlü patlayıcı madde yüklü bir Hollanda F-5 uçağı pilotlarıyla birlikte intihar etti!

20 Mart / Bad Gandersheim (F.Almanya): Bir Britanya askeri helikopteri 30 m. yükseklikte uçarken motorlarının durmasıyla bir ormana düştü, helikopter ağır, pilotu hafif yaralandı.

29 Mart / Orta Afrika: Bir Fransız savaş uçağı 30 okul çocuğunun ölümüne, 40 kişinin yaralanmasına neden oldu.

16 Nisan / Rotenburg (F.Almanya): Manevra sırasında bir Hollanda uçağı düştü, pilotu öldü.

6 Mayıs / Houthalen (Belçika): Bir Amerikan F-6 uçağı 15 kg. ağırlığındaki bombasını "kaybetti".

15 Mayıs / Münster-Sarmsheim (F.Almanya): Çok süratle geçen bir askeri uçağın yarattığı basınçtan iki bina ağır hasar gördü.

27 Mayıs / Suffolk (Britanya): Bir gösteri sırasında iki jet uçağı düştü, pilotlar öldü.

5 Haziran / Bücheburg (F.Almanya): F.Alman Savunma Bakanlığı'na ait iki helikopter deneme alanında çarpıştı, bir öğrenci öldü, iki uçuş öğretmeni yaralandı.

9 Haziran / Labrador: Bir Fantom son uçuşunu yaptı, pilot son anda atlayarak kurtuldu.

11 Haziran / Unterwurmbach-Gunzenhausen (F. Almanya): Alçak uçuş yapan bir askeri uçak bir okul binasının damında 3,5 m.lik yarık açtı.

18 Haziran / Galler: Bir tepe bir F.Alman Tornado'sunun yolunu kesti! Uçağın pilotu ve seyir subayı öldü.

27 Haziran / Belçika: Belçika Hava Kuvvetleri'ne ait bir Mirage uçağı F.Alman sınırı yakınlarında özel bir uçakla çarpıştı, Mirage'ın pilotu kurtuldu, üç sivil öldü.

29 Haziran / Chievres (Belçika): Britanya'ya ait Harrier tipi dik kalkan bir uçak gene "dik indi"! Uçak 50 m. yükseklikte hareketsiz kalma gösterisi yaparken,ansızın taş gibi düştü, uçağın iki pilotu da öldü.

30 Haziran / Belçika: Durbuy şehri yakınlarında bir Fransız, bir Belçika askeri uçağı havada buluştular! Belçikalı pilot zamanında atlayabildi, Fransız'ın izine ise hâlâ rastlanmadı.

30 Haziran / Pommelsbrunn (F.Almanya): Kanada'ya ait bir helikopter yüksek gerilim hattına takıldı, inmeyi başardı. Zarar: 27 bin mark.

1 Temmuz / Leimen (F.Almanya): Alçak uçuş yapan bir Amerikan uçağı ormana düşüp parçalandı.

3 Temmuz / Güney İngiltere: Hawk-200 tipi bir deneme uçağı alıcılara gösteri uçuşu sırasında düştü, uçağı almaya ilgi duyanlar pilotun ölüsüyle karşılaştılar.

24 Temmuz / Kerstenhausan (F.Almanya): F. Alman Savunma Bakanlığı'na ait bir helikopter düştü, pilotlar yaralandı. Zarar 3 milyon mark olarak belirlendi.

4 Ağustos / Mittenwald (F.Almanya): Bir F.Alman helikopteri 10 km. yükseklikten düştü, bir teknisyen öldü.

4 Ağustos / Bad Herrenalb (F.Almanya): Bir İtalyan Starfigehter'ı F. Almanya'yı ziyaret etmek üzere yola çıktı, birkaç sefer turundan sonuncusunu yerde yaptı, pilot ağır yaralandı.

3 Eylül / Oberumelsdorf (F.Almanya): ABD Hava Kuvvetleri'ne ait bir bombardıman uçağı 11 kg. ağırlığında bombasını kaybetti, bomba bölge merkezinde bir bahçede saklanıyor!

7 Eylül / Wackersdorf (F.Almanya): Bir polis helikopteri motorlu trene çakıldı, bir polis öldü, dört polis ile trenin makinisti yaralandı.

12 Eylül / Siegenburg (F.Almanya): Bir F.Alman Tornado uçağı 40 cm. uzunluğunda ve 2,5 kg. ağırlığındaki bombasını düşürdü, bomba otoban kenarında tarlada çalışan bir köylü kadının 5 metre ötesine düştü.

22 Ekim / İngiltere: F.Alman uçağı bir İngiliz bahçesinde çitin altında uçtu, iki pilotu da öldü. ■

İşçi sağlığı ve iş güvenliği üzerine:

"ÖZAL HÜKÜMETİ İŞÇİLERE YA MEZARLIK YA HASTANE UYGUN GÖRÜYOR"

İşçi sağlığı dendiği zaman Türkiye'de anlaşılan SSK hastaneleri, hastalanan işçinin muayene olması, ilaç ve istirahat almasından ibaret oldu. Oysa işçi sağlığı bu değil.

İşçi sağlığı ile ilgili açıkoturumumuza Dr. Erdal Atabek (TTB Eski Genel Başkanı), Yavuz Şimşek (Cumhuriyet Gazetesi İş-Sendika servisi çalışanı) ve Mahmut Karakoç (Otomobil-İş Sendikası Yönetim Kurulu üyesi) katıldı. Açıkoturumu Görüş adına Ayfer Olcay yönetti.

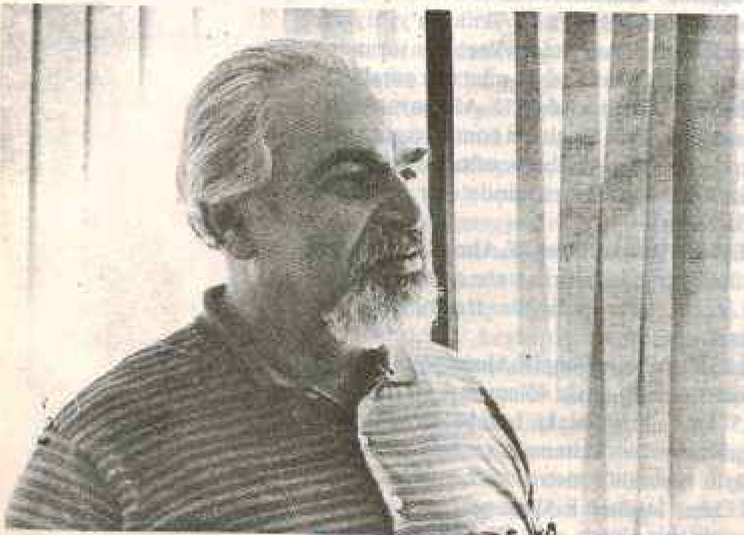
İşçi sağlığı ve iş güvenliği, organizasyonu, yürütümü, denetimi, mevzuatıyla, ilgi alanlarından ötürü çeşitli mesleki uzmanlıklarıyla, çok yönlü ve kapsamlı olarak ele alınıp değerlendirilmesi gereken bir konu. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı da geçen 4-10 Mayıs tarihleri arasındaki haftayı "İşçi Sağlığı İş Güvenliği Haftası" olarak ilan etmişti.

1980'le birlikte uygulanan ekonomik politikanın uzantısı olarak sağlık işlerinde de özelleştirme hedeflenirken, Bakanlığın işçi sağlığı ve iş güvenliği gibi, yıllardır "ilgililerin" bile ilgilenmediği bir alanda hafta düzenlemesi ne anlama geliyor? İşçi sağlığı ve iş güvenliği nasıl ele alınıp değerlendirilmeli? İlk olarak Sayın Yavuz Şimşek, önce genel sağlık politikasına, hemen ardından da "İşçi Sağlığı İş Güvenliği Haftası"na dair bize bir değerlendirme yapabilir mi?

Yavuz Şimşek: Geçen yıllarda hükümet içinde bir değişiklik gerçekleşti. Kendisi uzman bir hekim olan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı, Sağlık Bakanlığı'na geçti. Turizm Bakanımız Sayın Mükerrem Taşçıoğlu da Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı koltuğuna oturdu. Yeni Sağlık Bakanı koltuğuna oturur oturmaz, kendisinden önce başlatılmış, Özal Hükümeti'nin sağlık anlayışına uygun uygulamalar için kolları sıvadı. Sayın Taşçıoğlu da kolları sıvadı, bir turizm kampanyası açarmış gibi, işçi sağlığı ve iş güvenliği alanında bir takım faaliyetler içersinde görünmeye başladı. Ne yazık ki bu faaliyetler Özal Hükümeti'nin anlayışını çarpıcı bir şekilde yansıtan uygulamalar, faaliyetler. Her şeyden önce Mayıs'ın ilk haftası "İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Haftası" ilan edildi. Bu faaliyetlerin içerisinde, kazalar ve hastalıklar sonucu yaşamını kaybeden, sürekli ya da geçici işgörmez durumuna gelen işçilerimizin en ufak bir şekilde temsil edilmesi söz konusu değil. İşyerlerinde seminerler, paneller, konferanslar düzenlenecek, bazı yayın organlarında hükümetin görüşünü yansıtan makalelerin çıkmasına çalışılacak. Mümkünse yoğun yerleşim birimlerinin olduğu yerlerde, ilçeler düzeyinde bazı etkinlikler gerçekleştirilecek. Tüm bu etkinliklerin içersinde, ne yazık ki işçiler, asıl tehlikenin kurbanı olan işçiler, kaza ve hastalık riskini her an taşıyan işçiler bulunmayacak. Zaten herhalde Özal Hükümeti'nin işçilere uygun gördüğü yer, mezarlıklar ya da hastaneler.

Sayın Erdal Atabek, sizden de bu genel sağlık politikasıyla ilgili, sağlığın alınır-satılır bir duruma getirilmesi, son olarak hazırlanan sağlık yasası ve bu yasanın içinde işçi sağlığının yeri ile ilgili bir değerlendirme alabilir miyiz?

Erdal Atabek: Öncelikle ülkemizde işçi sağlığı ve iş güvenliğinin gerçek anlamının hiçbir zaman anlaşılmadığını söylemekle başlamak istiyorum. İşçi sağlığı dendiği zaman Türkiye'de anlaşılan SSK'nın hastaneleri, hastalanan işçinin oraya gidip, doktora muayene olması, ilaç ve gerekirse istirahat almasından ibaret kalmıştır. İşçi sağlığı bu değildir. İşçi sağlığı demek, işçinin, işçileşmiş bireyin işinden dolayı maruz kalabileceği hastalık ve sakatlık nedenlerinin bilinmesi, bulunması, ortadan kaldırılması, ortadan kaldırılamayacak olanlara karşı da önlem alınması demektir. Bu anlamda Türkiye'de işçi sağlığı ne anlaşıldı, ne uygulandı. Türkiye'de işçi sağlığına yönelik çalışmalar tümüyle işçilerin, kendilerine özel hastanelere gidip, sağlık işlemlerini yaptırmalarından ibaret kalmıştır. Aslında devlet hastanelerinden, üniversite hastanelerinden bilimsel ve teknik olarak farkı olmayan bir tedavi hizmeti işçilere verilmiş, "işçilerin sağlık hizmeti sağlandı" aldatmacası yürütülmüştür. Ne zaman işçi sağlığının işyerlerinden önce bozulmaları işyerlerinde bozulmaları ve işyerlerinden sonra bozulmaları tartışılmaya başlamış ve gündeme getirilmişse, o zaman da rahatsızlıklar doğmuştur. Örgütlü çalışmalar engellerle karşılaşmıştır. Bu bakımdan ben ülkemizde işçi sağlığının hiçbir zaman doğru bir yere oturtulamadığını söylemek istiyorum. Bugün sağlık hizmetlerinde yapılmak istenen öncelikli iş, 24 Ocak Kararları'nın izdüşümünde sağlık hizmetlerinin yeniden düzenlenmesidir. Reform adı verilen konu, sağlığın üstü örtülü değil, apaçık alınır-satılır metalaştırılmasıdır. Son derece belirgin, açık bir politika bu. Hizmet paralı olacak, her sağlık ünitesi ekonomik olarak çalışacaktır. Toplayacağı gelirlerden de çalışanlarına sözleşmeli personel statüsü içinde prim verecektir. Orada kimin daha verimli, kimin daha yararlı olacağı, siyasal iktidarın işine gelen ölçülerle belirlenecektir. Ve böylece sağlık hizmetleri personeli siyasal iktidarın felsefesine ayak uyduranlardan seçilirken ve ona yönelik bir düzenleme yapılırken, sağlık hizmetleri de diğer pazar metalarından farksız bir duruma sokulacaktır. Yasa belki bu kadar açık değil, ama niyet çok açıktır. İşçi sağlığının bu durumda yeri ne olacaktır? Kanımca değişmeyecektir. Gene işçiler tedavi edici hizmetlerle oyalanacak, gene SSK hastanelerine gidecekler, oradaki kalabalığın içine girecekler, hekimlere kıza-

Erdal Atabek

caklar, SSK hekimleriyle konularını çözümlemeye çalışacaklar, SSK hekimleri de aşırı kalabalık karşısında mesleklerini yapamamanın sıkıntısını sürdürecekler. Değişen hiçbir şey olmayacaktır böylece. İlaç tüketimi yine fuzuli boyutlarda devam edecektir; işçiler yine sağlıklarını işyerlerinde kaybetmeye devam edeceklerdir. SSK'dan beklenen de orada önlem alınmadığı için doğan hastalıklar ve sakatlıklara çare aramak, onarmak, tamir etmekten ibaret kalacaktır.

Bu gerçek bir işçi sağlığı değildir. Dün de değildi, bugün de değildir, böyle giderse yarın da olmayacaktır. Çünkü işçi sağlığı görüşü, bu sağlık anlayışının içinde yer almamıştır. Bakın SSK işçi sağlığını ilk kez geçmişte önerdiğinde işçi sağlığına ilişkin iki girişimde bulunuyor. Biri Ankara'da Meslek Hastanesi'nde, diğeri İstanbul'da Kartal Meslek Hastanesi'nde. Ben SSK Müdürler Kurulu üyesi iken, verdiğim önergeyle, Müdürler Kurulu bir karar almış ve ilk defa SSK koruyucu hizmete girmişti. Ankara'da Dr.Engin Tonguç'un yönetiminde, İstanbul'da da Dr. Haldun Sirer'in yönetiminde bu çalışmalara başlanılmıştı. Bugün bu iki çalışma da ortadan kaldırılmış durumdadır. Bu da gösteriyor ki, başlangıç halindeki adımlar bile geri alınmakta, boğulmakta ve her şey Türkiye'deki bozuk düzenin içine itilmektedir.

Sayın Mahmut Karakoç, hocamızın ve Sayın Yavuz Şimşek'in tesbitleri konunun uzmanları olarak son derece yerinde. Geçmişte işçi sağlığı, iş güvenliği, kavram olarak hiç doğru kavranmadı. Bir dönem doğru yaklaşımlar olduysa da, yaşadığımız dönemde bu çalışmalar bile geriye götürüldü. Sizin sendikalar olarak, işçi kurumları olarak bu alanda ciddi sorumluluklarınız var. Şimdi ben size şunu sormak istiyorum. Peki sendikalar işçi sağlığı iş güvenliği yönünden nasıl bir politika izleyecekler, nasıl bir çözüm arayacaklar soruna?

1980'li yıllarda maden kazası ortalaması 9 bin, ölüm sayısı 50

İş kazasında en baştayız

Türkiye, madencilik alanındaki iş kazalarında yüzde 17 ortalama ile ... alıyor. SSK'nin s... bin 832 iş kazası ...

İş kazalarında hızlı artış

... her altı işçiden biri iş kazası geçiriyor, her 10 ... yaşamını yitiriyor.

ve 25 Bu arada, kazaların neden olduğu işgünü kaybı ise rekorlara gidiyor. Yalnız geçen yıl, kazalar nedeniyle 2 milyon 293 bin işgü... kayboldu. Bu rakamın, 12 ...

İş kazalarının en yoğun olduğu saatler belirlendi

Saat 10 ve 15'e dikkat edin!

Hacettepe Üniversitesi öğretim üyelerinden ... Güler Kanra ...

Her altı işçiden biri iş kazasına uğruyor!..

▲ *Gazete başlıkları. Tek başlarına bile anlamlı.*

Cumhuriyet Gazetesi'nde yer alan bu haberler Türkiye'de iş kazalarının ne kadar vahim boyutlara ulaştığına dikkati çekiyor. Bu haberlere göre Türkiye'de ortalama her altı işçiden biri iş kazasına uğruyor, her 10 bin işçiden 5'i de bu kazalar sonucu ölüyor. 1985'te 148.027 olan iş kazaları 1986'da 155.000'e, iş kazası sonucu ölümler de 1075'ten 1250'ye çıktı. Ölümle sonuçlanan iş kazaları, en çok, sırasıyla inşaat, kömür madenciliği, nakliyat, gıda sanayii, makine imalat ve tamiratı işkollarında görülüyor. Türkiye, madencilik alanındaki iş kazalarında yüzde 17 ortalama ile dünyada on sıralarda yer alan bir ülke. Ülkemizde meydana gelen iş kazaları ABD'den 3, Almanya'dan 4 kat fazla. Geçen yıl iş kazaları nedeniyle 2 milyon 293 bin işgünü kayboldu. Bu rakam 1963-1980 arası dönemde grevlerle kaybedilen işgününden iki kat daha fazla.

Bu sayısal özeti 5 Mayıs 1987 Petrol-İş Basın Bülteni'nden bir cümleyle bitirelim: "100 bin SSK'ya kayıtlı işyeri ve en az 150 bin de kayıtlı olmayan toplam 250 bin işyerinin bulunduğu İstanbul'da yalnızca 45 işçi sağlığı müfettişinin olması ibret vericidir." ■

Yavuz Şimşek

Mahmut Karakoç: Bu tür toplantılara -sendikacı olmakla birlikte- ilk kez katıldığımı belirteyim. Üretimin ve zenginliklerin tek yaratıcısı emek olduğu halde, işçiler bundan yararlanabilmek bir yana, ağır ve yer yer insanlık dışı koşullarda çalıştırılmaktalar. Ülkemiz de, çalışma koşulları, iş kazaları ve meslek hastalıklarının en yoğun ve işçilerin ortalama ömrünün en kısa olduğu ülkelerden biri. Türkiye ucuz emek cennetidir. Bunun zaman zaman yurt dışına yaptığı gezilerde en yetkili ağız olan Özal bile vurguluyor.

İşçi sınıfının çalışma koşullarının iyileştirilmesi sendikal uğraşın en temel alanlarından biri olmalıdır. İşçi sağlığı, iş güvenliği alanındaki çalışma, uzmanlık isteyen bir uğraştır. Teknik elemanların, hekimlerin, hukukçuların, üniversitelerin konuya duyarlığı sağlanmalı, kolektif bir çalışmayla bu alandaki teknik ve yönetsel kurallar birlikte oluşturulmalıdır. Sendikalar bu çalışmalara öncülük etmeli, yönlendirici olmalıdırlar. Diğer bir anlamda sendikalar bu konuda hem uzmanlaşmalı, hem de bu konudaki uzman kuruluşların çalışmalarını birleştirmelidirler. Hedefler koymalıdırlar. Örneğin hafta sonu tatillerini iki güne çıkarmak ve çalışma saatlerini 40'a çekmek gibi.

Örneğin, vardiyalı çalışan işyerlerinde işçilerin bünyesi uyumsuzluk gösterir. Yani bir hafta Pazartesi gece vardiyasına başlayan işçi arkadaşı düşünelim. Gece çalışıyor, gündüz uyuyor. Oysa insanın esas uyku saati gecedir. O bünye tam buna uyum sağlamaya başlarken vardiya değişiyor ve bünye allak bullak oluyor. Bu da işçilerin sağlığını özellikle yıpratıcı bir faktördür.

Tabii sendikalara bu konuda önemli görevler düşüyor. Ancak ülkemizde işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda sendikalar hep yalnız başlarına davranıyorlar. Bunu ortaklaşa bir hale getirmek gerekir. Yani sendikaların esas görevi sadece işyerlerinde örgütlenme yapmak, sözleşme yapmak, üç-beş kuruş menfaat sağlamak değildir. Sendikalar ortak hedefler saptamalı ve o hedeflere hep birlikte nasıl ulaşılacağını göstermelidirler.

Asıl vurgulamak istediğim ya da belirginleşmesini istediğim, bu konudaki dağınıklık. Koordinasyonda eksiklerimiz var. Sendikalar bu konuda öncülük etmelidirler dediniz, bunun geçmişte değişik örneklerini yaşadık. Örneğin hekimler Ulusal İşçi Sağlığı Kongresi'ni hazırlamak durumunda kaldılar. Bu hekimlik ve hekimler açısından doğru bir şey. Ama sendikalar sadece katılımcı oldular. Kongre'ye sadece tebliğler sundular. Yani soruna aktif biçimde çok fazla katılmadıklarını düşünüyorum. Şimdi siz diyorsunuz ki "işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda sendikaların aktif bir politikası olmalı, bir yaklaşımları olmalı, bu konudaki mevcut dağınıklığı giderecek bir organizasyonları olmalı" Buna biraz açıklık getirir misin? Sendikalar nasıl ele almalılar konuyu ve nasıl bir kurumlaşmaya gitmeliler?

Mahmut Karakoç: Bugün Türkiye'de sendikalar bu alanda mutlaka uzman çalıştırmalıdırlar. Sendikaların Türkiye'deki duruma, işçi sağlığına bakış açıları sağlıklı bir politika belirlemelerine elvermemiş bugüne kadar. Sözleşmelerde "İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü hükümleri uygulanır" gibi bir takım soyut ifadeler var. Oysa İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü bile işyerlerinde uygulanmıyor. Örneğin bizim işkolumuzda, metal işkolunda çalışma şartları son derece ağır ve berbat. Fabrikaların içindeki kirli havanın dışa-

rıya tahliyesi yolunda herhangi bir çalışma yok. Bu tür örnekleri sendikalar uzmanlar çalıştırarak, yerinde tesbit etmeli, bunu kamuoyuna mal etme yolunda girişimlerde bulunmalılar. Bugün böyle bir girişim yok.

Sayın Atabek, geçmişte sizin bu konuda etkin çalışmalarınız oldu. Bir uzman gözüyle bize bu konuda neler söylemek istersiniz? Sendikalar nasıl bir kurumlaşma sağlayabilir?

Erdal Atabek: Arkadaşımızın saptaması uzun yıllar için doğrudur, sadece bugün için değil. Sendikalar kanımca -en ilerici sendikalar dahil- işçi sağlığı konusunun sendikal mücadeledeki yerini yeterince kavrayamamışlardır. Bence işçi sağlığı sadece işçi hak ve yararlarının bir konusu değil, işçinin demokratik mücadelesinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu bağlamda ele almadıkları sürece sözleşmelerin bazı maddelerine sıkıştırarak ya da genel yakınmalar içinde yer vererek sendikalar işçi sağlığı konusunda görevlerini yapmış sayılamazlar. Genel sağlık bireyin kendisinin sağlaması gereken bir öğedir. Ama işçi sağlığı, örgütlü mücadele ile kazanılması ve sürdürülmesi gereken bir haktır. Bu önemli farkı hep bilmek gerekir. Sendikaların rolü burada ortaya çıkar. Türkiye'deki tek İşçi Sağlığı Kongresi'ni TTB yapmıştır. Bu kongreye sendikalar da davet edildi ve sizin de söylediğiniz gibi tebliğler verdiler. Ama bugün TTB için açılan davada o Kongre suçlanmaktadır. O Kongre'de diğer sendikalarla ortak çalışma yaptığı için TTB suçlanmaktadır. Oysa ne yazık ki ortak bir çalışma olamamıştır. Onu TTB bir başlangıç olarak yapmıştır, devam edebilseydi belki katkıların daha somutlaşması olanağı doğacaktı.

İşçi sağlığına örgütlü mücadelenin bir parçası olarak baktığımız zaman burada sendikaları görüyoruz, işçi sendikalarını, hekimlerin örgütü olan TTB'yi görüyoruz ve bir örgüt sayılmamakla birlikte basını da ben o konuda bir örgüt olarak görüyorum. Bu işbirliği sağlanmalıdır. Bunlara işverenlerin katılması doğaldır, devletin katılması doğaldır. Ama devlete ve işverenlere yol göstermesi gerekenler işçi sendikalarıdır ve hekimlerin meslek kuruluşlarıdır. Böyle düşünüyorum. Kaldı ki bu örgütlü mücadele de yeterli değildir; çünkü sendikasız işçi sayısının çok büyük olduğunu biliyoruz. Ayrıca sigortasız işçi sayısının da, sigortalı işçi sayısından çok fazla olduğu ortadadır. Bütün bu katmanları yönlendirecek olan sendikaların uzun vadeli hedefleri olmalıdır.

Mahmut Karakoç

Hocamız kamuoyu yaratma işlevi nedeniyle basını da bir örgüt olarak değerlendirdi. Burada hemen Sayın Şimşek'e sormak istiyorum. Sayın Şimşek basının işçi sağlığı, iş güvenliği konusunda kamuoyu yaratma işlevini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Yavuz Şimşek: İşçi sağlığı ve iş güvenliği alanında var olan hakim anlayışların basını içermemesi diye bir durum söz konusu olamaz. Burada basının işlevini tam olarak yerine getirip getirmediği sorusu üzerinde durmak gerekir. Ben basının tam olarak işlevini yerine getirdiği inancında değilim. Somut bir öneri olması açısından şu olayın üzerinde durabiliriz:

Yakın geçmişte Türkiye'de deterjanların aktif maddesi lab mı olsun, DDB mi olsun tartışması oldu. Aslında deterjanlarda kullanılan aktif maddelerin insan sağlığı mı, çevre sağlığı üzerinde mi etkili olduğu tartışıldı. Sonunda tartışma gelip deterjanlarda lab kullanılması şeklinde sonuçlandı. Bu arada başka sağlığı bozucu maddeler de gündeme geldi. Örneğin asbest olayı üzerinde duruldu, kurşun olayı üzerinde duruldu. Bunlar da deterjan kadar olmasa da yine belli ölçüde kamuoyunu oyaladı. Fakat bu tür tartışmalar yapılırken dikkat çekici bir nokta var: Bu deterjanların üretimi esnasında bunların tozuyla, buharıyla karşılaşan işçilerin üzerinde ne tür etkisi olabilir bu maddelerin? Bunun üzerine hiç dikkat çekilmedi. İşte bu da olaya işçiler açısından, işçi sağlığı, iş güvenliği açısından basınımızın yaklaşımını gösteren ilginç bir örnek olarak değerlendirilebilir düşüncesindeyim.

Yalnız burada basının işlevini görmediğini söylemek çok kolaycı bir yaklaşım olur. Ondan önce bizzat sağlıkları bozulan işçilerin, örgütlerinin ne yaptıkları konusuna bakmak lazım. Bence eleştirinin sivri ucunun asıl yöneltileceği nokta burasıdır. Ben Türkiye'de sendikaların işçi sağlığı ve iş güvenliği alanında üzerlerine düşen görevi yerine getirdikleri inancında değilim. Sendikalar, üyelerinin canına kasteden, onların adeta kaza değil, ci-

---

Mehmet Salim

"Kalbime mi doğdu, Allah'ın işi mi bilmem"

▼*Kurt düştü içine. Halil Eröz iş kazası kurbanı.*

Belki sadece bana mahsus, belki de herkesin birbirinden saklayarak çoğalttığı bir tuhaflıktır bu. Böler insanı, dağıtır, uzaklara götürür, içine kapatır ve yavaş yavaş çöker dibe. Tren istasyonlarının bekleme salonlarındaki o aşina hüzünden bahsediyorum. Zamanın eskittiği insan yüzlerinde beliren ve her biri bir tecrübeye karşılık gelen o anlamlı çizgilerin sakladıkları gerçeği, duvarlarındaki harca, oturma yerlerinin tahtalarına, ta içinden geçen traverslere, raylara gizleyen tren istasyonlarından... Hüznün o koyu ve yürek paralayan tonunda tren düdüklerinden mi, insan hançeresinden mi çıktığı belirsiz o acı çığlıktan...

Herkesin trenlere, istasyonlara dair kendine mahsus bir dünyası vardır. Bir de işçinin trenlere dair dünyası... Katran karası gözlerinde gerçeğin, hem de en kaba gerçeğin ezikliğini sadece sıradan bir acı gibi taşıyan bir işçinin dünyası... Evet, mirim Halil Eröz, işte söz, bir girizgâh eyle bakalım:

"Postabaşına, aprenti var bu vagonetin, bu vagonet arızalı, dedim. Sadece kendim için değil, toplum olarak söyledim. Bir arkadaşımızın başı yanacaktır. Bunun bir çaresine bakalım. Yoksa, bakılmayacaksa bunu işverene söyleyelim, dedim. O da söyleyelim, dedi. Söyledik. Başımızdaki refakatçi çavuş da bunu yaptırın, dedi. Zaten vagonetin somunu her zaman gevşiyordu. Bizzat o güne mahsus yaptırdık. Ben kendi kendime yine de kuşkulandım. Bununlan gidilmez, dedim. Çavuş da, sen 15-20 gündür gidip geliyorsan ben senelerdir bu vagonetle gidip geliyorum dedi. Dedim, biz 14 km yola gidiyoruz, bir günlük işçi de değiliz. Devamlı bunun üzerindeyiz. 15-20 gün bu dayanmaz, zaten adi vagonet. Kalbime mi doğdu, Allah'ın işi mi bilmem. Üç gün vagonete binmedim, çekici otonun üstünde gittim geldim. Üçüncü gün işten dönüşümüzde arkadaşlar dediler ki oturalım biraz, hava alalım. Yorulmuştuk da hakikaten, terliydik. Yazı mı, takdir mi, ne deyim. Geldik Sarmaşık istasyonuna. Birinci istasyona girdik, makasbaşından birinci göbeği geçtik, ikinci göbeğe girerken bir takırtı oldu, silah patlar gibi. Başta çekici oto ile iki vagonet. Birisinde arkadaşlarımız yüklü, ötekinde aletler. Havaya uçtuk."

Halil Eröz bir demiryolu işçisidir. Nüfus kâğıdına göre 32, kendine sorarsan 35 yaşında. Dört çocuğu, bir de eşi var. Hepsine o bakıyor. Onun dünyasında hüzne yer yok, bu duyguyu öğrenmemiş. O ya üzülür, ya sevinir. Tükenene kadar çalışır ama hüzünlenmez.

Herkesin trenlere dair bir dünyası vardır, dedik. Halil Eröz'ün ise trenlere dair bir dünyası yok. Onun dünyası trenler. Daha doğrusu öyle idi. Kendi ağzından da dinledik, bir iş kazası geçirdi Halil Eröz. Türkiye'de her

nayet oluyor feryatlarını yükseltmelerine neden olan durumlar karşısında, pasif izleyici tavrı takınmış durumdalar. Son uygulamada, Bakanlığın ilan ettiği "İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Haftası"nda da aynı durum söz konusu. Bu alanı neden işçiler ve işçi kuruluşları Bakanlığa terkediyorlar?

Bu alanda yapılması gerekenleri sıralayabilir misiniz?

Yavuz Şimşek: Bence ilk yapılacak şey mevzuatın uygulanmasını sağlamaktır. Hem de bu ertelenmez bir görevdir. Çünkü anayasa ve kuruluş yasası gereği çalışma yasalarının uygulanıp uygulanmadığını denetlemekten sorumlu olan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, ne yazık ki son yıllarda uygulanmamayı sağlamak işlevini yerine getirmiştir.

Sendikalar bir yandan yasaların uygulanması mücadelesini verir ve konuyu toplu iş sözleşmesinde en önemli konulardan biri haline getirirken, diğer yandan kamuoyunda konunun anlaşılıp, kavranması yönünde bir mücadele içinde olmalılar.

Bu açıdan da diyorum ki, önce Türk-İş, gerçekleştirmezse, konunun önemine inanan diğer sendikalar en kısa sürede bir İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Kurultayı oluşturmalılar. Burada çeşitli etkinlikleriyle sorunun kamuoyunun gündemine gelmesi sağlanabilir. Buradan çıkarak da, idari bakımdan özerk, politik etkilerden arınmış bir İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Kurulu oluşturulmalıdır. Bu kurul merkezi duzeyde politikalar üretecek bir işlevi, uygulamanın denetimini sağlayacak bir işlevi yüklenebilir. Burada ilgili tarafların temsilcileri bulunabilir.

Bölgesel düzeyde de bu kurullar oluşturulabilir, bunu da işçi sağlığı ve iş güvenliği kurulları biçiminde işyerlerinde örgütlenmeler izleyebilir.

İşyerleri, kurma ve işletme belgesi alınmadan açılmamalıdır. Bu konudaki yasa hükümleri son derece sağlıklı şekil çizmektedir. Bu şeklin uygulanması sağlanmalıdır. ■

Ayfer Olcay

yıl geçirilen onbinlerce iş kazasından biri. Felç oldu. Şimdi Kartal'daki SSK Meslek Hastanesi'nin 14. katında bir odada yatıyor. Yanında refakatçi olarak kalan eşinin her gün 1000 TL. ödemek zorunda kaldığı bir odada. Volümü sona dayanmış bir teyp cihazından yükselen arabesk müziğin feryat figan çığlıkları arasında sürdürüyoruz söyleşimizi. Anlatıyor Halil Eröz "Yerimden kalkmaya çalıştım" diyor, "ama belimden aşağı tarafım vagonetin altında kalmıştı." Devam et diyorum, ediyor: "Ayrıca iki parmağımın üstünden geçen vagonet onları kopardı. Arkadaşlar kollarımdan tuttular, kaldırmaya çalıştılar, ancak ayakta duramadım. Betonun üzerine yatırdılar beni. Tabii mahrumiyet yer, kazanın olduğu yer. Mavi treni bekledik. O geldi, Bilecik SSK'ya gittik. Sızım vardı. Bilecik'te bana müdahale edemediler. Ambülans da yokmuş. Yine yanımdaki işçi arkadaşlar bir araba tuttular ve beni Eskişehir SSK'ya götürdüler. Burada Ortopedi Servisi'nde parmaklarımı diktiler. Uyuşturalım mı diye sordular, fark etmez dedim, zaten biz acıya alışmışız. Nasıl biliyorsanız öyle yapın, dedim. Sonra Beyin Cerrahi'ye havale ettiler. Onlar da belkemiğimden su aldılar ve ameliyatla kurtulma şansın % 10 dediler. Ameliyat lüzumsuz dediler, Üç gün sonra ise, istersen ameliyat edelim dediler. Bu sefer de bana bir korku hissi geldi. Beni deneme tahtası yapacaklar diye düşündüm. Razı olmadım." Halil Ersöz kazadan 5 gün sonra Okmeydanı SSK'ya getirilir. Acil Servis'e başvurur. Önce almak istemezler. Sonra sendika devreye girer ve mesele çözülür. Bunları anlatırken sesinde biraz şaşkın, çokça da güvenli bir tonlama seziyorum. Sendikasına güveniyor Halil Eröz. Bu olayda en çok onlar yardım etmiş ona. Demiryol-İş Haydarpaşa Şube Sekreteri Mehmet Gerday, Yönetim Kurulu Üyesi Haydar Perendi ve Yol Atelyesi Baştemsilcisi Ömer Şahin olayın değişik aşamalarında devreye girmişler ve ne yapılabilirse, yapmışlar. Başına gelenleri Anadolu insanının o anlaşılmaz tevekkülü ile kabulleniyor. Tabii sadece o değil, başına gelenleri kabullenen. Onun felç olduğu kazada yaralanan işçiler "olayın bir ihmal olduğunu ve şartlarda bir değişme olmazsa bunun herkesin başına gelebileceğini" anlatan dilekçelere imza atmaktan çekinmişler. "Buraya gelen arkadaşlar anlattı" diyor, "bu olay olduktan sonra postabaşı işçileri toplayıp, 'olan oldu geçti, kapatalım' demiş". "Peki" diyorum "böyle devam ederse yani insanlar kendi başına gelenlere kayıtsız kalmaya devam ederlerse, iş kazalarının önlenmesi sence mümkün olur mu?" "Olmaz, imkânsız olamaz" diyor, "iş kazaları bu yolla durdurulamaz." "Bana ne yolla durdurulabileceğini de söyleyebilir misin?" Susuyor Halil Eröz anlaşılan bu konuda bir fikri yok. Ama düşünmeye başlıyor, en azından bir kurt düşüyor içine. ■

Av.Nevzat Helvacı
İnsan Hakları Derneği
Genel Başkanı

İŞİMİZ ÇOK, YÜKÜMÜZ AĞIR

Cezaevlerindeki tutuklu ve hükümlülere olanlara yapılan uygulamalar, Birleşmiş Milletler'ce belirlenen kurallara aykırıysa, oradaki insanların haklarını ve onurunu savunmak gerekir.

Özgürlüklerin korunması sorunu, devlet gücünün sınırlandırılması sorunudur. Hak ve özgürlükler için dokunulmaz bir alan tanımak, devletin karışamayacağı bu alanın sınır çizgilerini belirlemek gerekir. Çağdaş anlayışa göre biçimlendirilen devlet yapısı, otoriteye karşı özgürlükleri korumak yönünden kendi kendisini sınırlayacak mekanizmalarla donatılmıştır. Güçler ayrılığı, yasama ve yönetim etkinliklerinin yargısal denetimi ve seçim gibi hukuk sınırlamalarının yanında, devlet gücü, demokratik yapıya uygun öbür etkenlerle de sınırlandırılmaktadır. Devlet gücünü sınırlandırma ve özgürlükleri koruma yönünden kamuoyu, basın, siyasal partiler ve baskı grupları gibi türlü kurum ve kuruluşların büyük etkisi ve önemi vardır. Bunların gözönüne alınmadığı yerlerde, hangi savlarla ortaya çıkılırsa çıkılsın, demokrasiden söz edilemez.

İnsan hakları ve temel özgürlüklerin evrensel boyutta ve ayrım gözetilmeksizin gerçekleştirilmesi, çağımızda önemli bir amaç haline gelmiştir. Bu amaca ulaşmak için yapılan çalışmalar, ulusal boyutları çoktan aşmış, uluslararası platformlarda tartışılıp, uluslararası metinlere bağlanmıştır. İnsan hak ve özgürlüklerinin ulusal ya da uluslararası metinlerde tam bir liste olarak yer alması önemli olmakla birlikte yeterli değildir. Daha önemlisi bunların yaşama geçirilmesi ve güvence altına alınmasıdır. Hak ve özgürlüklerin korunması bugün insanlığın önemli bir sorunudur. İnsan haklarına ilişkin uygulamalar, yalnız iç denetime değil, dış denetime de açıktır. Bu konuda ülkelerin, başka ülkelere karşı, içişlerine karıştırılamayacağı biçiminde bir savunma hakları yoktur. Böylece insan hakları, ülkelerin iç işi olmaktan çıkarılmış, tüm insanlığı ilgilendiren evrensel bir sorun durumuna getirilmiştir.

İnsan haklarına ilişkin sorunların çözümünde, hükümetler dışı örgütlere de önemli görevler düşüyor. Bunu gözönüne alan Birleşmiş Milletler, insan hakları örgütlerinin oluşturulması konusuyla yakından ilgilenmiş ve üye ülkelere önerilerde bulunmuştur. Ekonomik ve Toplumsal Konsey, 1946 yılında Birleşmiş Milletler üyelerini, "İnsan Hakları Komisyonu'nun çalışmalarını geliştirmek üzere kendi ülkelerinde işbirliği yapılacak bilgi grupları ya da yerel insan hakları komiteleri kurulmasının yararını" gözönüne almaya çağırmıştır. Yine Ekonomik ve Toplumsal Konsey, 1960 yılında insan hakları sorunları üzerinde bu tür kuruluşlarca yapılacak inceleme ve belirtilecek görüşlerin, bu hakların saygı görmesi ve gözetilmesinde hükümetler için büyük değer taşıdığını belirterek, üye devletlerin hükümetlerinden, bu tür kuruluşların kurulmasını destekleme ya da kurulmuş olanları özendirme isteminde bulunmuştur. Bu nedenle İnsan Hakları Derneği, salt ulusal planda değil, uluslararası düzeyde de önemini ve ciddiyetini koruyan bir gereksinmeden doğmuştur.

Ülkemizde insan haklarını koruma amacıyla, biri 1946 yılında, ikincisi 1962 yılında olmak üzere iki kez dernek kurulmuştur. Ancak gerek siyasal ortam, gerek yeterli bilincin oluşmaması nedeniyle bu iki derneğin de yaşamı çok kısa sürmüş ve işlevlerini yerine getirme olanağı bulamamışlardır. Oysa ülkemizde böyle bir oluşumu gerçekleştirmenin zorunlu ve maddi temelleri vardır. Bir ülkede binlerce kişi işkence görüyor ve bunun sonucu çok sayıda insan ölüyorsa, orada yaşama hakkını örgütlü olarak savunmak zorunludur. Cezaevlerinin fizik koşulları ve buralarda tutuklu ve hükümlü olanlara yapılan uygulamalar, Birleşmiş Milletler'ce belirlenen asgari standart kurallara tümden aykırıysa, oradaki insanların haklarını ve onurunu savunmak gerekir. İnsanların serbestçe düşünebileceği, düşüncelerini serbestçe açıklayabileceği, serbestçe örgütlenebileceği, içinde korkusuzca ve güvenle yaşayabileceği demokratik bir ortamın oluşturulmasına katkıda bulunmak için böyle bir örgütlenmeye gereksinim vardır. Hak ve özgürlükleri savunmak, insanlarımızda hak ve özgürlüklerine sahip çıkma bilincinin yerleşmesine çalışmak, hepimizin önünde önemli bir görev olarak durmaktadır.

Kuruluş sürecini türlü güçlüklere karşın tamamlayan İnsan Hakları Derneği, ilk genel kurulunu Haziran ayı içinde yaptı. Genel kurul çalışmalarına coşkulu bir katılım gözlendi. Bu coşku sürdüğü sürece ülkemizde insan hakları savaşımı yeni boyutlara ulaşacak, hak ve özgürlüklerine sahip çıkma bilincine kavuşan insanlarımız, bu savaşımın içinde yer alacaklardır. Yapılacak çalışmalar, insan onurunun korunmasında ve layık olduğu saygınlığa kavuşturulmasında yeni kazanımlar elde edilmesine yardımcı olacaktır. Kuşkusuz bu çabalar, ülkemiz ve demokrasimiz açısından da yararlı sonuçlar doğuracaktır. Haksızlıklardan arınmış bir Türkiye, haksızlıklardan arınmış bir dünya için bu çabaların, artan bir hızla aralıksız sürdürülmesi gerekiyor. Bu nedenle İnsan Hakları Derneği'nin işi çok, yükü ağırdır.

Dernek genel kurulu, yönetim kurulunca yerine getirilmek üzere iki önemli konuda karar aldı. Bunlardan birisi, ölüm cezalarının kaldırılması, öbürü siyasal suçları dışlamayan bir genel af için çaba göstermek. İnsan Hakları Derneği, kuruluşundan bu yana ölüm cezalarını, yaşama hakkına doğrudan bir saldırı olarak değerlendiriyor ve ölüm cezalarının kaldırılmasına ilişkin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne ek 6 nolu protokolün, ülkemizce de onaylanıp yürürlüğe konulmasını istiyor. Avrupa Konseyi üyesi ülkeler arasında, yasalarında ölüm cezasını saklı tutan tek ülke Türkiye'dir. İnsanlarımıza, başka ülkeler insanlarına göre ikinci sınıf ve öldürülmeye layık insan gözüyle bakılmasının, çok küçültücü olduğunda kuşku yoktur. Bu nedenle genel kurulun aldığı bu karar, ilgililer için uyarıcı olmalıdır.

Olağanüstü koşullarda ve işkence altında alınan ifadelere dayalı olarak yapılan yargılamalar sonucu, adli yanılgılar büyük oranda artmıştır. İnsan beyninin en değerli ürünü olan düşünce, çağdışı kalmış yasa hükümleriyle suç sayıldığı için, birçok insanımız düşüncelerinden ötürü uzun süreli cezalarla özgürlüklerinden yoksun bırakılmışlardır. Tutuklu ve hükümlüler, gerek cezaevlerinin fizik koşullarının yetersizliği, gerek buralardaki uygulamalar sonucu bedensel ve ruhsal çürümeye terkedilmişlerdir. Toplumsal barışın sağlanması, siyasal suçları dışlamayan bir genel affın çıkarılmasına bağlıdır. Bunun önündeki anayasal engeller kaldırılmalı ve yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Böyle bir uygulama, demokratikleşmenin sağlıklı yolunu da açacaktır. Bu nedenle dernek genel kurulunun genel af konusunda aldığı karar, yaşanan koşullara göre bir zorunluluğu dile getirmiştir.

İnsan Hakları Derneği, 10-17 Aralık tarihleri arasında kutlanacak İnsan Hakları Haftası'nda, geniş katılımlı bir insan hakları kurultayı düzenlemeyi planlamaktadır. Bu girişim gerçekleştirilebilirse, insan hakları ile ilgili türlü sorunlar kamuoyunun bilgisine sunulacaktır. Bu çabalar kuşkusuz basının ve ilgi duyanların katkısı ile olumlu bir sonuca ulaşabilir. İnsan haklarının korunup savunulması için çok sayıda gönüllünün bulunduğunu biliyor, görüyor ve geleceğe umutla bakıyoruz.

İnsan Hakları Derneği yeni Yönetim Kurulu

Nevzat Helvacı (Başkan), Akın Birdal (Genel Sekreter), Mahmut Tali Öngören, Yavuz Önen, İbrahim Tezan (Genel Bşk.Yard.), İhsan Atar (Genel Sayman), Leman Fırtına (Genel Bşk.Yard), Bekir Doğanay, Nuri Karacan, Erol Özcan, Ülkü Tolunay. **Yedekler:** İnci İşbulur, Mustafa Ayan, Mehmet Nuri Terzi, Kasım Avcıoğlu, Aydın Erdoğan, Fevzi Argun, Zeki Tavşancı, İsmet Pekdemir, Sadık Özbenli, İzzet Eray, Nadire Mater

ONUR KURULU

Asil: Halit Çelenk, İbrahim Açan, Gülten Akın, Suphi Gürsoytrak, Veli Lök. **Yedek:** Ahmet Abakay, Ali Bozkurt, İbrahim Yetkin, Metin Aksoy, Hasan Uysal.

DENETLEME KURULU

Asil: Vecihi Timuroğlu, Neyyire Özkan, Latif Kiley. **Yedek:** Ahmet Bozkurt Çağlar, Ramazan Talaş, İbrahim Azapçı.

Ertan Yüksel

Kıbrıs sorunu ve Sovyet önerileri

YEMEK LEZZETLİ Mİ?

Mia Milya ve Ayia Napa'daki Amerikan dinleme istasyonları ne işe yarıyor?

Kıbrıs gibi küçük bir adadaki ABD Büyükelçiliği'nin personel sayısı niçin 1200?

Sovyetler Birliği daha 1960'lı yıllardan başlayarak, Kıbrıs sorununda ilkeli bir politika izledi ve bulunacak çözümün, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ve toprak bütünlüğünü koruyacak ve Ada'da yaşayan iki ulusal toplumun meşru haklarına halel getirmeyecek esaslara dayandırılmasını istedi.

Kıbrıs sorununu görüşmek üzere 19 Şubat 1964'te toplanan BM Güvenlik Konseyi'nde konuşan Sovyet delegesi Fedorenko, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kuran Zürih ve Londra Anlaşmaları'nın, Kıbrıs'ın bilgisi olmadan, zorla kabul ettirilerek meydana getirildiğini, amacın da ileride NATO devletlerine sürekli olarak Kıbrıs'ın içişlerine karışmak olduğunu söyleyerek, şu görüşleri dile getiriyordu: "Kıbrıs'a yabancı asker gönderilmesi hususundaki bütün bu çeşitli planların yalnız bir amacı olduğu herkesçe bilinen bir gerçektir. Bu da, askeri bloklara bağlanmama siyasetini güden Kıbrıs Cumhuriyeti'nin NATO kuvvetleri tarafından de facto askeri kontrol altına sokulmasıdır."

O günlerde bu hedef doğrultusunda gerek Türk, gerekse Rum toplumu arasında gizli faaliyetlerini sürdüren faşist unsurlar toplumlararası kanlı saldırıları düzenlerken, Kıbrıs Türk liderliği de karma köylerde yaşayan Türkler'i başka yerlere naklederek, de facto bir taksim planı uygulamaktaydı. Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios'a karşı düzenlenen 1974 yılındaki 15 Temmuz darbesi ile bunu izleyen Türkiye'nin askeri müdahalesi sırasında olanlar da, 1964 yılındaki mizansenin bir başka benzeriydi. Bu kez hem nüfus aktarması ile taksim gerçekleşiyor, hem de de facto durumu sürdürmek için, Ada'nın % 36'lık kuzey bölümünde on binlerce Türk askeri ile Türkiyeli göçmen iskân ediliyordu.

Sovyetler Birliği 22 Ağustos 1974 günü yaptığı açıklamada şöyle demekteydi: "Kıbrıs sorunu, ne askeri harekât yardımıyla ve ne de siyasi bir çözümün bu bağımsız devlete zorla kabul ettirilmesi suretiyle çözümlenebilir.. Bu sorunla ilgili görüşmelerin, Kıbrıs'ı kendi askeri çıkarlarına tâbi kılmak isteyen bir askeri-siyasi gruba mensup devletlerin kapalı çevresi içinde yürütülmesi, Kıbrıs halkına yeni tehlikelerden başka bir şey getiremez. Kıbrıs içinde ve etrafında gelişmekte olan olayların uluslararası gerginliğin yumuşatılması çabasına ters düştüğünü ve bu nedenle bütün halkların hayati çıkarlarıyla ilgili olduğunu da gözönünde bulundurmak gerekir. Sorunun bütün bu yönlerini gözönünde tutan Sovyet Hükümeti, Kıbrıs sorununun görüşülmesi işinin bugünkü dünyanın siyasi görüntüsünü yansıtacak temsili bir forum tarafından üstlenmesi zamanının gelmiş olduğuna inanmaktadır. Ancak bu tür temsili bir milletlerarası konferansta, Kıbrıs Cumhuriyeti temsilcileriyle birlikte ve bunların doğrudan doğruya katılmalarıyla, bağımsız, egemen ve ülke bütünlüğünü haiz bir devlet olarak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin varlığını etkin bir biçimde sağlayacak, Rum ve Türk Kıbrıslılar'ın çıkarlarıyla uyumlu olacak kararlara varılması mümkün olacaktır."

İşte 21 Ocak 1986 günü Sovyet resmi TASS ajansı tarafından tüm dünyaya duyurulan, "Kıbrıs'ta çözüm ilkeleri ve çözüme varma yolları hakkında SSCB'nin önerileri" başlıklı belgede de Sovyetler Birliği'nin Kıbrıs sorunuyla ilgili bu ilkesel tutumu sürdürülüyordu. Ne var ki bu öneriler, başta Türk tarafı olmak üzere İngiltere ve ABD tarafından olumsuz karşılanmıştı. Kıbrıs'la ilgili Sovyet önerileri dünya demokratik kamuoyunda geniş bir onay görürken, Başbakan Özal "eski aşı pişirip önümüze yeniden koyuyorlar" diyor, Ada üzerinde hâlâ askeri üsler bulunduran İngiltere ise, "üsleri kapatmasının söz konusu olmadığını" telaşla açıklıyordu. Oysa Ankara'daki Sovyet Büyükelçisi Lavrov'un da dediği gibi, "yemek lezzetli ise bunun yenmemesi için bir neden yoktu." Çünkü gerek Rum, gerekse Türk tarafınca, öte yandan da dış ülkelerce gözetilmesi gereken uluslararası hukuk ilkeleri, 1963'te ne ise, 1974 ve 1986'da da aynıydı. Bunlara saygı gösterilmediği için, bunca yıldır sorun çözümlenemiyordu.

Bazı çevreler ise, Kıbrıs sorununun Batı'nın etki alanı içinde olduğu bir zamanda, uluslararası bir konferans yapılırsa, Sovyetler Birliği'ne Kıbrıs sorununda söz hakkı verilmiş olacağını öne sürmekteler. Oysa ne Sovyetler Birliği, ne de böyle bir konferansın toplanmasını isteyenler, etki alanları diye bir şeyin varlığına inanmıyorlar. Sovyetler Birliği, Kıbrıs sorununun uluslararası yönü üzerinde söz hakkı olduğunu söyledi ve söylüyor. Çünkü bu konu, onun kendi güvenliği ile yakından ilgilidir. Eğer ABD veya diğer NATO ülkeleri Kıbrıs'tan binlerce kilometre uzaklıkta iken Ada üzerinde askeri üs ve dinleme tesisleri bulunduruyorlarsa ve bu durum SSCB'nin güvenliği için bir tehlike oluşturuyorsa, Kıbrıs'ta herhangi bir üs edinme iddiası olmayan Sovyetler Birliği, kendi Güneybatı sınırlarından sadece yarım saatlik supersonik bir uçuş uzaklığında bulunan Kıbrıs Adası'yla kendi güvenliği açısından niye ilgilenmesin? Unutulmaması gereken bir diğer nokta da Kıbrıs'taki İngiliz ve Amerikan üsleriyle Türk Silahlı Kuvvetleri'nin varlığının birbiriyle bağlantılı olduğudur.

Unutulmaması gereken nokta, Kıbrıs'taki İngiliz ve Amerikan üsleriyle Türk Silahlı Kuvvetleri'nin varlığının birbiriyle bağlantılı olduğudur.

Kuzey'deki Beşparmak Dağları ve Karpaz Yarımadası'nda bulunan Amerikan füze rampaları (Cruise füzeleri için olduğu söylenmektedir) buralara ne amaçla yerleştirildi? Türkiye ile ABD'nin bir askeri üs olmadığını öne sürdükleri Geçitkale Havaalanı, niçin Doğu Akdeniz ve Ortadoğu'nun en büyük askeri tesisi olarak yapıldı? Güney'deki Trodos Dağları üzerinde, Mia Milya ve Ayia Napa'daki Amerikan dinleme istasyonları ne işe yarıyor? Kıbrıs gibi küçük bir adadaki ABD Büyükelçiliği'nin personel sayısı niçin 1200?

Türkiye, son zamanlarda BM raporlarına da yansıdığı gibi, bir yandan Kıbrıs'ın kuzeyindeki asker sayısını artırırken, öte yandan da hem taksim çizgisi boyundaki tanklarını modernleştirdi, hem de sayıca artırdı. ABD'nin, işgal altındaki bölgede Türkiye ile ve güneydeki Agrotur ve Dikelya İngiliz üslerinde İngiltere ile yaptığı anlaşmalar, şimdilik Washington'un ihtiyaçlarını karşılıyor ve bölgesel müdahale ile ilk nükleer Amerikan darbesiyle ilgili planlara denk düşüyor.

Oysa Sovyet önerilerinin 3. maddesi şöyle der: "Bir çözüm için Ada topraklarının bağlantısızlık statüsüne uygun olarak tamamen askerden arındırılması kaçınılmazdır. Ada'nın başka devletler tarafından askeri maksatlar için kullanılması kabul edilemez. Yabancı devletlerin bütün askerleri Ada'dan çekilmeli ve yabancı askeri üslerin ve tesislerin faaliyetine son verilmelidir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliği ve bağımsızlığını kısıtlayan dengesiz anlaşma ve sözleşmeler iptal edilmelidir."

İşte Türk ve Rum Kıbrıslılar'ın ve bölge halklarının özlemini dile getiren bir madde. Nitekim her iki toplum liderinin altına imza attıkları Doruk Anlaşmaları da Ada'nın askersizleştirilmesini öngörmüyor muydu? O halde Denktaş niçin Sovyetler'in önerisini bir tuzak olarak nitelendirmeye yelteniyor? Her iki kesimin de temsil edileceği ve Kıbrıs sorununun sadece uluslararası yönlerini görüşüp karara bağlayacak olan böylesi bir konferansa karşı çıkanlar, Ada'nın toprak bütünlüğü ve birliğinin yeniden sağlanmasını istemeyenler. Kıbrıs'ın sürekli olarak bir barut fıçısı halinde kalmasından çıkar umanlar. ■

ÖLÜM VURMUŞ DAMGASINI

Sömürüyü ve baskıyı silahsız yürütmek mümkün değil. İşte bu yüzden emperyalizm barışı savaş araçları üzerine inşa ediyor.

Britanya'daki genel seçimleri Muhafazakârlar, beklenildiği gibi farklı kazandılar. Ve "Iron Lady" 160 küsur yıldır üst üste üçüncü kez seçim kazanan ilk başbakan olmak "onuruna" erişti.

Uluslararası politikanın "star"larından sayılan Madam Thatcher'ın en ilginç yanlarından birisi, dünya barışına ilişkin görüşleri. Bugün dünyamızı tehdit eden en büyük tehlikenin nükleer silah depoları olduğu gerçeği, Madam Thatcher'e tamamıyla yabancı bir olgu. Barışseverlerin başlıca özlemi olan "nükleer silahlardan arınmış bir dünya" talebine karşı çıkıyor ve aynen "böylesi bir dünya daha istikrarsız ve daha tehlikeli olurdu"[1] diyor. Arkasından da bu görüşünü "Konvansiyonel silahlar geçmişte iki dünya savaşını önlemeye yetmedi, oysa nükleer silahlar 40 yılı aşkın bir süredir barışı sağlıyorlar"[2] sözleriyle savunuyor.

Thatcher'ın çalışan yığınların çıkarlarına ters sosyal politikasına rağmen seçimi kazanmasının sırrı Doğu-Batı gerginliğinin elden geldiğince diri tutulmasında yatıyor

Madam Thatcher bu tüyler ürpertici sözleri kılı kıpırdamadan edebildiğine, nükleer silahlara böylesine sahip çıkabildiğine, nükleer silahsız bir dünyadan alabildiğine ürktüğüne ve atom bombasıyla kucak kucağa yaşamayı tercih ettiğine göre bir bildiği, bir amacı olmalı.

Her şeyden önce silah savaşın aracı. Barış ise savaşın karşıtı. Savaşın aracının aynı zamanda onun karşıtının da güvencesi olması, en azından kavramsal planda biraz garip. "Haklı savaşlar, haksız savaşlar" tartışması bir kenara, eğer dünyada sürekli ve kalıcı bir barış savunuluyorsa bunun yegâne gerçek teminatı tüm savaş araçlarının yok edilmesidir. Sosyalistlerin böyle bir hedefleri var ve bu onların dünya görüşlerinin de bir gereği. Ancak savaş araçlarından tümüyle kurtulmuş bir dünya aynı zamanda emperyalizmden, sömürüden ve baskıdan da tümüyle kurtulmuş bir dünya. Biliyoruz buraya varmaya daha çok var. Ama Marksistlerin dünya barışına ilişkin tutumlarıyla dünya görüşlerinin uyum içinde olduğu da aşikâr.

Emperyalizm ise sömürüye ve baskıya dayanıyor. Sömürüyü ve baskıyı da silahsız yürütmek mümkün değil. Onun için kapitalizmin silahtan, savaş araçlarından vazgeçmesi imkânsız. Dolayısıyla emperyalizmin politikasında silahların tayin edici önemi var. O zaman da emperyalist ülkeler barışı, onun karşıtının, yani savaşın araçları üzerine, silahlar üzerine inşa ediyorlar. Böylece de emperyalizmin barış politikası esasında savaş politikasının dışa vurumu oluyor. Madam Thatcher'in barış adına nükleer silahları savunmasının başlıca saiki bu. O esasında barışı değil savaşı savunuyor.

Madam Thatcher'in barışı değil savaşı savunduğu, "nükleer silahların 40 yılı aşkın bir süredir barışı sağladığı" iddiasının mantığında da hemen kendini açığa vuruyor. O "mantık" şu: Nükleer silahlar öylesine tahripkâr ki, taraflardan hiçbirisi, kendisinin de yok olmasını göze almadıkça onları kullanamaz. Böyle olunca da savaş çıkmaz, barış sağlanmış olur. İşte nükleer silahların bu **'caydırıcı'** niteliği barışın başlıca güvencesidir. Nükleer silahları **vazgeçilmez** kılan bu olgudur."

Emperyalist metropollerin devamlı işlediği ve pek harcı alem olmuş bu mantık baştan aşağı yanlış; çünkü bu mantığın dayandırıldığı "nükleer silahların caydırıcı bir niteliğe sahip olduğu" premisi doğru değil. Başka türlü ifade edersek, ortada bir caydırıcılık varsa bu nükleer silahın kendisinden, onun fizik yapısından kaynaklanmıyor, nükleer silahı elinde bulunduran ülkenin sosyoekonomik yapısında, bu yapıyla uyum içindeki ideolojisinden kaynaklanıyor. Somutlarsak, Sovyetler Birliği'nin ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin elindeki nükleer silahlar **caydırıcı** nitelikte, buna mukabil ABD'nin B.Britanya'nın ve Fransa'nın nükleer silahlarının esas özelliği, bunların **saldırı ve savaş araçları** olmaları. Böyle olduğunun sayısız kanıtları var.

Hiroşima'ya ve Nagazaki'ye atılan atom bombalarının caydırıcı nitelikte olduklarını, sanırım kimse iddia edemez. Bugün bütün dünya her iki bombalamanın vahşice -ve üstelik gereği olmayan- bir saldırı olduğu noktasında hemfikir. Şayet nükleer silah daha doğuşunda caydırıcı niteliğe sahip olsaydı, o zamanki ABD yönetiminin, atom bombalarını atmadan önce Japonya'yı bunların tahrip gücü ile tehdit edip, teslim olmaya çağırması gerekirdi. Ve herkesin izleyebileceği bir atom bombası denemesi Japonya'nın teslim olmasına yeterdi.

Denecek ki, Japonya'ya atılan atom bombaları ilk ve son oldular. Ondan bu yana nükleer silah hiç kullanılmadı.

Kullanılamadı, çünkü Sovyetler Birliği nükleer silahlarda karşılıklı dengeyi sağladı ve böylece karşı tarafı nükleer silah kullanmaktan **caydırdı.** Yani 40 yılı aşkın süredir "barış" varsa, bu SSCB'nin sağladığı nükleer denge sayesinde mümkün oldu. Bu denge sağlanmasaydı, hiç şüphe edilmesin ki ABD emperyalizmi gerekli gördüğünde nükleer silah kullanmakta asla tereddüt etmeyecekti. Bunun somut kanıtı ABD yönetiminin tam 12 kez atom bombasını kullanmayı ciddi ciddi gündeme getirip tartışmasıdır. Yetkililerin de daha sonra açıkladıkları gibi Kore ve Vietnam savaşlarında, Küba krizi sırasında ABD'nin nükleer silah kullanmasına ramak kalmıştır.

Sovyetler Birliği'nin ve Çin'in elindeki nükleer silahların saldırgan değil caydırıcı nitelikte olduğunun bir diğer kanıtı her iki ülkenin "nükleer silahı ilk kullananın kendileri olmayacağını" açıkça deklare etmiş olmaları. Benzeri bir açıklama yapmaları için, SSCB'nin, elinde atom silahı bulunduran "Batılı" üç ülkeye yaptığı çağrılar ise hiçbir sonuç vermiyor. Aksine "Batılılar" böyle bir taahhüt altına asla girmeyeceklerini kesin ifadelerle belirtiyorlar. Çünkü emperyalist kampın sosyalist ülkelere karşı savaş stratejisi, nükleer silahı **ilk kullananın kendileri olması** esasına dayanıyor. ABD bu ilk saldırı hakkını bugüne değin kullanamadıysa bunun biricik nedeni Sovyetler'in nükleer dengeyi sağlayarak caydırıcı güce erişmiş olması. Yoksa Pentagon'un stratejistleri, ilk atom saldırısı sonunda SSCB'yi buna cevap veremeyecek ölçüde tahrip edeceklerine inansaydılar, en ufak kuşku duyulmasın ki "the day after"ı çoktan yaşamış olacaktık.

Ya nükleer silahlanmanın devamlı tırmandırılmasını neye yormalı? Washington hep aynı kurt masalını geveliyor: "Sovyetler öylesine hızla silahlanıyorlarmış ki, onları dengelemek için yeni nükleer silahlar geliştirmekten başka çare yokmuş". Ama arada bir de bakla ağızdan kaçıyor: "ABD, Sovyetler Birliği'nden nükleer silah teknolojisinde bilmem kaç yıl önde gidiyor!" Bu "önde gitme"nin amacı belli: Nükleer silahlarda üstünlük sağlamak, böylece nükleer savaşı kazanacak güce erişmek. Sovyetler Birliği de doğal olarak ABD'nin böylesi bir üstünlük kazanmasına razı olamayacağı için nükleer silahlardaki karşılıklı tırmanma biteviye sürüyor.

ABD yönetimleri silahlanmanın Sovyet ekonomisine getirdiği ağır yükün, sosyalizmin ekonomik ve toplumsal gelişmesinde nasıl yavaşlatıcı bir rol oynadığını iyi bildiklerinden nükleer silahlanmaya hız vermekte büyük yarar görüyorlar. Böylece bir taşla iki değil üç kuş vurmuş oluyorlar. Hem SSCB'ye karşı nükleer silah üstünlüğünün başını çekiyorlar, hem kapitalist ekonominin krizlerini bir tür Keynesyen harcama ile hafifletiyorlar, hem de -en önemlisi bu- varolan sosyalizmin gelişmesinde yavaşlatıcı etki yaratarak, özellikle gelişkin kapitalist ülkelerin çalışan insanları için, sosyalizmin **yaşanan somut bir düzen-**

olarak cazibesinin artmasını geciktirmiş oluyorlar.

Nükleer tırmanmanın günümüzdeki son aşaması ise bilindiği gibi, popüler adı "Yıldız Savaşları" olan **SDI Projesi.** Ancak SDI Projesi'nin nükleer tırmanmadan da öte bir anlamı, bir amacı var: Sağlayacağı nükleer şemsiye ile SSCB'nin elindeki nükleer silahları etkisiz kılmak, işe yaramaz hale getirmek. Sovyetler Birliği'nin nükleer silahlarının esas niteliği caydırıcı olması. İşte ABD'nin amacı, SSCB'nin atom silahlarını kullanılmaz hale getirerek, onun nükleer caydırıcılığına son vermek. Böylece kendisinin ilk saldırı imkânını pekiştirmek ve bunu bir tehdit vasıtası olarak sosyalist sistemin tepesinde Demokles'in kılıcı misali devamlı asılı tutmak.

NATO'nun "erken mukabele" stratejisi de "Batı"nın nükleer silahlara hangi gözle baktığının başka bir örneği. Bu strateji "Varşova Paktı'ndan gelecek muhtemel bir konvansiyonel silahlı saldırı karşısında kısa menzilli atom füzeleri kullanılmasını" öngörüyor. Yani, herhangi bir çatışma durumunda NATO, nükleer saldırıyı **tek taraflı olarak** ilk kendinin başlatacağını açık açık ifade ediyor. Şimdi "caydırıcılık" bunun neresinde?

Kimi akhevvellerin, "bundan âlâ caydırıcılık mı olur? Erken mukabele stratejisi sayesinde NATO, Doğu Bloku'ndan gelecek muhtemel bir saldırıyı yıllardır önlüyor" diye ahkâm kestiklerini duyar gibiyiz.

Meselenin püf noktası, söz konusu stratejinin "Doğu Bloku'ndan gelecek bir saldırı" **fiksiyonu** üzerine bina edilmiş olması. "Batı" bu masalı yıllardır okuyor. Kabul etmek gerekir ki pek çok kimsenin beynini yıkamakta da başarılı oluyor. Oysa gerçek durum bunun tam tersi. Sadece NATO'nun Varşova Paktı'ndan iki yıl önce kurulmuş olması bile, NATO'nun sosyalist sistemi kuşatma, Varşova Paktı'nın ise savunma antlaşmaları olduklarının kanıtı. Kaldı ki sosyalist ülkelerin savaştan bir çıkarları da yok. Savaş demek yıkım demek, sosyalist inşanın sekteye uğraması, yavaşlaması demek. Bu nedenle sosyalist ülkelerin askeri politikaları tamamıyla **savunma** ilkeleri çerçevesinde belirleniyor. Böyle olunca da "erken mukabele" stratejisinde kullanılması öngörülen nükleer silahlar hiç de iddia edildiği gibi "caydırıcı" olmuyorlar, düpedüz **tedit unsuru** oluyorlar. O kadarla da kalmıyor, sosyalist sistem varlığını sürdüreceğine göre nükleer saldırı tehtiti emperyalizm için vazgeçilmez hale geliyor.

Benzeri olguyu, son dönemde SSCB ile ABD arasındaki silahsızlanma görüşmelerinin ve önerilerinin izlediği süreçte de gözlemlemek mümkün. Sovyetler Birliği'nin politikası biliniyor: Nükleer silahların kademeli olarak azaltılması ve 2000 yılına nükleer silahlardan arınmış bir dünyada girilmesi. Bu doğrultuda da Moskova'dan gelen her öneri dünyada önemli yankılar uyandırıyor. Aynı öneriler ise emperyalist metropollerin efendileri arasında dehşetli şaşkınlıklara ve paniklemelere yolaçıyor. Sovyetler'den Avrupa'daki orta menzilli füzeler için "sıfır çözüm" önerisi geldiği zaman, ABD ne yapacağını şaşırıyor. Çünkü bu kendisinin eski önerisi. Neyse ki, ABD'nin Avrupalı müttefikleri imdada yetişiyorlar ve "orta menzilliler kalkarsa Sovyetler Birliği kısa menzilli füzelerde daha üstün olduğu için savunmasız kalırız" diye kaçamak yapmanın yollarını arıyorlar. O zaman SSCB, "tamam, kısa menzillileri de kaldıralım" diyor. "Batı"nın hükümetlerinde bir panik daha. Bu sefer "Varşova Paktı konvansiyonel silahlarda çok üstün, orta ve kısa menzilli nükleer silahlar tamamıyla kaldırılırsa öcü bizi yutar" diye ağlaşmaya başlıyorlar. O zaman Sovyet yönetimi "konvansiyonel silahları da görüşelim" diyor. İyice sıkışan NATO'lular, türlü bahanelerle yine kaçamak yapmanın yollarını arıyorlar.

Emperyalizmin sözcülerinin nükleer silahlardan vazgeçmemek için sarıldıkları son bahane sosyalist ülkelerin "konvansiyonel silahlarda daha üstün oldukları". Farzedelim bu iddia doğru. "Batı"nın konvansiyonel silahlarda sosyalist kamp ile dengeyi sağlamasının önünde hangi engel var? SDI projesine ayrılan fonların cüzi bir bölümü böylesi bir dengeyi sağlamaya yeter de artar bile. Hatta diyelim nükleer silahlardan arınmış bir dünya gerçekleşti ve yine varsayalım ki "Doğu Bloku konvansiyonel üstünlüğüne güvenip Batı'ya saldırdı"; konvansiyonel savaş sabahtan akşama sona ermeyeceğine göre, böylesine gelişkin teknoloji ortamında, örneğin ABD'nin çok kısa bir sürede yeniden nükleer silaha sahip olmaması için ne gibi bir engel var?

Neresinden bakılırsa bakılsın mesele gelip emperyalizmin nükleer silah **tutkusuna** dayanıyor. Hem de iddia edildiği gibi caydırıcı değil aksine saldırgan ve tehdit edici bir nükleer silah tutkusu. Bu tutkunun altında ise emperyalizmin **ölüm korkusu** yatıyor. İşte Madam Thatcher'e nükleer silahlardan vazgeçmeyeceklerini söyleten gerçek de bu. Madam Thatcher nükleer silahlardan arınmış ve dolayısıyla yokolmaktan kurtulmuş bir dünyada yaşamak yerine atom bombalarıyla kucak kucağa yaşamayı, barut fıçısı üzerinde oturmayı tercih ediyor. Çünkü nükleer silahlardan arınmış bir dünyada emperyalizmin sonunun kısa sürede geleceğini görüyor.

Madam Thatcher'ın serinkanlı sözlerinin altında yatan korkunç gerçek bu işte. İnsanlığın geleceği sosyalizmde. Bunu önlemek imkân dışı. O zaman Madam Thatcher ve hempaları "benden sonra tufan" diyorlar. "Madem ki emperyalizme hayat hakkı kalmıyor, madem ki kapitalizmin sonu yaklaşıyor, öyleyse bütün dünya hep beraber yok olup gidelim!" İşte Thatcher'ın esas demek istediği.

Bu noktada Thatcher'ın "40 yıllık barış" sözlerindeki ironi de bütün acılığı ile kendini açığa vuruyor. Hangi barış? Böylesine körüklenen soğuk savaş ortamında gerçek bir barıştan sözetmeye kimin dili varabilir. Bugün ortalama bir "Batılı" için, hele bir ABD yurttaşı için en büyük tehlike komünizmdir, en büyük düşman ise Sovyetler Birliği. "Komünizm umacısı" ve "Rus ayısı" ile ürkütüle ürkütüle sersemletilmiş, beyni yıkanmış "Batı" insanının ağırlıklı bölümünün Thatcher'ların, Reagan'ların ve benzerlerinin peşinden gitmelerinin sebebi, ülkeler arasında dostça, halklar arasında kardeşçe ilişkileri mümkün kılmayan soğuk savaşlardır, uluslararası gerginliklerdir.

B.Britanya'daki son seçimler bunun tipik bir örneği. İşçi Partisi 1 yıl kadar önceki kongresinde, "ülkedeki nükleer silahları tek taraflı kaldırma" kararı alana dek anketlerde açık farkla birinci sırayı tutuyordu. Ve gelecek bir seçimi kazanacağından hemen herkes emindi. Karardan sonra Muhafazakârlar'ın, "İşçi Partisi ülkemizi savunmasız bırakıyor" yolundaki propagandası kısa zamanda etkisini gösterdi ve İşçi Partisi'nin seçmen desteğinde dramatik bir azalma oldu. Sonucu biliyoruz: Seçimlerde İşçi Partisi ağır bir yenilgiye uğradı.

▲**Thatcher.** *Nükleer silahlardan arınmış bir dünya yerine, barut fıçısı üzerinde oturmayı tercih ediyor.*

İşte M.Thatcher'ın çalışan yığınların çıkarlarına ters sosyal politikasına rağmen seçimi kazanmasının "sırrı" burada. Yani "Doğu-Batı gerginliği"nin elden geldiğince **diri** tutulmasında. Böyle olmalı ki, halklar arasında kardeşçe ilişkiler gelişmesin ve metropollerin sıradan insanları "sonra komünizm gelir ha!" diye ürkütülmeye devam edilebilsin! Emperyalizmin elindeki nükleer silahların bir önemli işlevi de bu. Yani insanları sosyalizmden caydırmak!

Ne ki tutmayacak duaya amin demenin bir yararı yok. Sosyalizm dünyamızın, insanoğlunun yaşamasından yana. Hem de **insan gibi** yaşamasından yana. Bunun için 2000 yılında nükleer silahlardan arınmış bir dünyanın müjdesini veriyor. Buna karşılık Madam Thatcher nükleer silahlardan asla vazgeçmeyeceklerini söylüyor, Azrail'le aynı çatı altında yaşamayı tercih ediyor. Çünkü emperyalizme ölüm vurmuş damgasını bir kere!.. ■

1) International Herald Tribune, 31 Mart 1987
2) agy.

Umut Pazarlama T.A.Ş. ya da Tatil

Gerçek tatil, hayatın zenginleştirilmesidir.

Tatili hayatın bir parçası olmaktan çıkarıp da, insanın kaçtığı bir Kaf Dağı durumuna sokan nedir? İnsanlar neden çalışmalarında mutlu olmazlar, yaşamalarında mutlu olmazlar da her şeyden kaçışı "tatil" adını verdikleri bir zaman dilimine aktarma ederler?

Bu nedenler, hayatın tümünü etkileyen yaşama düzenidir, ya da yaşamama düzeni. Tatili, bir yıl boyunca, bütün olumsuz birikimlerin boşalacağı, bütün kırılmaların onarıcısı "bir rahatlama kaçışı" durumuna sokan nedenler budur.

Çevremize bakalım, göreceğimiz budur:

"- Çok yoruldum, şu yaz da bir gelemedi. Bu yaz tatile mutlaka gideceğim."

"- Hayret ediyorum. Çalışmak bu yıl bana çok uzun geldi. Bayramlar nasıl geliyor acaba?"

"- Tatili bekliyorum ama boşuna. Her yıl böyle oluyor. Bütün yıl bekle bekle. O da ayrı bir yorgunluk oluyor. Biliyorum. Gene de dört gözle tatili bekliyorum."

Tatilden beklenen nedir? Özünde, değişiklik. Yeni bir yer görme, yeni insanlar tanıma, belki dinlenme, belki okuma, belki gezme. Hepsi de değişikliği simgeliyor.

Yorgunluk dediğimiz şey de, tekdüzeliğin, bıkkınlık veren yinelemelerin bizde yarattığı birikim değil midir?

Ev kadınlarının zaman zaman eşyaların yerini değiştirerek, yenileşme özlemlerine küçük bir aralık buldukları gözlemlenir.

Neden değişiklik? Büyüyemeyen, genişleyemeyen, kendini mutlu edecek bir şey üretemeyen, bir şey yaratamayan insan hangi değişikliğin peşindedir?

Kuşkusuz insanın mutluluğu, kendisine soyut bir dünya yaratarak yalancı cennette yaşayan insanın mutluluğu değil.

Toplum mutsuzsa, çevrede mutsuzluk egemense, insanın mutluluk dediği, yalıtılmış bir çevrenin, yalıtılmış bireyin kendisi için yaratılmış yapay bir odacık, çalıntı bir zaman dilimi olur.

İnsanın mutluluğu, gerçek mutluluğu, mutlu bir toplumda yaşanabilir.

Toplum mutsuzsa, çevrede mutsuzluk egemense, insanın mutluluk dediği, yalıtılmış bir çevrenin, yalıtılmış bireyin kendisi için yaratılmış yapay bir odacık, çalıntı bir zaman dilimi olur.

Hayatı yaşamakla, hayatı çalmak arasındaki fark-tır bu.

Hayatın hırsızlığı da, umudun pazarlanmasıyla yapılır.

UMUT PAZARLAMA T.A.Ş.

Deniz kıyılarında, parlak güneşlerin altında, mavi derinliklerde, yeşil ormanlarda, umut pazarlanır.

Evinizde mutsuz musunuz? Koşun UMUT PAZARLAMA'ya. Çözemeyeceğiniz sorunlarla boğuşmayın. Streslerinizden uzaklaşın. Bize gelin. Bizimle gelin. On beş gün. On gün. Tam pansiyon. Yarım pansiyon. Koşun.

İşinizde mutsuz musunuz? Streslerinizi atın. Bize koşun. Deniz kıyılarını, güneşleri veriyoruz size. Paracıklarınızı hazırlayın. Ne yapalım, bu yıl fiyatlar böyle.

"Ne olacak bu memleketin hali?" mi diyorsunuz. Yapmayın ama. Siz mi düzelteceksiniz her şeyi. Bizimle gelin. "Biz valizlerinizi alırız, dertlerinizi bırakırız". (Hayret, bir gezi şirketi bu sloganı nasıl bulamamış?) Memleketin hali ne olacak, onu bilmeyiz ama, siz nereye gideceksiniz, nerelerde kalacaksınız, onu biliriz. Bizimle gelin.

UMUT PAZARLAMA T.A.Ş., sizin için çalışıyor.

Değiştiremiyeceğiniz şeylere alışın. Kışın trankilizanlar bunun için çalışacaktır, yazın da tatiller. Onlar, sizin değiştiremeyeceğiniz şeylere alışmanız için vardır.

Hem neden değiştireceksiniz? Daha iyisi mi olacak? Gelen gideni aratır. Bu, bizim atasözümüz değil mi? İyisi mi, siz canınızı sıkmayın. İşte böyle, ara sıra tatile çıkın, kendinizi biraz yenileyin. Bakın, dönüşte kendinizi daha iyi hissedeceksiniz.

Tatil, toplumda egemen ideolojinin bir parçasıdır. Düşünce hayatı dondurulmuş, sosyal hayatı ekonomik gelişmenin doğrultusunda yönlendirilmiş, hayatın egemen çevrelerin iznine bağlandığı toplumlarda "tatil", insanların sıkıntılara katlanması için hazırlanmış bir "çalıntı zaman aralığı"dır, bir "meşru kaçamak"tır. Bu toplumların tatil ideolojisi budur. Egemen ideolojinin parçası, desteği, tamamlayıcısı.

Oysa, gerçek tatil, hayatın durdurulması değil, zenginleştirilmesidir. Bilinçli bir tatil, örgütlenmiş bir tatildir. Böyle bir tatilde amaç, turizm şirketlerinin para kazanması değil, insanların hayatının gelişmesidir.

Gerçek bir tatilde, dinlenme de vardır, çalışma da vardır, müzik de vardır, yüzme de vardır, spor da vardır, yeni yerler görme de vardır, yeni insanlar tanıma da vardır, yeni dostluklar kurma da vardır.

Ama, bütün bunlar örgütlüdür, bilinçlidir, geleceğe açılan kapılardır.

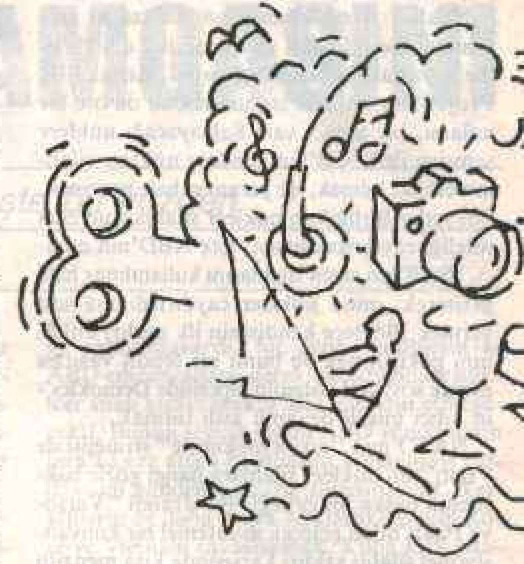
Gerçek bir tatil, insanların işlerinden, çevrelerinden, kendilerinden kaçmaları için değil, hayatı yeniden değerlendirmeleri için yapılır.

Çünkü, öyle bir toplumda insan ilişkileri, çalışmak, sevgi, insanların insan olması için vardır, birbirinin sırtına binmeleri için değil.

Gidin kamu kamplarına bakın. Gidin özel dinlenme yerlerine bakın. İnsanların gene her şeyi sanki bir görevmiş gibi yaptıklarını, hep bir şeyler beklediklerini, hep bir şeylerin kendilerini memnun etmelerini beklediklerini göreceksiniz.

Sonuçta da, tatil, bu toplumun insanları için yeni bir yorgunluk, yeni bir bıkkınlık konusu olmakta gecikmez.

Ne yapalım, belki de, her toplum layık olduğu tatili yaşayacaktır. ■

Tatil deyince akla gelen konulardan biri de turizm. Hele son yıllarda televizyon ve basının şartlandırmalarıyla tatil ve turizm neredeyse eş anlamlı olarak kullanılmaya başlandı. Oysa turizm oldukça farklı bir terminolojiye sahip. Bu konuda Türsab (Türkiye Seyahat Acentaları Birliği) Yönetim Kurulu Başkanı Bahattin Yücel'in düşüncelerine başvurduk:

▶ Sayın Yücel, önce klasik bir soru soralım. Turizm nedir?

Turizm, ülkede üretilen bütün mal ve hizmetlerden sorumlu bir sektör. Yani tek başına dikey olarak ele alınıp geliştirilecek, belli bir bölgede yatırımların yoğunlaştırılması ve ileri teknolojinin kullanılmasıyla Türkiye'nin başka alanlarda edemediği rekabeti sağlayabilecek bir sektör değil. Bir kere doğa yapısından tutun insan dokusuna kadar bünyesinde birçok unsur içermesi gerekiyor. Bu açıdan ülkenin geneliyle yakın ilişkisi var. Bu, bir turizm programının kamuoyunda geniş olarak tartışılmasını gerektiriyor. Turizm en başta ekonomik bir olay. Bir sanayi ürününü geliştirip, üretip, pazarlayıp satmaktan pek bir farkı yok. Yalnız burada insan unsuru çok daha ağır basıyor. Yalnızca belirli bir dönemde yaşayan insan unsurunun ağır basmasıyla da kalmıyor, ülkenin sahip olduğu bir geçmiş kültür birikimi, tarih, arkeolojik değerler gibi unsurlar da etkili oluyor. Böyle olunca, turizm, Türkiye gibi dışarıda tanınmaya çok ihtiyacı olan bir toplum açısından, hem de ekonomik açıdan çok önemli. Üstelik biz Anadolu Yarımadası'nda yaşıyoruz. Anadolu Yarımadası'nda kurulmuş bulunan uygarlıkların bilinmesi, tanıtılması, ülkenin uluslararası siyasal tanıtımına da katkı sağlayacaktır.

▶ Peki, turizm sektörleşti mi?

Turizm belki henüz tam olarak sektörleşmedi ama sektörleşme aşamasındadır. Bunun bir örneği, yatırım konusunda turizme özel bir önem verilmesidir. Konaklama yatırımlarının artmasından sonra taşıma yatırımında

Bir aylık tatil için 11 ay kamçılanmak...

Çalışmak insanın yaratıcı eylemidir. Bu eylem insanlığının gelişiminin, insanın doğaya egemenliğinin, insanlığın refahının, yaşam düzeyinin yükseltilmesinin, mutluluğunun aracıdır. Çalışmak bir gereksinmedir, insanın vazgeçemeyeceği, olmazsa olmaz bir zorunluluktur. Böyle olunca da çalışmak bir yük değil zevktir. Toplumsal gelişmenin en ileri aşamasında, insanlar, ortak mutluluk için çalışma gereğinin bilinciyle çalışacaklardır. Baskı altında olmadan gerçekleştirilen, ücretsiz, kişisel farklılıkları dikkate almayan bir çalışma olacak bu. Yani bir anlamda çalışma tatil, tatil çalışma olacak. O güne ulaşmak için elbette alınacak daha çok yol var. Çalışmanın kendisi tatil haline gelinceye kadar ise tatil insanlar için önemli olmayı sürdürecek.

Özellikle kapitalist toplumda çalışma da, tatil de önemli sorunlar olarak hep gündemde. Kapitalist toplum düzeni, çalışmayı mutluluk olmaktan çıkarıyor, kişinin sömürülmesinin biçimi durumuna getiriyor. İnsan, bu düzende, çalışmayı bir yük, geçimini sürdürebilmek için zorunlu bir yük olarak görüyor. Böyle olunca, tatil, on bir ay istenmeden katlanılan bir çalışma döneminden sonra, kişi için bir kaçış oluşturuyor. Neden kaçıldığı pek de bilinmeyen bir kaçış. Düzen, insanları bir aylık bir tatil için sürekli özendiriyor, bir aylık tatil için on bir ay kamçılıyor. Elbette, tatil de sömürü ekonomisinin bir parçası, satılan bir meta ve ancak parası olanlar için ulaşılabilir bir olanaktır. Bu olanağı elde edenler, çoğu kez yapay bir mutluluk duyacaktır. Örgütsüz tatil, çoğu kez çeşitli sıkıntıların kaynağı, örgütlü tatiller ise, tatil yapanların iradeleri dışında her anı düşünülmüş, öngörülmüş, yorucu, kişiye hiçbir girişim olanağı tanımayan, sonuçta insanlara evlerini aratan kalıplar olarak ortaya çıkacaktır. İnsanlar, dinlendiklerini, kendilerini yenilediklerini sanacaklar, tatil sonrası bir sonraki yıl daha iyi tatil yapabilme umuduyla yeniden ve istemeye istemeye işlerine döneceklerdir.

Kapitalist toplum düzeni, çalışmayı da tatili de insanın mutsuzluğunun kaynağı haline getiriyor.

Bu durumu tersine çevirmek insanın elinde. Mutluluk mücadele gerektiriyor. ■

Zeynep Avcı

Türsab Yönetim Kurulu Başkanı Bahattin Yücel:

TURİZMDE KENDİMİZİ KANDIRIYORUZ

Tarihten ve arkeolojiden hoşlanan insanları, Anadolu'nun tarihini araştırmak isteyecek insanları özendirecek çekim merkezleri kuralım.

▲ *Bahattin Yücel. Turizm kapasitesini kullandırabilsek, daha çok insanımız tatil yapabilir*

da bir atılım olduğu dikkatlerden kaçmayacaktır. Bugün THY uçak filosunun artması turizmin sektörleşme aşamasına geldiğinin bir göstergesidir. Bundan sonrası, sektörün içinde yer alan kuruluşların, kurumların, sektörün bilgi ve becerisinin, kamuoyunun desteğinin sağlayacağı gelişmelerde görülecek.

▶Son 4-5 yıldır turizm kesiminde sektörleşmeye doğru hızlı bir gidiş olduğunu belirttiniz. Bir gelişme var, ama bu gelişme nereye doğru, nasıl bir politik eğri çiziyor?

Turizm, bir yerin tarihi ve doğal güzelliklerini görmek amacıyla zevk için yapılan bir gezi olarak tanımlanabilir. Turizm yıllarca böyle algılandı. İlk organize seyahatin gerçekleştirilmesinden sonra dünya iki savaş yaşadı. Avrupa'nın ekonomik ve siyasal etkinliği giderek azaldı. Bütün bu dönemlerde turizmin hep bu birinci tanımı geçerli oldu. Fakat, 2. Dünya Savaşı'nın bitmesiyle birlikte, özellikle taşıma teknolojisindeki değişme, jet uçaklarının devreye girişi, ucuz petrol kaynaklarının kullanılması, Amerikalılar'ın Avrupa'ya gelme konusunda artık gerekli ekonomik ve kültürel birikime eriştiklerini görmeleri sonucu, tam anlamıyla ticari bir olay biçimine dönüştü turizm. 1970'lere kadar sanayi ülkelerinde toplumsal refahın yaygınlaşması, bu birikimin değişik bir tüketime yönelmesi, çağdaş sektörleşmiş turizmin gelişmesine katkıda bulunmuş olmalı.

1950-1970 arasında 20 yıllık dönemde, daha önce turizme yatırım yapmamış olan bazı Akdeniz ülkeleri ön plana çıktı.

Bunlardan birincisi İspanya'ydı. İspanya, organize turlara ve tatil turizmine yönelik yatırımları gerçekten ciddi boyutlarda, planlı, programlı olarak ele aldı. İspanya'yı Yugoslavya'nın, Yunanistan'ın izlediğini görüyoruz.

Bu ülkeler içinde yatırım politikalarında tarihe ya da deniz güneş turizmine ağırlık verenler var. Örneğin İspanya deniz ve güneş turizmine ağırlık vermiş. İtalya din, tarih, deniz ve güneş ülkesi olarak, Katolikliğin merkezi olarak değişik bir yol izlemiş. Bugün İtalya'nın turizm geliri İspanya'dan az değil ama İspanya tatil öğesine ağırlık verdiği için sanki daha çok turizm ülkesi olarak biliniyor. Fransa da öyle.

Bu politikalar sonuçta Akdeniz Bölgesi'nde önemli bir yatak kapasitesi ortaya çıkarmış. Türkiye ise şu anda kanımca mevcut kapasitenin tam bir değerlendirmesini yapmış değil. Akdeniz Bölgesi'nde tatil, güneş, deniz turizmi yapmak amacıyla yaratılmış olan kapasitede, Türkiye'nin koştuğu kulvarda yaratılan kapasitede fazlalık var. Şimdi biz, aynı kul-

◀ *Tatil nedir? Bütün sıkıntılara rağmen, çocuk çoluk bir arada eğlenebilmek mi?*

Tatil güzel, ama zor

▶Sayın Ramazan Aydoğan, (İnşaat Teknisyeni) evlisiniz, bir çocuğunuz var. İşçi olarak çalıştığınız kamu kuruluşunda yirmi günlük izin hakkınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? Tatil yapıyor musunuz?

Nerdee, cebimiz dolu olmadığı için böyle bir şeyi düşünemiyoruz. Ancak yirmi günde, bir iş bulup çalışıyoruz. Geçen sefer sekiz kamyon toprak çektik. Bu iş de olmasa borcu harcı nasıl kapatırız ki?

▶Peki Ramazan Bey, memlekete yabancı turist gelmesi için tesisler yapılıyor, oteller açılıyor, böylece de döviz elde edilmeye çalışılıyor. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Döviz iyi de, bana bunun pek bir faydası olduğuna inanmıyorum, dini ve ahlaki bakımdan da zararlı olduğunu düşünüyorum. Yani aslında onları da pek tanımıyorum.

□□□

▶Sayın Ahmet Çakmak (Yardımcı Doçent), sizce tatil nedir? Kafanızdaki tatili gerçekleştirebiliyor musunuz?

Tatil, bulduğum ortamın, şartların dışına çıkmaktır, bu bir. İkincisi kafamdaki sorunlardan uzaklaşmak, o pek olmuyor. Ama Güney'e giderek, aradığım güneşi, denizi, sahilleri bulmak bana yetiyor. Yaklaşık yirmi senedir bir yerlere gitmeye çalışırım ama her sene bu güçleşmeye başladı. On sene önce bir ay iyice bir tatil yapıyordum, şimdi bir aylık tatil hayal oldu. Geçen sene on-onbeş gün tatile çıktım. Ama şundan bundan fedakarlık ederim, sonra da o açığı kapatırım deyip çıkıyoruz. Gittiğimiz yerde de bir takım kısıntılar yaparak gerçekleştiriyoruz tatili.

▶Yabancılara yönelik turizm politikasını, yatırımları nasıl değerlendiriyorsunuz?

Şu an Türkiye için döviz gereklidir, döviz getiren her şey tercih edilir, dolayısıyla da yurt içindeki insanın tatil ihtiyacı da ondan sonra gelir, şeklinde bir mantık hakim. Yani bizim gibi orta sınıftan insanların fedakârlık etmesini bekliyorlar. Bu konuda adalet hislerimin zedelendiğini düşünüyorum ve hiç de fedakârlık yapma gibi bir yükümlülük duymuyorum. Yedi sekiz seneden beri fedakârlık yapmamız söyleniyor ama bu fedakârlıkların, doğrusu nereye gittiğini bilmek isterim.

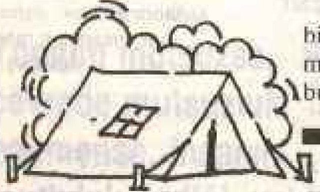
□□□

▶Sayın Fikri Şen, (Basın İşçisi) aylık gelirinizle tatil yapma imkanı bulabiliyor musunuz?

Tabii ki memleketimi gezip dolaşmak, tatilde buraları görmek istiyoruz. Fakat böyle bir imkânı yaratmak çok zor oluyor bizim için. Sürekli aynı yere, bir tanıdık kimsenin yanına giderek yirmi günün belki bir on gününü değerlendirmeye çalışırdık. Ama özellikle son iki senedir, bunu da bulamıyoruz. Maddi imkânlarımız iyice kısıtlandı.

▶Yabancıların memleketimize turistik amaçlı ziyaretlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bu aslında çok güzel bir şey. Ama bizim, yerli turist olarak bu turizmden yararlanmamız, bizim de bunları yaşayıp onlara bir şeyler anlatmamız daha iyi olur zannediyorum. Turizmimizin gelişmesi bakımından, yerli halkın bilinçlenmesine bir katkının olması da önemlidir, bu düşünülmelidir. ■

varda, bizden önce koşmaya başlamış, daha geniş plan ve programlar uygulamış ülkelerle aynı yarışa hazırlanıyoruz. Bu yarışta kuşkusuz üstünlüklerimiz de var eksikliklerimiz de. Üstünlüklerimiz, diyelim ki Akdeniz'in en temiz bölgesi bizde, birbirinden farklı bir teze göre 8, bir başka teze göre 30 eski uygarlık Anadolu'da yaşanmış; Türk halkı konuksever. Ama bu kapasiteyi yönetecek, değerlendirecek eğitilmiş elemanımız var mı? Bence bu bir eksikliğimiz. Bu kapasiteyi besleyecek altyapımız var mı? Kapasiteyi dolduracak turist gelse onları meşgul edecek etkinliklerimiz çok iyi düzenlenmiş mi? Bunlar eksikliklerimiz.

Bütün bunların tam bir değerlendirmesini yapmadan aynı kulvara yatırım yapıyoruz. Bunu yaparken biraz da kendimizi kandırdığımızı sanıyoruz. Sanıyoruz ki bu politikayı izlemekle en çok eksikliğini duyduğumuz sermayeyi yabancı sermaye sağlayacak, teknolojisini getirecek, bunu kullanmayı bize öğretecek, sonra da biz iyi yatırımcılar, iyi işletmeciler olacağız. Ama bildiğim kadarıyla turizm alanında Türkiye'ye kayda değer bir yabancı sermaye gelmedi.

Bizim yaptığımız, henüz doğası, bitki örtüsü bozulmamış kamu arazilerini turizme tahsis etmek. Bununla kalmayıp kıt kaynaklarımızla buralara altyapı götürmeye de uğraşıyoruz. Bununla da kalmayıp devlet olarak, kuruluşlar olarak kredi peşine düşüyoruz, kredi riskini üstleniyoruz, "buyrun, istediğiniz normlarda tesis yaptık size" diyoruz. Yabancılara, "geliniz, buraları işletiniz" diyoruz. Böylece, turizmin en çok gelir getiren öğesini, yani yönetip para kazanma öğesini, başkalarına bırakıyoruz. Bu bir ticari işletmenin tek müşteriyle çalışmasına benzer. O müşteri size yarın kızabilir, ölebilir, çalışma alanını değiştirebilir, o zaman da işletmeniz kapanma tehlikesiyle karşı karşıya kalır.

Bu alanlara yatırım yapılmasına, buraların turizme açılmasına karşı değilim. Ancak, Akdeniz'de denenmiş, belli ülkelerin yıllardır milyarlarca dolarlık yatırımlar yaparak kapasite fazlası yarattıkları bir kulvara, sadece bir-iki yabancı pazar talep yaratıyor diye yatırım yaparken, kaynak ayırırken üzerinde biraz daha durulması gerekir diye düşünüyorum. Çünkü Türkiye'nin böyle bir politikaya alternatifi var. Türkiye bugün İspanya gibi sadece denizini ve güneşini satması gereken bir ülke değil. Türkiye'nin tarihi ve arkeolojik değerleri çok zengin. Türkiye özellikle birkaç bölgede, Kapadokya, Efes, İstanbul, Kuzey Anadolu, Doğu Anadolu'da, ilgi turizmini besleyecek destekleyecek kapasiteye sahip.

▶Hobi turizmi mi diyorsunuz?

Hobi turizmi demeyelim. Tarihten ve arkeolojiden hoşlanan insanların, Türkiye toplumunu ve Türkiye'nin, Anadolu'nun tarihini araştırmak isteyecek insanların barınacakları tesisleri, onları özendirecek çekim merkezlerini kuralım. Türkiye Akdeniz'de tek pazara bağlı kalmaktan, alternatifsizlikten kurtulsun. Bu İtalya'nın yaptığının bir tekrarı olabilir ve Türkiye'nin bu yolda ilerlemesinin çok yararlı olacağını düşünüyorum. Bir örnek vereyim. Antalya, havaalanı, Güney Antalya Projesi yatırımlarıyla 1988 ve 1989'da Türkiye'nin birinci büyük çekim merkezi olacak. Şimdi Antalya'ya gelen turistin çok büyük bir bölümü İstanbul'u görmeden dönüyor. Alman turisti, örneğin, Alman taşıyıcı tarafından getiriliyor, Almanlarca yönetilen bir tatil köyüne götürülüyor, Alman gelenek ve göreneklerine göre eğlendiriliyor, yiyor, içiyor ve bir Alman uçağıyla dönüyor. Bu kişilere Türkiye ile ilgili olarak ne verdik, merak ediyorum.

▶Elimizdekini tüketttiğimiz de cabası...

Bunda bir yanlışlık var. Türkiye yalnızca Akdeniz değil. Bu model Club Méditerranéenne kanalıyla başladı. Bunlar başta gereklıydi, Türkiye bu kuruluşların kataloglarında yer almalıydı, ama artık değişik bir model izlemek gerekir. Yanılmıyorsam son üç yıl içinde Almanya'dan hava yolu ile gelen turist sayısında % 300 dolayında artış var. THY'nin Almanya'dan taşıdığı turist sayısındaki artış ise % 20. Yani artan potansiyeli kendi uçaklarımızla bile taşıyamamışız. Yani kullanamadığımız, bu yaklaşımlarla pek kullanmaya da istekli olmadığımız bir takım değerleri kullandırtıp bırakıyoruz.

▶Bu bir talan anlamına geliyor.

Onun yorumunu size bırakıyorum. Ama, dövize ihtiyacımız var, ne yapalım kendi insanlarımız da başka alanlar bulsunlar, tatil yapsınlar diyen anlayışın giderek buna da zemin hazırladığını görmek gerekiyor. Şunu belirtmek isterim. Kendi iç pazarına dayanmayan hiçbir ürün başarılı olamaz, dayanamaz, yaşayamaz.

▶İç pazar dersek, yerli turisti mi anlamak gerekir?

Elbette. Yalnızca dış pazar için üretim yaparsak, insanlarımızı esir gibi çalıştırır, Güney Kore'ye benzeriz. Turizm konusunda bu yanlışı yapmamalıyız.

▶Dış pazara önem verip geleneksel konukseverlikle ülkemizde buyrun ticaret yapın demekle, pahalı yatırımların belirli turistik alanları kapatmasına izin vermekle bir anlamda silah tersine tepmiyor mu?

Giderek tepecek, şu anda başlangıçta, bunu görmek gerek.

▶Silah bir başka yere de tepiyor. İç pazar sürekli motive ediliyor. Tatile gidin, dinlenin, şunu yapın, bunu yapın diye şiddetli bir beyin yıkama var.

Sınırlı, sınırlı Zeynep Hanım. Aslında biz o imajı göreli olarak vermeye uğraşıyoruz. Türk insanı tatil yapsın.

▶Ama bu insanların heveslerini kursaklarında bırakmak için de her şey yapılıyor.

Aslında satacak bir şey bulursanız insanı özendirmeye çalışırsınız. Şu anda Türk insanına satılacak bir şey bulunamadığı için tatil imajı pek fazla geliştirilemiyor. Ama, insan

larımız tatile gitmeye karar verdiler diyelim, nereye gidecekler?

▶ Evet, nereye gidecekler? Bu yıl olanakları daraldı, gelecek yıl daha da daralacak.

O parayla ilgili, ekonomik durumlarıyla ilgili, eğer ekonomik durumları iyi olsa giderler bu tesislere.

▶ Ama öyle bir umutları da pek yok.

Öyle bir umutları olduğunu pek söyleyemem. Çünkü, en başta feda edilen alışkanlık tatil alışkanlığı, bu bir gerçek.

▶ Ve daha çok kentli, tam bir Avrupalı çarkına girdiği için, 11 ay deli gibi çalışıp bir ay tatilimi nasıl yapabilirim telaşına giriyor.

O oluyor. Türkiye'de işlerin boyutları büyümeye başladı, zamanın çok değerli olduğu anlaşıldı. Sonra dikkat ederseniz geleneksel aile yapısı çözülüyor. Aileler çekirdek aileye dönüşüyor. Bu hem tüketimi artırıyor, hem de çok yoğun çalışmayı gerektiriyor. Batı'da bu çalışmanın karşılığını alıyor insan, tatil hazır. Bizde altyapı yok, tatil de yok.

▶ Ama lafı var.

Lafı var, ama bence kendi yok. Nüfusumuz 50 milyonu aştı. Organize turlarla seyahate gidenlerin 50-55 binden fazla olduğunu sanmıyorum. Bu çok düşük bir rakam.

Rodos Yunanlılar'dan çok yabancıların tatil yaptığı bir yer. Yaz aylarında Yunan adası olduğundan kuşkuya düşülebilir. Ama bu yıl kapasitenin % 20'sini Yunanlılar'a ayırmaya karar vermişler. Gerekçesi ilginç. Yabancılar Yunan halkını da görmek istiyorlar, onları tanımak istiyorlar.

▶ Özellikle Akdeniz ülkelerinin deneyimlerini inceleyip hatalarını düzeltirsek bu işi becerebiliriz.

Bundan hiç kuşkum yok.

▶ Bu sizce yerli turist için kullanım alanını rahatlatır mı?

Kesinlikle rahatlatır. Türkiye'de yedi bölge var. Bunların üç-dördü farklı iklim özelliklerine sahip. Okulların tatillerini bölgelere göre farklılaştırabilsek, yabancı turistlerin rağbet etmedikleri dönemlerde kapasiteyi kullandırabilsek maliyetler çok düşer. O zaman, bugünkü gelir düzeyinde bile daha çok insanımız tatil yapabilir.

▶ Sonuç olarak, gerek sektör içinden, gerek sektör dışından baktığınızda, turizmin şu sıra Türkiye'nin genel etkinlikleri içindeki yeri neresidir?

Biz, turizm yoluyla yaratılan değerin 1 ile 1,5 milyar dolar civarında olduğunu varsayıyoruz. Bu, toplam ihracatı 7-8 milyar civarında dolaşan bir ülke için önemli bir rakam. Üstelik, turizm önemli bir ithalat da gerektirmiyor: 100 dolarlık ihracata karşılık 8-10 dolar. Yani turizm getirdiği götürdüğünden çok daha fazla bir sektördür. Salt bu açıdan bile bence kaynakların daha büyük bölümünü turizme ayırmak gerekir. Ayrıca, eğitim açısından, Türkiye'nin tanıtımı açısından, toplumların birbirleriyle kaynaşmaları yoluyla barışa katkısı açısından turizmin çok önemli yanları olduğunu görüyorum.

Sonuç olarak, Türkiye'nin turizm açısından büyük şansı var. Anadolu çeşitli uygarlıklar arasında köprü olmuş; tarihi, arkeolojisi, denizi, güneşi ve uygun iklimi elverişli koşullar yaratıyor. Ben "bu toplumda turizm olmaz, bu anlayışla turizm yapılamaz" biçimindeki eleştirilere pek katılmıyorum. ■

Bizim için tatil hayal...

▶ Sayın Yılmaz Koral (NETAŞ) işçisi), sizce tatil nedir, tatil yapabiliyor musunuz?

Bir yıllık çalışma döneminden sonra insanların kendisine, ailesine daha geniş bir zaman ayırarak, çalışma döneminin yorgunluk ve gerilimini atması için çevre değiştirmesine tatil diyebilirim. Ülkemizde ise emekçi halkımızın aldığı ücretler, değil çevre değiştirecek tatili yapmalarına, izin döneminde evlerinde dinlenmelerine bile imkân vermiyor. Ağırlaşan ekonomik şartlar yıllık izinlerde kısıtlı da olsa yeni maddi olanaklar yaratma çabası içine girmeyi gerektiriyor. Çalışma ve tatil olgularını, üzerindeki baskı ve sorumluluklarından dolayı birbirinden ayıramıyor.

Uygulanan ekonomi politikaları sonucu, kendi ülkemizin olanaklarına dahi yabancılaşıyoruz. Sanayileşmiş ülkelerin insanları ülkemizin en güzel yörelerini bizden iyi tanır, güneşin, denizin ve doğanın tadını çıkararak tatil yaparken, biz kendi ülkemizin üç tarafı denizle çevrili olan beldelerine, hatta doğal güneşimize bile yabancılaştırıldık.

NETAŞ'ta başarılı grev mücadelemizden sonra, işveren bu yasal ve demokratik hakkımızı halen içine sindiremediğinden, işçi çıkarmayı gündemde tutarak üye arkadaşlarımızı Otomobil-İş Sendikası'ndan istifa etmeye zorluyor. Bu yılki izin döneminde de istifa ettirilen arkadaşlarımızı yeniden üye yapabilmek için uğraşacağız. Yani ekonomik ve politik baskılar işçi sınıfımızın üzerinde daha çok yoğunlaştığı bu dönemde değil tatil, izin bile yapabilmek hayal.

□□□

▶ Sayın Kamil Kinkır (İşçi, Kartal-Aksan A.Ş), sizce tatil nedir? Tatil yapabiliyor musunuz?

Uzun ve zor şartlar altında yapılan 1 yıllık çalışmanın sonucunda yorgun düşen beden ve zihnin dinlenmesi ve yeni yılda tekrar güçlenmiş olarak yaşam fonksiyonlarına devam edilebilmesi için tatile ihtiyaç vardır. Günümüz koşullarında biz işçilerin tatil yapabilme olanağı maalesef yoktur. Asgari ücretin 28 bin lira olduğu bir ülkede, tatil egemen sınıfların ayrıcalığıdır.

Sendika, tatilimin garantisi...

▶ Sayın Doris Bullok (Velbert kentinden, F. Almanya, Metal işkolunda çalışıyor), tatil yapabiliyor musunuz?

Bütün yıl çalışıyorum, dinlenmek hakkımdır. Çalıştığım metal işkolunda diğer izinler dışında yıllık iznimiz 30 gün. Bu sürede kafamı dinleyip, aileme daha fazla zaman ayırabiliyorum, dostlarımla görüşüyorum.

İşe girdikten altı ay sonra yıllık izin talep etme hakkımız doğuyor. Her yılın başında o yıl iznimizi hangi tarihler arasında kullanmak istediğimizi yazılı olarak bölüm şefine bildiririz. Bunların onaylanıp onaylanmadığı Ocak ayı sonuna kadar belli olur. İzinlerin ayarlanmasında bazı öncelikler olabilir, örneğin okulların tatil olduğu sırada çocuklu ailelere öncelik tanınır. Bölüm şefi istediğimiz günlerde yıllık izne çıkmamızı onaylamazsa sendika devreye girer, önce bölüm şefiyle konuşur, mesele hallolmazsa, personel şefine gider. Neden o günlerde izin yapmamızı onaylamadıklarına dair geçerli bir gerekçe göstermeleri gerekir, yoksa keyfi olarak geri çeviremezler. Diyelim ki bir arkadaş şu günler tatil yapacağım diye düşünerek seyahat için bilet aldı ama bölüm ya da personel şefi o günleri onaylamadı. Sendika devreye girer, o arkadaşın biletleri iade ederse kayba uğrayacağını vb. belirtir. Ya da Türkiye'ye gidecek arkadaşların tatili -bayram tatili gözetmesi vb.- için ısrar eder, bu tür sorunları çözer. Tabii, sendika olmadan tatilimizi güvence altına almak mümkün değil. Tatil yapabilmemiz sendika sayesinde oluyor.

Yıllık izin paramız ise şöyle belirleniyor: Tatile çıktığımız ay, aylık ücretlerimizi son üç ayın brüt tutarının % 50'si olarak alıyoruz, yani her zamanki ücretimizden biraz daha yüksek oluyor. Bizim evde ben tek çalışan olduğum için bu para seyahat etmeye yetecek kadar yüksek olmuyor, pekçoklarının yaptığı gibi kredi alarak seyahate çıkmayı da istemiyorum, çünkü sonra faizi ile ödüyorsunuz. Ben daha çok kendime ve oğluma zaman ayırarak geçiriyorum tatilimi. Ama birden fazla çalışanın olduğu ailelerde bir kenara para koyup, tatilde bir yerlere gitmek mümkün. ■

BENİ SARIKAMIŞ'TAN ARA...

Güney'de şirin bir köyde ev tutalım dedik. Dört duvar, aylığı 300 bin filan... Tüylerimiz diken diken geri döndük.

Sorunu yanıtlamakta geciktim ama, kusura bakma, karar vermekte biraz geç kaldık da... Yaz tatili konusu işte...

Ve sonunda, yaz tatilini Sarıkamış'ta geçirmeye karar verdik. Sağolsun, oralarda tanıdıkları olan bir arkadaşım kayak evinde bir oda açtırmayı başardı. Gidiş dönüş biraz uzun olacaksa da, ben sonunda bir çözüm bulundu diye pek memnunum. Zaten dağ havası iyidir diye düşünüyorum. Temizdir en azından.

Elbette herkes tatile gidiyor. Ne bekliyordun? Ortak tanıdığımız herkesin ne zaman ve de kaç gün tatil yapacağı neredeyse Kasım ayından belli oldu. Nesrin çocukların mayolarını yeni tedarik etti. Ama kış boyunca pazarlardan ucuz plaj havluları edinmişti de, şimdi içi rahat. Mahmut geçen yıl Ölü Deniz'de mantar kapmış. Bu yıl denize girmekten biraz çekindiği ve son sorduğunda pansiyonlarda yatak başına 4 bin lira ödeneceğini duyduğu için bu kez kesin kararlıydı. "Memleketi görmek lâzım abi!" diyordu ve illede deniz kıyısı olmasa da olur düşüncesiyle Ürgüp-Göreme, filan kamp yaparak dolaşacaktı. Durum umutsuzmuş. Kamp yerleri bile "turlar" tarafından kapatılmış. Mahmut galiba Karadeniz'i deneyecek. Çok yağmurlu olur diyorlar. Çadırla zor olsa da, adam razı. Karadeniz daha keşfedilmemiş. Öyle diyorlar.

Bizim için bir fırsat daha çıkmıştı da, bu kez değerlendiremedik. Apartmanın kapıcısı geçen Pazartesi sabahı kapıyı çalıp, "Önceden bildireyim." dedi, "Biz ailecek temmuz ayında yıllık izne çıkıyoruz... Çoluk-çocuk bir tatil yapalım dedik..." İyi-miyi dedim de, o sırada benim de derdim bu ya, elimde olmadan "Nereye?" diye sordum. "Benim karının babasının köyüne..." dedi. Önce ilgilenmedim ama, yine elimde olmadan "Neresi orası?" diye soracak oldum. Zeki adamdır, anladı. "Buyursanıza... havası güzeldir... suları boldur... yeşilliği çoktur..." diye övmeye başladı. Sivas'ın en güzel köyüymüş. Düşünmedim değim. Adama ayıp olacaktı. Üstüne varmadım. "Başka zaman... inşallah.." filanla kapattım konuyu. Sonra kadın çıktı yukarı, ısrar, kıyamet! Utandım. Yer ayırttık deyip kurtuldum. Oysa Sivas daha yakındı. Arabayla bile giderdik... Neyse...

Bu arada, güneyde şirin bir köyde ev tutalım dedik. Bir perşembe gecesi atladık otobüse, köye gittik. Cuma, cumartesi, köylülerle sohbetle geçti. Çok hoş insanlar da, zor karar veriyorlar. Oysa mandalina bahçelerinin ortasına kesme şeker gibi bir sürü evi üç ayda dolduruvermişler. Bir imar affı çıkmış, her yer kiralık ev dolmuş. Dört duvar, aylığı 300 bin filan... Tüylerimiz diken diken, geri döndük. Aslında ben, hâlâ keşfedilmemiş şirin kıyı köyleri olduğuna eminim ama dolaşmak gerek. Millet açıkgöz, mart ayında, nisan ayında kaçıyor oralara, el değmemiş yer keşfediyor. Bilirsin, Hüseyin bu işin ustasıydı. Ama o da ağzının payını aldı. Bizden gizli, şubat tatilinde Datça yarımadasında köy keşfine gitmiş. Tam ağzına lâyık bir yer bulmuş; serilmiş köy kahvesine, sohbet koyulturken üstü Almanca yazılı dev kamyonlar geçmeye başlamış. "N'oluyor" demiş Hüseyin. Köylüler pek memnun sırıtmışlar, "Abi, kıyının yarısını Almanlar kapattı. Titiz adamlar, şimdiden çalışmaya başladılar..." deyip, hayretle, hayranlıkla anlatmışlar Hüseyin'e. O da sonradan bize anlattı... Halbuki zavallıcığım, Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndaki bir arkadaşından, nerelere yabancı sermaye tesis kuruyor, onları öğrenip seçmiş o köyü...

Kuyruğuna bakarak geri döndü. İmroz (yeni adı Gökçeada oldu) henüz yabancı turizme açılmamış; Rum köyleri de 1974'de terk edilmiş... Bütün ümidi orada. Gidip bir boş Rum evine oturacakmış... Satılmadıysa tabii.

Aslında biliyorsun, yaz aylarında Suatlar'ın babadan kalma yalı hurdalarından denize girerdik. Onlar da iki-üç odayı adam edip Araplar'a kiraya vermeye başladılar. Önceleri yine de hafta sonu gidiyorduk. Sonra vazgeçtik. O Araplar biraz kalabalık geliyorlar. Bazen merdivende yarım saate yakın sıra bekliyordum suya girmek için. Zor oluyor. Üstelik adamlar ters ters (bazen de başka türlü) bakıyorlar.

Biliyorum şimdi (benim Mart ayı başlarında düşündüğüm gibi) durumun bu denli ümitsiz olamayacağı gibi tuhaf isyanlara kapılacaksın. Bende hikâye çok. Yazmakla bitiremem. Bir tane daha anlatayım.

Liman liman dolaşan gemiler çıktı bu yıl. Akdeniz limanlarında dolaşan gemiler. Nisan başında teyzem başvurdu. Yaşlı kadın işte. İki kuruş emekli maaşıyla ne yapsın? Üstelik yalnız. Mayıs ortalarında hepimize hava atıyordu. Mayıs sonunda Denizcilik Bankası'nda çalışan bir arkadaşıyla konuştuktan sonra yerini iptal ettirdi. Gemilerde öylesine bir rezervasyon alınmış ki, değil güvertede güneşlenecek, ayakta duracak yer bile yokmuş! Üstelik, hastalık hastasıdır zavallı. Gemi doktorunun üçüncü limanda (o da belki) bineceğini öğrenince paniğe kapılmış. Sonra gazetelerden öğrendik, tüm yaz için tıklım tıklım gemiler... Yüzme havuzu var diyorlar. Üç kulaçlık bir şey ve içi çocuk dolu, sarı bir şu...

Seninle yıllar önce gittiğimiz o ıssız koyu hatırlıyor musun? Hani Marmarisli bir arkadaş götürmüştü de, bazen Mavi Yolculuk teknelerinin uğradığını söylemişti. Orayı bir İtalyan tatil köyü kapattı. Ortak olduğu Türk firmasının müdürlerinden birinin yakın akrabasının hükümette olduğunu söylüyorlar. Çünkü orası orman alanıymış... Şimdi o küçük yamacı iyice traşlamışlar. Gerilere bir yere diskotek bile yapacaklarmış. İtalyanlar elektriklerini bile kendileri döşeyeceklermiş...

Geçenlerde hoş bir Fransız aileyle tanıştım. Onlar biraz ümitlendirdiler beni. İnan, Türkiye'yi benden senden iyi biliyorlar. Azıcık utanmadım değil. Bodrum civarında bir balıkçı köyünden söz ettiler, ağzımın suları aktı. Meğer onların bir arkadaşı, bir turla gitmiş oraya. Tâ Lille kentinden kalkmış, benim bile bilmediğim bir balıkçı köyüne gitmiş. Onlara da öğretmiş. Sanki suçlu benmişim gibi, öfkelenip azarladılar beni. Yok gündelik tur tekneleri gelip o güzelim koyda arabesk çalıyorlarmış bağırta bağırta... Yok denize kola tenekeleri atıyorlarmış... Köyün çocukları herkesin gözü önünde ahtapotları ters çevirip katlediyorlarmış da sonradan taşa vurup köpürtüyorlarmış. Kadın "Bu Türkler hem çok coşkulu, hem çok saldırgan... Üstelik memleketlerinin kıymetini bilmiyorlar" diye homur homur homurdanıyordu. Bence, "Türkler olmasa Türkiye ne güzel memleket" demeye getiriyordu. Ayrıca da önüne bir sürü Fransızca Türkiye rehberi koyup, bilmediğim, keşfedilmemiş yerleri öğretti. Arkamdan alay ettikleri gibi bir duyguya kapıldığımı itiraf ederim.

Aslında tatil için Türkiye'ye gelmeyi düşünüyorsan, bu yıl bu konuyu unut bence. Vakit geçirmeden yakınındaki bir turizm acentasına başvur; sana gelecek yıl Türkiye'nin nerelerine gidilse "keşif" sayılabileceğini şıp diye gösterirler. Yerini de şimdiden ayırt. Zaten kendi uçaklarıyla getiriyorlar. Havaalanından gideceğin yere de onlar götürüyor. Bazı tatil köylerinde sular bile Avrupa'dan geliyormuş.

Şey diyecektim... Eğer gözün keserse, bunları yaptıktan sonra bana da biraz bilgi ver. Belki aynı şeyi bizler için de yapmanı isteyebilirim. Çünkü dediler ki, Avrupa'dan Türkiye için düzenlenen turlar çok ucuzmuş. Üstelik en iyi tesisleri de onlar biliyor, onlar kullanıyor. Bakarsın Sarıkamış'tan bile ucuza gelir. Aman bir an önce bildir bana. Ona göre para biriktireceğiz.

Ne iyi olur... Birlikte tatil yaparız.

İçim sevinç doldu şimdi. Önümüzdeki yaz şimdiden çok güzel göründü gözüme. Bu yıl umurumda değil. Kimbilir nasıl eğleneceğiz!

Sosyaldemokratlaştırama-dıklarımızdanmıydınız?

Bugün sosyal demokrat hareketin içinde ya da yakınında yer alan kadroların önemli bölümü sosyalizmin kucağında siyasete atılmış, sonra sosyal demokraside karar kılmışlardır.

Bugünlerde "Pera Palas Toplantıları" adıyla, birileri tarafından isimleri ve resimleri yayınlanarak sol dedikodunun gündemine sokulan yani sosyal demokrat aydınların çözmeleri gereken birinci sorun, mahcubiyetten kurtulmaktır. Konuyu Uğur Dündar vari, bir "baskın ve ifşaat" üslubuyla ele alan derginin sorularına, toplantılara katılanlardan bazılarının "toplantı değil çay sohbeti idi" yollu yanıtlar vermeleri ve adlarının açıklanmasını istememeleri, hafif bir "basılmışlık" psikolojisini ele veriyor ve üstü örtülü bir suçluluk duygusunun izlerini taşıyor.

Herkesin bildiği gibi bu suçluluk duygusunun kökeni, sosyal demokrasinin bugün temsil ettiği siyasal kimliğe rağmen, Marksist tarihi mirası bir çırpıda reddedemeyişine dayanır. Dünyadaki ilk sosyalist devrime göbek adını vermiş sosyal demokrasinin bilinçaltı, devrimciliği deli dolu bir gençlik serüveni gibi yaşamış tövbekârlarınki gibi türlü rahatsızlıklarla doludur. Geçmişle tarihsel bir hesaplaşma kolay kolay göze alınamaz. Onu büsbütün reddetmek bir anlamda gençliği ve dinamizmi reddetmek demektir. Çünkü sosyal demokrasi hiç olmazsa tarihsel olarak, yenilgi ve uzlaşma ile noktalanan bir mirası devralmıştır. Fakat bütün bunlar, sosyal demokrasinin rüştünü birkaç kuşak önce, kendine göre isbat ettiği Batı Avrupa'da artık uzun boylu ergenlik krizlerine yol açmıyor. Uzlaşmacılığın kabullenilmesi, partilerde de, bireylerde de suçluluk duygusu doğurmuyor artık. Ne kimse onları Marksistlerle aynı kefeye koyuyor ne de onlar "aman Marksizmle aramızdaki sınırı iyi çizelim" diye çırpınıyorlar. Bizde ise durum oldukça farklı. Bir kere sosyal demokrasi daha kendi siyasetçilerini yetiştirebilmiş değil. Düşünce yapısında, CHP'nin "devlet partisi" geleneği, Kemalist milliyetçilik ve bir cins "kültür ilericiliği"ni değişik oranlarda harmanlayarak, gündelik siyaset içinde yoğurmuş eski kadroları bir yana bırakırsak, sosyal demokrasinin gençlik hareketleri içinde yetişip, politik yaşamını sosyal demokrat olarak sürdüren pek az insan var. Bugün belirli bir çekingenlikle sosyal demokrat hareketin içinde ya da yakınında yer alan ve bu harekete taze kan aşılayacağı umulan kadroların önemli bir bölümü, sosyalizmin kucağında siyasete atılmış, çeşitli nedenlerle ondan sıtkı sıyrılarak sosyal demokraside karar kılmışlardır. Türkiye gibi, sosyalist hareketin her filizlenişinde yeniden kılıçtan geçirildiği ve belirli bir gelecek vaadetmediği bir ülkede, sosyal demokrasinin güvenli ve iyi kötü kurumlaşmış siyaset ortamında açılan kadro vakumlarını, bu eski Marksistlerin doldurmak istemelerinden daha doğal bir şey düşünülemez. Bunların, terkettikleri geminin rotasının yanlış çizildiğine, hatta batmakta olduğuna, kendilerini ve çevrelerini inandırmaya çalışmalarını da anlayışla karşılamak gerekir. Bütün mesele, bu çabalarının sosyal demokrasinin Türkiye siyasal yaşamında anlamlı bir güç haline gelmesinde bir işe yarayıp yaramayacağıdır.

Son yerel seçimlerin, genel seçimler için güvenilir bir gösterge olmadığını biliyoruz. Halkımızın, iktidarın kuyruğunu kolay kolay bırakmamak gibi bir siyasal alışkanlığı olduğunu da dikkate alırsak, ANAP'ın başarısının fazla gözde büyütülmemesi gerektiğini söyleyebiliriz. Ama hiç kuşku yok ki bu seçimler sosyal demokrasi için hiç içaçıcı bir tablo çizmiyor. Önderleri ne derlerse desinler, sosyal demokrasinin zaten sınırlı olan kitle tabanı sürekli olarak eriyor. Bunda, partilerin yapılarından ve yönetim kadrolarından kaynaklanan nedenlerin, acemiliklerin, bölünmüşlüğün, inandırıcı bir program sunulamayışının elbet rolü var. Ancak bence en az bu içsel zaaf kadar önemli bir neden, Türkiye halkının siyasal yaşamının özelliklerinde saklıdır.

Türkiye seçmeni, parlamenter demokrasinin uzun bir geçmişe sahip olduğu Batı Avrupa ülkelerinin aksine, parti tercihlerini, ekonomik ve siyasal programlara bakarak değil, partiyi simgeleyen kişi ve kurumlarla arasındaki özdeşlik duygusuna, kültürel yakınlığa ve somut çıkar ilişkilerine dayanarak yapıyor. Parti örgütü, merkezden çevreye doğru uzanan ve başta çıkar ilişkisi olmak üzere, bütün bu ögeleri kullanarak kurulan bir iletişim ağıdır. ANAP'ın siyaset sahnesine girmesiyle birlikte ABD'deki siyasi parti modelini anımsatan bu yapı hızla kurumlaşmaktadır. Rüşvetin bu derece yaygınlaşması ve adeta doğal bir "iş yapma" yöntemi haline gelmesi, bir yozlaşmadan çok, ekonomik liberalizmin en otantik modeline yaklaşmak yolunda bir başarı göstergesidir. Türkiye'de seçmen çoğunluğu sosyalistlerin de, sosyal demokratların da sunduğu, sosyal, siyasal ve kültürel yaşam üslubuna giderek daha çok yabancılaşıyor. Konuştuğu dil, dinlediği ve zevk aldığı müzik, kılık kıyafet, dinsel tavır, ahlâk anlayışı, hatta estetik değerler bakımından bile halkımızın çoğunluğu sağ siyaseti ve sağcıyı kendisine daha yakın buluyor.

Ekonomik liberalizmi demokrasinin önkoşulu sayan eski Marksist, yeni sosyal demokrat aydınların, Marksizmle sosyal demokrasi arasında hiçbir kan bağı bulunmadığını kanıtlamaya çalışmaları yetmez. Sosyal demokrasiye bu model içinde yer bulmak durumundalar: Sosyal demokrat yöntemlerle nasıl rüşvet verileceğini (ya da alınacağını), nasıl iş bitirileceğini, nasıl vurgun vurulacağını, partililere nasıl çıkar kapıları sağlanacağını göstermek, mümkünse tesbih taşımak, arabesk dinlemek, şöyle arada bir cuma namazlarına gitmek, iftar ziyafetleri vermek, hanımları da yavaş yavaş türbana alıştırmak zorundalar.

Gencay Gürsoy'un geçen ay yayımlanan "Sosyalist Parti ve Sol Potansiyel" isimli yazısında bir satır düşmüştür. Paragrafın doğrusunu yayımlıyor, özür diliyoruz:

Bununla birlikte, Türkiye'de yakın geçmişin suçluluk duygusunu bir türlü üstünden atamayan ve 1980'de yaratılan psikolojik terör ortamı içinde sosyalizmi bir gençlik anısı gibi sandık odasına kaldırarak rahatlayan çok sayıda eski sosyalist vardır. 1980 öncesinin değişik parti ve grupları içinde yetişmiş ve şu ya da bu biçimde emekliye ayrılmamış olanlar dışında, sosyalist bir partinin kadrosu içinde yer alabilecek pek az yeni insan yetişmiştir. İşçi sınıfı için de durum pek farklı değildir. Teslimiyetçiliğini her olayda kanıtlamış olan yönetimini, bir türlü üstünden atamayan Türk-İş kitlesi, bırakalım sosyalist partiyi, sosyal demokrat partiler için bile, taban desteği sağlayacak durumda değildir. DİSK'in mücadele içinde yetişmiş örgütlü kadroları büyük oranda dağılmıştır.

İllüstrasyon Uğurcan Ataoğlu

Halit Çelenk yasalara göre bir sol partinin kurulabileceğini söylüyor

DOĞRUYU SAVUNMAK, BİRLİĞİ SAĞLAMAK

Sosyal demokrasi emekçi halkın sorunlarına çözüm getiremez. Alternatif, bir sosyalist partidir.

Halit Çelenk, ceza kanununun ünlu 141-142. maddelerinden başına iş açılanların yardıma çağırdıkları ilk isim olmuştur hep. "İşi" 12 Mart, 12 Eylül dönemlerinde olağanüstü ağırlaşır, rejimin boy hedefi seçtiği yüzlerce kişiyi savunmanın, salıverilmelerini sağlamanın sorumluluğuyla çırpınır durur. DİSK, Barış Derneği, TSİP, TİP, Yazarlar Sendikası, TÖB-DER gibi 12 Eylül rejiminin büyük önem verdiği davalarda da Çelenk, hukuğun kalan son kırıntılarını kullanarak hukuk dışını yenmeye çalışır.

Hukuk adamı kişiliği, durmadan olağandışı dönemler yaşadığımız için o kadar öne çıkmıştır ki, bugün birçok kimse Çelenk'in siyasal mücadele alanındaki çabalarını, örneğin 1963-1967 arasında Türkiye İşçi Partisi'nin Genel Yönetim Kurulu üyeliği yaptığını bilmez. Çağdaş Hukukçular Derneği'nin, Türkiye Barış Derneği'nin, İnsan Hakları Derneği'nin kurucusudur. Gazete ve dergilerde birçok makalesi yayınlanmıştır, *İdam Gecesi Anıları, Hukuk Yazıları, Hukuksuz Demokrasi, Hazırlık Soruşturması Aşamasında Savunma Hakkı, Toplantı ve Yürüyüşler, Bildiri Yayınlama, Hukuk, Devlet Güvenlik Mahkemeleri Niçin Kaldırılmalıdır?* başlıkları Çelenk'in yazdığı kitaplara aittir.

▶ Türkiye'nin kesintili demokrasisinin -ya da buna kesintili diktatörlüğü mü demek lâzım bilemiyorum , Cumhuriyet tarihinin % 40'ı sıkıyönetim altında geçmiş- nedenlerini sorayım önce. Niye Türkiye'de demokrasi bir türlü tutunamıyor?

Türkiye'de demokrasi hiçbir dönemde bütün kurum ve kurallarıyla işler hale gelmedi. Çoğulcu ve katılımcı demokrasinin vazgeçilmez ilkesi olan düşünce ve örgütlenme hak ve özgürlükleri hiçbir zaman tam anlamıyla tanınmadı.

1961-1970 arası yıllarda, 27 Mayıs Anayasası'nın getirdiği hak ve özgürlüklerin sağladığı olanaklarla demokratik ilkelere bir oranda saygı duyulan bir dönem yaşadık. Serma-

Kenan Somer

Sol Parti

Sol parti sorunu ancak işçi sınıfının hegemonya aygıtı içinde bir araya gelebilecek ve gelmeleri de gereken öğeler arasında anlamlı bir sonuca bağlanabilir.

Çağımız, belki biraz unutulur gibi oldu ama, dünya ölçüsünde ve her halkın kendi tarzında sosyalizme geçiş çağıdır. Ve çağdaş devrimci düşüncenin temel sorunu da parti sorunudur. Öyle ki her işin başı partidir. Parti sorunu devrimci gündemin bir numaralı maddesidir. Ama bir partinin (ya da partilerin) varlığı, parti sorununu gündemden çıkarmaz. Somutlaştırır. Gene de sürekli bir nitelik taşıyan bu temel sorun ile onun konjonktürel görünümleri arasındaki yöntembilimsel ayrım gözden kaçırılmamalıdır. Kuşkusuz bu ayrımı organik bir ayrım olarak da görmemek gerekir. Şundan ki konjonktürel parti sorunları şu ya da bu biçimde bir sonuca bağlanarak gündemden çıksalar bile, çağdaş devrimci teori ve pratiğin temel sorunu olan parti sorunu hep gündemde kalır. Hiçbir zaman, hiçbir nedenle ertelenemez.

Son zamanlarda tartışma gündemine bir kez daha giren sol parti sorunu, konjonktürel bir sorundur. Öyleyse bu sorunun şu ya da bu biçimde bir sonuca bağlanarak tartışma gündeminden çıkması, temel parti sorununu her zaman güncel olmaktan çıkarmaz. Belki ona yeni bir boyut kazandırır.

Olması ya da olmaması gerektiği tartışılan bu yeni sol partinin, yasalarda öngörülen yasaklar kapsamına girip girmeme sorununa öncelik vererek, 141-142 kalkmadıkça-kurulması gerektiği gibi-kurulamayacağına göre, şimdilik kurulmasından vazgeçmek gerektiğini ileri sürenler var. Oysa sorun bir hukuk sorunu olmaktan çok bir siyaset sorunu olarak ele alınmalı ve örneğin azgelişmiş Türkiye solunun genellikle kurtulamadığı halkçılık ve milliyetcilik (zaman

ye çevreleri ve burjuvazi bu hak ve özgürlüklerden tedirgin oldu. Bu tedirginliğin sonucu olarak gelen 12 Mart müdahalesi, anayasa ve yasalarda değişiklikler yaparak, sol eğilimli kişi ve kuruluşları cezalandırarak, yasal parti ve örgütleri kapatarak bu olanakları ortadan kaldırdı. Daha sonra 12 Eylül girişimi 12 Mart'tan daha da ileri giderek, 1961 Anayasası'nı yürürlükten kaldırdı ve 1982 Anayasası ile baskıcı bir yönetimin temelleri atıldı.

İşçinin sendika kurma, grev ve toplu sözleşme hak ve özgürlükleri kısıtlandı. Ayrıca tek ve toplu halde düşünce açıklamayı cezalandıran 141-142. maddeleri Anayasa'ya ve Siyasal Partiler Yasası'na yerleştirdi. Böylece demokrasinin kapısına kilit vuruldu.

Burada söylemek istiyorum ki halkımız böyle bir baskı rejimine layık değildir. Yüzyıla yakın bir zamandan beri hak ve özgürlükleri için, sendikal hakları için, siyasal örgütlenme hakları için mücadele vermiştir. Ama bu mücadeleler, burjuvazinin temsilcisi iktidarlar tarafından engellenmiş, baskılarla, hapislerle, idamlarla karşılanmıştır.

Ülkemizde demokrasi yerleşmemiş ise, bunun nedenlerini egemen sınıfların baskı politikalarında aramak gerekir.

▶ 12 Eylül'de bir askeri darbe oldu Türkiye'de. Ondan sonra yaşanan süreci gayet iyi biliyorsunuz. Şimdi ileri sürülüyor ki Türkiye artık olağan döneme geçmiştir. Demokrasiyi yaşamaktadır. Bu iddia sizi kızdırıyor olmalı.

Seçimler yapıldıktan ve sıkıyönetim yer yer kaldırılmaya başlandıktan sonra bir "demokrasiye geçiş"ten söz edildi. Sıkıyönetimden ve 12 Eylül'den önce Türkiye'de demokratik bir rejim bulunsaydı, böyle bir değerlendirme doğru olabilirdi. Böyle olmadığı gibi 12 Eylül döneminin yasama çalışmaları ve uygulamaları da demokrasiye geçiş'ten söz etmeye olanak vermemektedir. Ülkemizde otoriter, baskıcı ve yasakçı bir yönetimin temellerini atan 1982 Anayasası'ndan sonra, bu anayasanın söylediğim niteliklerine uygun olarak düzenlenen yeni yasalar, örneğin Basın Yasası, Dernekler Yasası, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası, Siyasal Partiler Yasası, Sendikalar Yasası, Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Yasası ve benzeri yasalarla demokrasiye geçiş neredeyse olanaksız hale getirilmiştir.

▶ Parlamentoda SHP, DYP ve DSP var ANAP'ın karşısında. Önce DYP'den başlayalım. DYP şimdiden ANAP'a alternatif olarak gösterilen parti. İktidara gelirse Anayasa ve yasalarda demokrasiyi engelleyen maddeleri değiştirir mi?

DYP iktidara geldiği taktirde, 1982 Anayasası'nda ve yasalarda demokrasiye geçişi sağlayacak değişiklikler yapacağı düşünülemez. DYP, AP'nin devamıdır, gerçek lideri Sayın Demirel'dir. Demirel'in geçmiş icraatına baktığımız zaman buna inanmak mümkün olmadığı gibi, bu partinin dayandığı sınıfın çıkarları da buna olanak vermez.

▶ 1982 Anayasası Süleyman Demirel'in özlemini duyduğu bir Anayasaydı diyebilir miyiz?

Sayın Demirel başından beri 1961 Anayasası'na karşı çıkmış ve bu Anayasa ile ülkenin idare edilemeyeceğini söylemiştir. Bu Anayasa'nın "özgürlükler bölümüne" ve demokratik kurumlarına karşı çıkan Demirel, 1982 türü bir Anayasa'yı her zaman özlemiştir. Siyasal yasakların dışında kalan bölümlere karşı çıkmaması da bunu göstermektedir.

▶ Son altı yılda, basında, Demirel'in militarizme karşı çıkışına yer verildi; bazı demokrat yazarlar Demirel'in olanlardan etkilenerek değiştiğini, demokratlaştığını yazdılar. Sizce Demirel değişti mi? Demokrat bir kişilik kazandı mı?

▲ Halit Çelenk. *Parti kurulduğu zaman sol çevrelerin itibarını kazanacak.*

Sayın Demirel'in değiştiğine ve demokrat bir kişilik kazandığına inanmak güçtür. İktidarı döneminde demokrasi güçleri üzerinde amansız baskılar sürmüştür. Faşizmin güçlenmesine, yayılmasına ve kurumlaşmasına yardımcı olmuştur. 12 Mart idamlarında, infazlardan yana kesin tavır koymuştur. 12 Eylül'den sonra da, yakınlarda düşünce açıklama hakkını cezalandıran 141-142. maddelerin kaldırılmasına karşı olduğunu söylemiştir. Bu ve burada söylemeye gerek görmediğim tutumlar, sayın Demirel'in demokrasi konusundaki düşüncelerinde değişiklik olmadığını göstermektedir. Kaldı ki AP'nin ve DYP'nin dayandığı sınıf ve güçlerde de bir değişiklik olmamıştır.

▶ O halde, DYP'nin önümüzdeki seçimlerde alacağı sonucun demokrasi üzerinde doğrudan bir etkisi olmayacaktır. Öte yandan, Türkiye'de iki sosyal demokrat parti var. Bunların 12 Eylül rejimine bakışları, bu rejimin getirdiği anti demokratik çerçeveyi aşma konusundaki çabalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bu iki parti, sosyal-demokrat nitelikte par-

zaman da cuntacılık) illetlerinden arındırılmış bir sol partinin kurulup kurulmaması gerektiği tartışılmalıydı. Yoksa, üstelik biri kapılarını kendi solunda kalanlara da aralayan iki sosyal demokrat partinin var olduğu, ayrıca birleşik (ya da ayrışık) bir (ya da iki) sosyalist parti oluşturma girişimlerinin yeni bir canlılık kazandığı bir ortamda, bütün bunlara sırt çeviren bir sol parti tartışmasının hiçbir anlamı olmazdı. Gerçi şimdilik, yani 141-142 kalkmadan önce bir sol parti kurulamayacağını ya da kurulmaması gerektiğini ileri sürenler de gerçeklikte sorunu bir hukuk sorunu olmaktan çok bir siyaset sorunu olarak ele almaktan başka bir şey yapmıyorlar. Ama devrimci bir gerekçeyle 141-142'nin kalkmasında odaklaşan bu siyasette başrol, sosyal demokrasiye veriliyor. Devrimci Marksizm karşısındaki engellerin aşılması, sanki sosyal demokrasiden bekleniyor. Gerçi 141-142'nin kalkmasındaki yarar tartışılamaz. Ama 141-142 hep vardı ve geçmişte, sonradan 141-142'ye dayanılarak kapatılan partilerin kurulmasını engellemedi. Bu partilerin kapatılmasına bakarak 141-142'nin kalkması kurulacak sol parti için bir kapatılamama güvencesi olarak düşünülüyorsa, birinci TİP 12 Mart döneminde 141-142'ye dayanılarak kapatılmadı!

Sosyal demokrasiye gelince, çağdaş sosyal demokrasi ya da demokratik sosyalizm, işçi sınıfı partilerini işçi sınıfının hegemonya aygıtı olmaktan, bir başka deyişle egemenliğin fethi ve toplumun sosyalist yeniden örgütlenmesinin temel aracı olmaktan çıkarmaya ve bir zamanlar kendisine hegemonik sınıf olma olanağını veren devrimci dönemini geride bırakan burjuvazinin hegemonik sınıf niteliğini korumaya, dolayısıyla salt "egemen" (diktatoral) bir sınıf durumuna dönüşmesini engellemeye yönelik bir akımdır ve demokratik niteliği, ne denli içtenlikli olursa olsun, bu yönelimi ile sınırlıdır. Eninde sonunda kapitalist sistem içinde kalan, eninde sonunda burjuva sınıf egemenliğini kabullenen bu akımın, hegemonyasını gitgide yitiren burjuvazi karşısında hegemonik bir seçenek oluşturmaya başlayan işçi sınıfını burjuva devlet yönetimine pasif ya da transformist bir biçimde katmaya yönelik politikalar üretme zorunda kalmaması olanaksızdır. Nesnel bir eğilimdir bu. Çağdaş sosyal demokrasinin, devrimci dönemini geride bırakan egemen sınıf hegemonyasının toplumsal tabanını genişletmek şöyle dursun, yalnızca daralmasını önlemek için bile Jakoben, devrimci demokrat bir tutuma yönelmesi şarttır. Ama bunun için de sosyal demokrasi olmaktan çıkması gerekirdi. Çünkü Jakobenlik, sosyal demokrasinin doğasına aykırıdır.

İkinci Enternasyonal'in batkısından başlayarak, sosyal demokrasi, yozlaşa yozlaşa demokratik sosyalizm denilen şeye dönüştü ve "bir tür sosyalizm" olmaktan da çıkarak sosyalizmin bilimsel sosyalizme düşman seçeneği durumuna geldi. Oysa sosyalizme geçiş çağında, sosyalizme yönelmeden sürgit demokrat kalabilme olanağı da yoktur. Demokrasi, devrimci içeriğinden arındırılamaz. Bugün Yeni Cami ne kadar yeniyse, burjuva demokrasi o kadar burjuvadır. Devrimci içeriğinden arındırılan demokrasi, demokrasi görünüşünü koruduğu ölçüde, transformizme dönüşür. Transformizm, halkçılığa da bürünse, demokrasiyi dıştalar. Ama bir zamanlar devrimcilik sanılan popülist transformizm (gerçi transformizmin bir "pasif devrim"-ya da "inkılap"-aracı olması olanaklıdır), şimdi de demokrasi niyetine baş tacı edilebilir. Ve yalnız sosyal demokratlarımızın kapısını çalan bir tehlike de değildir bu.

Geleneksel toplum yapımızı simgeleyen despotik devlet geleneğimizin gölgesinde gerçekten demokratik bir filiz yeşertebilmek son derece güçtür. İşçi sınıfının hegemonya aygıtının katkısı olmadıkça böyle bir güçlüğün üstesinden gelinemez. Yoksa uyduruk bir "militarizm" korkuluğuna karşı gölge boksu sergileyen kimi sağ çevrelerin askersel Sezarizmden arındırılmış popülist bir transformizmi "gerçek demokrasi" diye pazarlayabilme şansları büsbütün artacaktır.

İşçi sınıfının hegemonya aygıtı: Teori ile pratiği kaynaştıran pota, işçi sınıfına türdeşlik kazandıran ve işlevinin teorik bilincini veren kolektif aydın ya da kolektif teorisyen, vb. Parti aynı zamanda kendi organik aydın kategorilerini işçi sınıfına özgü oluşturma biçimi olarak da düşünülebilir. İşçi sınıfının organik aydınları, "varlıklı" bir sınıf olmayan işçi sınıfının oluşma, yaşama ve gelişme koşulları sonucu, örneğin burjuvazinin organik aydınları gibi üretken-teknik alanda değil, doğrudan doğruya siyasal ve felsefel (ideolojik) alanda oluşurlar. Kısacası, parti etkinliği içinde. Gerçi parti üyesi olmakla hiç kimse bir günden öbürüne işçi sınıfının organik aydını durumuna gelmez. Hiç kimse, bir İslam mutasavvıfının diyebildiği gibi,

tilerdir. Sosyal-demokrasinin, mevcut düzen içinde kimi iyileştirmeleri amaçladığı bilinmektedir. Bu açıdan sosyal-demokrasinin, ülkemizin temel sorunlarını çözemeyeceği, işçiden, emekçiden, halk yığınlarından yana bir düzeni gerçekleştiremeyeceği açıktır.

▶ SHP yepyeni bir anayasayı önermeyi ve bu uğurda mücadele etmeyi yerinde bulmuyor ve mevcut anayasanın iyileştirilmesini öneriyor. Buradan iki soru çıkarıyorum: Birincisi, bu anayasayı iyileştirerek demokrasiye varma yöntemi tutarlı bir yöntem midir? İkincisi, SHP'nin yeni bir anayasa sloganıyla halkın önüne çıkmaktan çekinmesinin nedeni ne olabilir?

1982 Anayasası bir ''bütün''dür. Bu anayasanın felsefesi, tüm bölümlerine yansımıştır. Bu bütün'ün şu ya da bu maddesini değiştirmekle demokrasinin yerleşmesine olanak sağlayacak bir anayasa elde edilemez. Bu anayasanın tümü ile kaldırılması, yerine insan haklarına, temel hak ve özgürlüklere, özellikle sendika, toplu sözleşme ve grev haklarına yer veren bir anayasanın düzenlenmesi zorunludur.

SHP'nin, yeni bir anayasa sloganı ile halkın önüne çıkmamasının nedenlerini partinin sosyal demokrat niteliği ile açıklamak yerinde olabilir.

▶ 1980'den önce gene tam bir özgürlük ortamı olmamasına rağmen, düzenin temellerine muhalefet eden, kapitalizmin aşılmasını, sosyalizmi hedefleyen yasal partiler vardı. Bu partiler 12 Eylül'le birlikte yasaklandılar. Keza, Cumhuriyet'in başından beri yasaklanmış böyle bir partinin var olduğunu da biliyoruz. Şu anda, demokrasi söz konusu olmadığına göre, bu partilerin yasal faaliyetlerini yapabilmeleri, yasal olarak yeniden kurulmaları mümkün görülmüyor. Öte yandan, 6 yıldan beri, sosyal demokrasinin sesi işitilebiliyor ülkede. Sosyal demokrasinin tek alternatif olmadığını, düzeni aşan bir alternatif bulunması gerektiğini tesbit edersek yasal alandaki boşluk nasıl doldurulabilir?

Daha önce sosyal demokrasinin, emekçi halkımızın sorunlarına kesin çözüm getiremeyeceğini söyledim. Bu durum karşısında bir alternatif gereklidir, vardır. Böyle bir alternatif, anayasa, siyasal partiler yasası ve öteki yasalar çerçevesinde oluşturulacak bir sosyalist partidir. Bu parti yasalar ve demokratik kurallar çerçevesinde mücadele veren, siyasal anlamda bağımsız bir parti olmak gerekir. Bu parti insan haklarını, demokratik hak ve özgürlükleri kararlı bir biçimde savunacak ve sosyal demokrasinin daha tutarlı olmasına da yardımcı olacaktır.

▶ Nükleer Savaşa Karşı Hekimler Derneği'nin kuruluşu menedildi. Böyle bir derneğin kurulmasına bile tahammül edemeyen rejim böyle bir partiye tahammül gösterebilir mi? Bugünkü mevzuat karşısında sözünü ettiğiniz sosyalist partinin kurulması ve faaliyetlerini sürdürmesi mümkün müdür?

Olaya hukuk açısından baktığımız zaman, bugünkü Anayasa'da, Siyasal Partiler Yasası'nda böyle bir partinin kurulamayacağına ilişkin bir hüküm görülmemektedir.

▶ Böyle bir partinin kurulması konusunda sadece yasal endişeler dile getirilmiyor. Solun dağınık bir manzara gösterdiği biliniyo 12 Eylül öncesinden kalma bir bölünmüşlü dağınıklık olayı var. Bugün böyle bir sosy list partiyi bu dağınıklık içersinde kurmak ilen mümkün olabilir mi?

Önemli olan bu dağınıklığı gidermek, d mokrat ve sol kadroların birliğini sağlamak tır. Bunun kolay olmadığı açıktır. Ama b amaca ulaşabilmek için tüm çabaların göste rilmesi gerekir.

Herhangi bir parti kurulduğu zaman b partiye karşı olanlar, partiyi şu ya da bu yön den eleştirenler bulunabilir. Ama bu so'ı de rece doğaldır. Çünkü bütün insanların, vatan daşların bir parti için olumlu düşünmesi bek lenemez. Ama ben inanıyorum ki, böyle bi parti kurulduğu zaman sol çevrelerin itibarını kazanacak ve onlar tarafından desteklenecektir. Desteklemeyenler de bulunabilir. Ama bu demokrasinin bir gereğidir. O yönde kendi düşüncelerini savunabilirler, eleştiride bulunabilirler, parti de kendi düşüncelerini savunabilir, faaliyetini sürdürebilir. Bunu ben önemli bir sakınca olarak görmüyorum.

▶ Peki bu çeşitli sol kesimlerin en geniş bölümünü böyle bir girişimde birleştirmek gerekir mi?

Olanaklar oranında getirmekte yarar vardır. Ama bunda ne derece başarılı olunabilir, bunu zaman gösterecektir. Önemli olan toplayıcı ve birleştirici bir tutum içinde olmaktır.

▶ Bunun sağlanması için nelere dikkat etmek gerekir?

Ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik, sosyal ve siyasal koşulları ve dış gelişmeleri iyi değerlendirmek, doğru sonuçlar çıkarmak, doğruları savunmak yoluyla bu alanda büyük oranda başarı sağlanabilir inancındayım. ■

''Kürt yattım, Arap kalktım!'' diyemez. Biçimsel bir edim değil, entelektüel bir süreç söz konusudur. Ama bu sürecin temel uğrağını da parti yaşamı oluşturur.

Parti yaşamı her zaman aydın girişkenliğini öngerektirir. Kuruluş aşamasındaki aydıngirişkenliği, salt aydın girişkenliği olarak, bir partinin ''yukardan'' kurulduğu anlamına gelmez. Sol bir partinin tarlalara, fabrikalara dayanması bir şey; tarlalarda, fabrikalarda kurulması bir başka şeydir; olmayacak bir şey! Halkçı aydınlara özgü ''tabandan kuruluş'' önerilerindeki iyi niyet payı yadsınamaz. Ama iyi niyet payı çıkarılırsa, geriye popülist bir retorikten başka da bir şey kalmaz.

Sol partinin bir menteşe hizmeti görebilmesi için her öğenin gerçek temsilcilerinden oluşan bir çoğunluğun aktif onayı ile kurulması gerekir.

Bir partinin ''yukardan'' kurulması, kimlerin girişkenliğiyle ve nerelerde kurulursa kurulsun, bürokratik merkeziyetçi bir örgüt olarak kurulması anlamına gelir. Bürokratik merkeziyetçilik, partiyi işçi sınıfının kendi organik aydın kategorilerini kendine özgü oluşturma biçimi olmaktan uzaklaştırır. Partiye katılan geleneksel aydınların gene geleneksel aydın olarak kalabildikleri bir parti, geleneksel aydınların yönetiminde, işçi sınıfının hegemonya aygıtı olmak şöyle dursun, egemen sınıf hegemonyasının toplumsal tabanını genişletmeye bile katkıda bulunamaz. Sosyal demokrat partiler gibi, emekçi sınıf ve katmanların devlet yönetimine transformist bir biçimde katılmalarını sağlamaktan, egemen sınıf diktatorasını onların pasif onayı ile temellendirmekten başka bir işlev göremez.

Bundan kaçınmanın yolu geleneksel aydınlara sırt çevirmek değildir. Bindiği dalı kesmekten farksızdır bu. Kuruluş aşamasındaki entelektüel girişkenlik çoğu durumda ve büyük ölçüde geleneksel aydınlardan gelir ve geleneksel aydın, kurulmasına katkıda bulunduğu parti içinde işçi sınıfının organik aydını durumuna dönüşür. Ama bunun için partinin demokratik merkeziyetçi bir örgüt olması, partiye gerçekten demokratik bir yapı kazandırabilecek yeteneklteki bir toplumsal tabana dayanarak, aynı yetenekteki öğeler tarafından yönetilmesi gerekir. Parti ancak o zaman işçi sınıfının hegemonya aygıtı olur; ancak o zaman teori ile pratiği kaynaştıran bir pota durumuna gelir; işçi sınıfının kendi organik aydın kategorilerini kendine özgü oluşturma biçimini ancak o zaman ete kemiğe büründürebilir.

Şimdi bağlayalım. Sol parti sorunu, ancak işçi sınıfının hegemonya aygıtı içinde bir araya gelebilecek ve gelmeleri de gereken öğeler arasında anlamlı bir sonuca bağlanabilir. Bugün bu öğeler varlıklarını henüz bir arada olmaktan uzak kişi ve topluluklar biçiminde sürdürüyor. Öyleyse sol partinin kendisinden önceki seçeneklere eklenen yeni bir seçenek değil, ama hepsinin bireşmesine ve böylece yeni bir kaynaşma uğrağının gerçekleşmesine katkıda bulunabilecek bir menteşe hizmeti görebilmesi için, eğer kurulacaksa, her öğenin gerçek temsilcilerinden oluşan anlamlı bir çoğunluğun aktif onayı ve gerekli ölçülerdeki katılımı ile kurulması gerekir. Yoksa yapılacak hayır, korkarım ürkütülen kurbağaya değmez. ■

Düzeltme

Geçen sayıda yayımlanan ''Gerçek Demokrasi''de okunurken kolayca ayrımsanabilecek kimi dizgi yanlışları vardı. Sözcük düşmesinin yol açtığı birini düzeltmek istiyorum: 33. sayfadaki ikinci paragrafın ''sınıfsal despotikodiktatoral biçimleri...'' olarak dizilen sondan ikinci cümlesi, ''sınıfsal devletin despotikodiktatoral biçimleri...'' diye başlayacaktı. ''Devlet'' düşmüş. Özür dilerim. K.S.

Sol Parti Tartışmaları

GELENEK

- Türkiye'deki Sol Parti Deneyimleri
- Güncel ''Parti'' Tartışmaları

GÜN

- 7 Milyon Genç ve Sol Parti
  Çağatay Anadol

ZEMİN

- Tartışabilmek
  Uğur Cankoçak
- Program Tartışmaları Başlamalıdır
  Emin Tanrıyar

Bir işkence olayı

Bir üniversite öğrencisinin sorgulama sırasında işkenceden ölümü ülkede siyasi bunalım yarattı. İçişleri bakanı ve emniyet müdürünün görevden alınmalarına yol açan bu olay nedeniyle önce hükümete sert eleştiriler yöneltildi. Devlet Başkanı polisin yetkilerini kötüye kullandığını kabul etti. Oysa daha önce insan hakları örgütleri ve muhalefet, ülkedeki siyasi tutuklulara işkence yapıldığını söylüyor, hükümet ise bu suçlamaları reddediyor ve bunların ''komünist kışkırtması'' olduğunu iddia ediyordu. Öte yandan görevlerinden alınan İçişleri Bakanı ve Emniyet Müdürü de işkence olayından ''ahlaki ve siyasi'' açılardan sorumlu olduklarını itiraf ettiler. Üniversitelerde öğrenciler işkence olayını protesto amacıyla gösteriler düzenlediler. Ülke kaynıyordu...

Bu da nesi? Böyle şey olmaz! Bizim bildiğimiz işkence iddiaları oldum olası ''dış mihrakların kışkırtması''dır; işkenceciler de görevden falan alınmaz, hatta işkenceden 10 yıl hapse mahkum olan Başkomiser Ümit Bavbek gibi Kadıköy Emniyet Amirliği'ne bile atanır, ya da yine 10 yıla mahkum olan komiser Mehmet Yetiş gibi terfi ettirilir. Yani Türkiye'de gencecik bir insanın işkenceden ölmesi, asla siyasi, vicdani ya da bunun gibi bir sorun yaratmaz.

Nitekim işkencenin ''komünist kışkırtması yalanlar'' olarak nitelendiği ülke, ilk bakışta Türkiye'ye benzemesine rağmen, aslında Güney Kore'dir. Polisin yetkilerini kötüye kullandığını kabul eden, 1980'de bir darbeyle iktidarı ele geçiren eski general Çun Doo Van'dır. Güney Kore'nin bir adı da ''Sabah Sükûneti Ülkesi''dir ama görünüşte 1988 Olimpiyatları'na hazırlanan ve ekonomik ''mucizesi'' ile Özal'ın ağzının suyunu akıtan Güney Kore, büyük siyasi çalkantılar içindedir.

Çun Doo Van'ın, ülkede Filipinler tarzı bir karışıklık çıktığında olayları önleyemeyeceği endişesini taşıyan ABD, diktatörün demokrasi doğrultusunda bazı tavizler vermesini istiyor. Güney Kore muhalefeti dini gruplarla da birleşerek Demokratik bir Anayasa Mücadelesinde Ulusal Hareket adında bir cephe kurdular. Yüzlerce Katolik, Protestan ve Budist din adamı, anayasa tartışmalarının başlatılması için açlık grevlerine gittiler. Binlerce öğrenci sokaklarda polisle çatıştı.

''Park Ocean'' Denizcilik şirketi skandalı da bunların üzerine tuz biber ekti. Önce Nisan ayında şirketin yönetim kurulu başkanı intihar etti ve bıraktığı notta şirket başkanının 18 milyon doları zimmetine geçirerek yurt dışına kaçırdığını belirtti. Güney Kore'nin en büyük şirketlerinden olan Park Ocean son zamanlarda darboğaza girmiş ve hükümet tarafından ''kurtarılmıştı''. Muhalefet, ülkedeki sıkı döviz kanunları yüzünden, bütün bu sahtekârlıkların hükümetin haberi olmadan yapılamayacağını iddia etti. Oysa bu yıl devlet başkanlığı için seçim yılı ve Çun Doo Van muhalefetin ve ABD'nin bunca baskısına dayanamaz. Bu yüzden Mayıs sonunda Lo Şin Yong başkanlığındaki hükümetin işkence ve ekonomik skandal sorumluluğunu üstlenmesini istedi ve hükümet ''manevi ve siyasi açıdan sorumlu'' olduğu gerekçesiyle istifa etti. Ancak işkence ve mali skandal olayları yeterince açıklığa kavuşmuş değil ve Güney Kore muhalefeti diktatöre baskı yapmaya devam edeceğe benziyor. Eski general Çun Doo Van, yakasını kolay kolay kurtaramayacak.

Bu da son iki haftadır güçlenerek gelişen kitlesel muhalefetten belli oluyor. Başkent Seul ve diğer 21 kentte meydana gelen gösterileri bastırmakta 120 bin kişilik polis gücü yetersiz kalıyor. 7 bin kişinin gözaltına alınması gösterileri duraksatmıyor bile. Kitlesel gösteriler karşısında hükümetin çaresiz kaldığı muhalefete diyalog çağrısında bulunmasından anlaşılıyor. Ancak muhalefet gözaltına alınanlar serbest bırakılmadan diyaloğu reddediyor ve tüm ülkeyi kapsayacak bir ''Barış Yürüyüşü''ne hazırlanıyor. □

▲ *İstenmeyenler. Çun Doo Van ve halefi olarak seçtiği Roh.*

Dünya Kadınlar Kongresi toplandı

''Nükleer Silahsız 2000 Yılına Doğru! Barış, Eşitlik ve Gelişme İçin!'' Tüm kıtalardan iki bini aşkın kadını, gezegenimizdeki milyonlarca hemcinsi adına bu şiarla biraraya getiren Dünya Kadınlar Kongresi Haziran ayının son haftasında Moskova'da toplandı.

Kongre, uzun ve son derece yoğun çalışmalarla gerçekleştirilen bir hazırlık dönemi izledi. Örneğin Kongre'nin programı, tartışılacak konular geçtiğimiz yıl boyunca Uluslararası Demokratik Kadınlar

Federasyonu'nun (WIDF) çeşitli kadın örgütleriyle yaptığı toplantılar sonucunda belirlendi. Geçen yıl Haziran ayında Cenevre'de yapılan danışma toplantısına uluslararası kadın hareketinde etkin konumda olan 17 örgüt temsil edildi; ayrıca gerçekleştirilen otuz civarında danışma toplantısı ve seminerle en geniş işbirliğinin gerçekleştirilmesi gözetildi. Bu arada WIDF Barselona, Beyrut, Sofya, Atina, Helsinki ve Sidney vb. kentlerde etkin toplantılar gerçekleştirdi. WIDF tüm dünya kadınlarına ve uluslararası kamuoyuna seslenerek Kongre'nin ''Yeryüzünde silahlanma yarışına son vermek isteyen, silahlanma yarışının uzaya yayılmasına karşı olan, en geniş kaynakların bugün dünyada milyonlarca insanı, en başta da kadınları ve çocukları etkileyen açlığa, yoksulluğa ve hastalıklara karşı mücadele için kullanılmasını isteyen herkese ve her kuruluşa'' açık olduğunu duyurdu.

Yaşadıkları sosyo-ekonomik ve siyasi koşullar farklı da olsa tüm kadınları böylesine vazgeçilmez bir ortak temelde -çalışan ve ana olarak iki kez ürettikleri hayata sahip çıkma temelinde- biraraya gelmeye ve ortak hareket etmeye çağıran Kongre tüm dünyada güçlü bir yankı buldu.

Açılış ve kapanış toplantılarının Kremlin'deki Kongre Sarayı'nda, komisyon çalışmaları ve ana merkez toplantılarının Moskova'nın ünlü Uluslararası Ticaret Merkezi'nde biraraya getirdiği dil, ırk ve renkleri farklı, ama ''barış-eşitlik-gelişme'' için aynı duygu ve coşkuyu paylaşan binlerce kadın barış ve silahsızlanmayı; toplumda kadınların çocuklar ve aileler kapsamında sorunlarını ve bu sorunların çözümünü; ulusal kurtuluş, bağımsızlık ve self-determinasyon mücadelesinde kadınların yerini; gelişme sorunları ve ekonomik güvence koşullarını; kitle iletişim araçları karşısında kadınların durumunu ve nihayet kadınların durumunun geliştirilmesi ve iyileştirilmesi doğrultusunda 1985'te Nairobi'de benimsenen ''Geleceğe Yönelik Stratejiler''in belirlenmesinde hükümetler-dışı örgütler arasında, ulusal ve uluslararası planda etkili bir kamuoyu baskısı yaratmaya yönelik işbirliği koşullarını tartıştılar. Tartışma merkezleri, çalışma grupları, dayanışma toplantıları, bilgi alış-verişinin gerçekleştiği görüşmeler, sergiler, film-video gösterileri vb. türlü faaliyetlerle sorunların alabildiğine boyutlu biçimde ele alındığı Kongre'de kadın haklarının çiğnenmesi ile ilgili ''duruşmalar'' da yer aldı. Yabancı işgali altında bulunan, saldırıya uğrayan, diktatörlük rejimlerinin hüküm sürdüğü, ırkçılık ve ayrımcılığın saldırısına hedef olan ülkelerde kadınların durumu dünya kamuoyuna ayrıntıları ile sunularak mahkûm ediliyordu. Yine genç kadınların durumu, yeni teknolojiler ve kadın konularından doğal çevrenin korunmasına dek pek çok sorun da ele alınmak durumundaydı.

Kongre'nin çarpıcı bir yönü kuşkusuz ''Kadın ve Sosyalizm'' konulu bir merkezin gerçekleştirilmesi idi. Ekim Devrimi'nin 70. yılında sosyalist toplumda kadınların kazanımlarını ve deneyimlerinin aktarımı ve çeşitli tartışmaları içeren böyle bir çalışma ilk kez böyle bir dünya kongresinde gerçekleşiyordu.

Dünya kadınlarının kongresi insanlığın yarısı adına ve tüm insanlıkla birlikte nükleer silahlardan arındırılmış bir dünya, eşit ve özgür bir yaşam talep ve özleminin seçkin bir ifadesi oldu. ■

Üniversitelerden, tarih ve dil kurumundan sonra,

HEDEF SANAT VE EDEBİYAT MI?

Kültür ve sanatla uzak yakın bir ilişiğinin bulunmadığını artık iyice öğrendiğimiz bir hükümetin sanatçıları ve edebiyatçıları örgütlemeye çalışması gerçekten kolay anlaşılır şey değil.

Mayıs ayı sonunda, İstanbul'da Beyoğlu'nda, Kültür ve Turizm Bakanı'nın da katıldığı görkemli törenlerle **"Sinema Eserleri Sahipleri Merkez Birliği SESAM"**'ın merkez binası açıldı.

Son günlerde, **"İlim (bilim) ve Edebiyat Eserleri Sahipleri Birliği İLESAM"**'ın bütün yazarlara çağrı çıkardığına dair haberler gazetelerde ardı ardına boy gösterdi.

İlk bakışta gerçekten ilginçti bu haberler. Çünkü, özellikle şu son 7-8 yıldır toplumumuzdaki bütün örgütler ve örgütlenme bilinçli planlı bir biçimde yok edilmeye çalışılırken, kültür ve sanatla uzak yakın bir ilişiğinin bulunmadığını artık iyice öğrendiğimiz bir hükümetin sanatçıları ve edebiyatçıları örgütlemeye çalışması gerçekten kolay kolay anlaşılır şey değildi. Üstelik belirtildiğine göre, söz konusu örgütler, düşünce ürünlerinin maddi ve manevi haklarını güvence altına almayı amaçlıyorlardı. Gerçekten, hâlâ düşüncenin kolayca cezalandırılabildiği bir ülkede, düşünce ürünlerinin ödüllendirilmesini amaçlayan bir örgütlenmeyi bu hükümetin savunması inanılır gibi değildi.

İllüstrasyon Uğurcan Ataoğlu

Gene aydınlar ocağı mı?

Asıl amaç neydi acaba? Kimi çevrelerce öne sürüldüğü gibi, video sayısının ülkede birden çoğalması ve gizli, açık pıtrak gibi video filmleri yapılmaya başlanılması, yürürlükteki eski "film sansürü" anlayışıyla bu oluşumu kontrol edemez hale düşen hükümeti, fikir ve sanat eylemleriyle de ilgilenmek zorunda mı bırakmıştı? Ama niçin, sadece video filmcileriyle uğraşmak varken, işi böylesine genişletmeyi seçmişlerdi?

Doğrusu, gerçekten ilginçti gelişmeler. Ortada fol yok yumurta yokken, irtica gibi, AT gibi, Ege sorunu gibi, enflasyon gibi ülkenin uğraşılacak bunca sorunu varken, hükümetin; tutup taa 1951 yılında çıkarılmış, ama hiç uygulanmamış 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nu 1983 yılının sonlarında değiştirmesi, 1986 yılında da gerekli tüzük ve tip statüleri hazırlayıp yürürlüğe sokması ve alelacele meslek birliklerinin kurulmasını sağlaması, üzerinde önemle durulması gereken noktalardı bizce de.

Nitekim, İLESAM (İlim ve Edebiyat Eserleri Sahipleri Birliği) kurucu yönetim kurulunun adresime gönderdiği o küçük broşürü inceleyince, düştüğüm kuşkular daha da arttı.

Acaba bu girişimin ardında da mı Aydınlar Ocağı vardı? YÖK'ten, Atatürk Dil ve Tarih Kurumu'ndan sonra şimdi de sanat ve edebiyat etkinlikleri mi Aydınlar Ocağı'nca kontrol altına alınmaya çalışılıyordu? Bundan böyle şiirlerin, romanların, resimlerin, filmlerin "Türk-İslam Sentezi" ilkeleri doğrultusunda yazılması, yapılması mı istenilecekti? Çünkü, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 26.11.1986 gün ve 49738 sayılı yazıyla uygun bulup Bakanlar Kurulu'na önerdiği kurucu kurul üyelerinin kimlikleri biraz incelenince, böylesi bir kuşkuya düşmemek olanaksızdı. Hemen hepsi "Türk-İslam Sentezi" denilen ne idüğü belli görüşün kâh şu yanından kişilerdi, kâh öbür yanından...

Üstelik, bu oluşumlar sırasında, Agatha Christie'nin polisiye romanlarındaki düzenlere bile taş çıkartacak ne numaralara başvurduklarını, kendileri de açıklamaktan kaçınmıyorlardı. Örneğin, o küçük broşürde bile, Kültür Bakanlığı'nın hazırladığı tip statünün Resmi Gazete'de yayımlandığı gün sabahı saat 10.40'da İLESAM kuruluş dilekçesini Ankara Valiliği'ne verdiklerini açık açık söylüyorlardı. O kadar umursamazlardı ki, kendilerine **"Yahu, tip statünün o gün Resmi Gazete'de çıkacağını nereden haber aldınız da, sabah sabah hemen bir araya gelebildiniz?"** diye sorulması olasılığına bile aldırmıyorlardı.

Yeni bir "ülkü kültür birliği"

Bu oyunlara, bu olan bitene bakıp da, 1960'lı yıllarda Milli Birlik Komitesi'nin, Alparslan Türkeş'in etkinliğinde olduğu sıralar kurmak istediği **"Ülkü Kültür Birliği"**'ni anımsamamak olanaksızdı.

O yıllarda da, Türkiye'nin sosyal ve kültürel sorunlarıyla ilgilenen kurumlar, partilerüstü kılınıyor gerekçesiyle, doğrudan Genel Kurmay, Yargıtay, Danıştay başkanları ile Üniversite rektöründen oluşan bir kurula bağlanmak isteniyordu **"Ülkü Kültür Birliği"** adı altında.

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki bu yeni değişikliklere, çıkarılan tüzüğe, tip statülere filan bakılınca, kurulmak istenilen **"Türkiye Fikir ve Sanat Eserleri Sahipleri Meslek Birlikleri Federasyonu"**'nun üzerinde "Ülkü Kültür Birliği" projesinden çizgiler ve gölgeler görmemek olanaksızdı, kısacası.

Sadece şu farkla ki, 1960'ta sanat ve kültür etkinliklerini de sivil-asker bürokratlar eliyle kontrol altına alabileceklerini düşünen aynı kadrolar, artık o görüşten de vazgeçip, şimdi film şirketi ve yayınevi sahiplerinin de desteğinde, Türk-İslam Sentezi ilkelerini savunun YÖK öğretim üyelerini göreve getiriyorlardı.

Kanunda yapılan değişiklikleri, tüzüğü, tip statüyü biraz inceledikten sonra, bu kuşkulara düşmemek olanaksızdı gerçekten.

Örneğin, kanunda açık açık, sinema sanatı denilince sadece ve sadece film şirketi sahiplerinin akla gelmesi zorunluluğu belirtilmektedir. Adı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu olmasına karşın, senaristin, oyuncunun, yönetmenin, ışıkçının, sesçinin, kurgucunun, müzikçinin vb. haklarını koruyucu tek bir hüküm bile getirmemektedir. Kanunda bu mesleklerden bir kez, 80. maddede söz edilmektedir. O da, adlarının filmlere yazılması zorunluluğunu getirmektedir. Maddi haklarıyla ilgili hiçbir madde yoktur. Çünkü daha kanunun başında, 8. maddesinde **"Bir sinema eserinin sahibi onu imal ettirendir"** denilerek tavır ortaya konulmuştur.

Gene, kanunun hiçbir maddesinde, yayıncıların da bu kanuna göre kurulacak birliklere üye olacağı hakkında bir açıklama bulunmadığı halde, Bakanlık, hazırladığı tüzükte yayıncıların da birliklere girmesini sağlamıştır. Böylece yazarlarla birlikte yayınevi sahipleri de İLESAM üyesi olabileceklerdir.

Yazarlar ve dansözler

Gerek kanunda yapılan değişikliklerin ve gerekse öteki belgelerdeki tavrın ortaya çıkardığı bir diğer gerçek de, egemen güçlerin yazarlara bakış açılarıyla ilgilidir. Görülen o ki, egemen güçler yazarlarımızdan çekinmektedirler. Çünkü, MESAM sadece müzikçilerin, bestecilerin, RESAM sadece ressamlar, heykeltraşlar, mimarlar ve fotoğraf sanatçılarının, SESAM da sadece ve sadece film şirketi sahiplerinin örgütleri olduğu halde, İLESAM, sadece yazarların değildir. Öyle ki, 1951 tarihli kanunda, bu örgüte edebiyatçıların dışında coğrafyaya, topoğrafyaya, mimarlığa ait **makaleler** yazanlar da alınır denildiği halde, 1983 değişikliğinde bu bile az gelmiş ki, **makale** sözcüğü **maket** yapılarak örgüte yazarlarla birlikte ilgisiz bir meslek daha, maketçiler sokulmuştur. İLESAM'da yazarlardan başka **dansözler, koreograflar, pandomimciler, şipşakçılar, vesikalık fotoğrafçılar, desinatörler, teknik ressamlar, teknik ressam yamakları, harita fen memurları, maketçiler** gibi daha aklınıza ne gelirse, bir dolu meslek mensupları da bulunacaklardır. Yani, yazarların İLESAM yönetiminde, dolayısıyla da federasyon yönetiminde söz sahibi olabilmeleri ancak ve ancak hükümetin iznine (veya Aydınlar Ocağı'nın iznine) bırakılmıştır.

İşte bu yapısı nedeniyledir ki, gerek kanun ve gerekse uygulamalar antidemokratiktir. Ülke kültür ve sanat yaşamına yarardan çok, bizce zarar verecek bir niteliktedir.

Öncelikle yasanın değiştirilmesi ve Bern Sözleşmesi'nden derhal çıkılması gerektir. Yazarlar da ayrı bir birlik oluşturmalıdırlar.■

Yurdumu sevdiğim için...

▲Murat Tokmak. Mücadelemi engellemeye kimsenin gücü yetmez.

Ülke yönetimine 12 Eylül 1980'de el koyanların amacı ve yönelimleri çok açık olarak 12 Eylül'le birlikte ülkemiz için, işçi sınıfımız ve halkımız için acılı bir dönemin başladığını gösteriyordu. Kaldı ki 12 Eylül'ün adım adım neden ve nasıl hazırlandığı, kimse için sır değildi.

12 Eylül sabahı yasakların bir bir sıralanması, ülkemizin en büyük iki sendikal konfederasyonundan biri olan DİSK'in ve bağlı sendikaların çalışmalarının ilk yasaklar arasına alınması, yöneticilerinin "genel gözetim altında" bulundurulacağı savıyla teslim olmalarının istenmesi, başlıyan bu acı dönemin ilk kanıtlarıydı.

Bu durum, çalışmaları yasaklanan DİSK'in ve Maden-İş'in teslim olması istenen bir yöneticisi olarak benim, bir değerlendirme yapmamı ve başlayan yeni dönemde geleceğim hakkında karar vermemi zorunlu kılıyordu. Ben de bunu yaptım: Geliş nedeni ve amacı -söylediklerinin tam tersi- gün gibi açık olan, anayasayı, yasaları yok sayan, her şeyi süngü zoruyla çözmeye yönelen, dahası hiçbir meşruluğu olmayan güçlere neden teslim olacaktım? Ülkemin bağımsızlığı, işçi sınıfının, halkımın aydınlık ve mutlu geleceği yönünde verilen haklı mücadeleye saldıranlara teslim olamazdım, olmadım. Benim yapmam gereken, değişen ve ağırlaşan yeni koşullarda da devam edeceğine inandığım mücadeleye gücüm oranında katkıda bulunmaktı ve öyle de yaptım. Ne ki, bizleri ele geçiremeyenler, mücadeleyi durduramayanlar her konuda yaptıkları gibi, yalana, demagojiye sarılarak bizleri karalamaya, halkımızın kafasına soru işaretleri sokmaya yeltendiler.

Kuşkusuz birçok ilerici, demokrat ve yurtsever gibi, benim de yurttaşlıktan çıkarılmamın gerçek nedeni, yurtsever oluşum ve halkımın kurtuluşu uğruna yürütülen savaşımın saflarında bulunuşumdur. Yurttaşlıktan çıkarılmamın asıl nedeni bu iken, "vatan haini", yurt dışında "Türkiye aleyhine" faaliyet gösterme suçlamalarıyla 1981 yılı ortalarında "yurttaşlıktan çıkarıldığım" ilan edildi.

12 Eylül döneminde yurt içinde ve dışında bulunan binlerce ilericiyi, demokratı ve yurtseveri "vatan hainliği" ile suçlama moda oldu. Gerçekten nedir bu "vatan hainliği?" Yurduna ihanet eden ile yurdunu ve halkını seveni ayıran ölçüt nedir? 12 yaşımdan beri alınterimi satarak yaşamımı sürdürüyorum; yirmi yıldan beri de ülkemin bağımsızlığı, halkımın kurtuluşu için verilen mücadelenin saflarındayım. Ne vergi kaçırdım, ne rüşvet yedim, ne de başkalarının sırtında parazit oldum. Halkımın tasası tasam, umudu umudum, mücadelesi mücadelem oldu. Şimdi "vatan haini" ben miyim?

Ben yurdumu ve halkımı sevdiğim için yurttaşlıktan çıkarıldım. Benim yurttaşlığım öyle kimilerinin iki dudağı arasından çıkan bir kaç sözcükten ibaret de değildir. Bunun böyle olmadığını zaman ve tarih kanıtlayacaktır. Çok sevdiğim ülkem ve halkım uğruna verdiğim mücadeleye ise devam ediyorum, edeceğim, bunu engellemeye ne kimsenin gücü yetti ne de yetebilir.

Murat Tokmak
DİSK GYK üyesi ve Maden-İş Sendikası genel bşk. vekili

Bana yurttaşlığı onlar vermediler

Vatandaşlıktan "çıkarılma" sorununun bana göre ele alınacak birkaç boyutu var, hukuksal, sosyal, siyasal, moral vs. Böyle bir olayı üstelik de tarafı olarak incelemek kuşkusuz belli bir subjektiviteyi barındırıyor. Bu bakımdan ben sadece bir boyutu ile ilgileneceğim: Kişisel boyutu.

Vatandaşlıktan çıkarılma yazısını alınca ne hissettim? Aradan bunca zaman geçti, ama bu kararı alanlar darılmasınlar, çok fazla ciddiye almadım.

Yaşamımız boyunca ülkemizin, halkımızın çıkarları için yıllarımızı verdik. Yurdumuz özgür ve bağımsız olsun diye çok şeye katlandık, ama beyler beylerbeyi mertebesine ererken, ülkede neredeyse hanedanlık oluşturulurken, bizler memleket aleyhine çalışmakla suçlanıyoruz.

İnsaf, şu ülkenin haline bakıp söyleyin şimdi: Kim memleket aleyhine çalışıyor?

Birileri bir gece "milletten çağrı" aldığını söyleyip gelip iktidara oturuyor. Bundan böyle bu ülkede her şey benden sorulur diyor, şunları da suçlu buldum diye ilan ediyor. Kanun, nizam, anayasa herşey mülga. Hak, hukuk vs. iptal, işkence ayyuka çıkmış, ortalık toz duman ve insanlar bu ortamda gelip bütün bu işleri kotaranlara canlarını teslim edecekler. Bu koşullarda biz de "milletin verdiği görev" üzerine yurt dışına çıkarak onun çıkarlarını korumaya çalıştık. Milletin bizden hangi yolla böyle bir talepte bulunduğuna gelince, 1982 Anayasası'nın başlangıcına göre 12 Eylül iktidarı "milletin çağrısı" ile gelmiştir. Bu çağrının iletilmesi için herhangi bir biçim öngörülmemiştir. "Çağrı" veya "görev" ancak bunlara muhatap olanların bilebileceği bir yolla iletildiği için herkese açıklanamaz. Nitekim milyarları batırıp yüzlerce işçisini sokağa atan Sungur'lar'ın patronu da bir dergiye verdiği demeçte "milletim beni göreve çağırırsa hazırım" demiş. Yalnız burada bir şeyi açıklamak gerekiyor gibi. Bize verilen görevle, onlara gelen çağrıyı yapan makam arasında sanki farklılık var, çünkü çıkarları uyuşmuyor. Uyuşmadığı da verilen görevlerin farklılığından anlaşılıyor. Biz özgürlük, demokrasi, sendikal haklar istiyoruz ve bunun için uğraşıyoruz. Bize verilen görev bu. Bu görevin yerine getirilmesi de işçi sınıfımız, emekçilerimiz ve tüm halkımızın çıkarına. "Çağrılılar"ın yaptıkları da bunun tersi. O halde çağrıyı yapanla görev veren yer aynı değil.

Biz görevimizi yerine getirmeye çalıştığımız için vatandaşlıktan çıkarıldık. Tuhaf bir şey, nasıl vatandaşlığım alınabiliyor, anlayamıyorum. Erzurum'un, Erzincan'ın dağlarındaki, tarlalarındaki ayak izlerimi silebilirler mi? Ankara'nın, İstanbul'un meydanlarındaki hayalimi yok edebilirler mi? Dostların sohbetindeki yerimizi kaldırabilirler mi? Kardeşlerimize, bacılarımıza, arkadaşlarımıza, eşimize, dostumuza, sorup sual edenlere bizi unutturabilirler mi?

Bana vatandaşlığı onlar vermediler. Vatandaşlığı Erzurum'un Aşkale kazasında doğduğumda kazanmıştım. Öldüğümde kaybederim. Gerisi lâf ü güzaf. ■

Yücel Top

GREVLER YAYGINLAŞIRKEN...

Tüm kısıtlamalara karşın, "bu yasalarla da grev uygulanabilir" anlayışı, işçilerde ve sendikacılarda giderek güç kazanıyor.

Bu yazıda "nostalji"nin yeri yok, biliyorum. Ama ben, yine de bir küçük "geri dönüş"le başlamak istiyorum.

12 Eylül 1980 öncesinde grev yerleri, "bayram yeri" gibiydi... Grev alanlarında davullar-zurnalar çalınır, halay çekilir, dayanışma türküleri söylenirdi. İşçi istemleri, çeşitli pankartlarla, dövizlerle ve de hep bir ağızdan yükseltilen belgilerle seslendirilirdi. Başka işyerlerinden işçiler, emekçiler, işçi dostu aydınlar; mahallelerden işçi aileleri, konu komşu, ellerinde paketlerle, filelerle gelirlerdi. Grev çadırları gün boyu sevinçli, şenlikli imecelere kucak açar, grevciler konuklara çay, limonata, ayran ikram ederlerdi.

Umudun, inancın, dayanışmanın çiçeklendiği yerlerdi grev alanları...

12 Eylül, bütün bu güzellikleri, bir süre için yok etti...

Ne grev çadırları kaldı ortada, ne pankartlar, ne dövizler... Bırakınız grev yerinde halay çekip türkü söylemeyi, grevci işçilere bir demet çiçek götürmek bile suç! Yalnızca sıradan yurttaşlar değil, uluslararası sendikal hareketin en seçkin kişileri, parlamenterler, yabancı konuklar da grev ziyaretlerinde nice güçlüklerle, engellemelerle karşılaşıyorlar...

Grevlerin giderek yaygınlaşması ve daha yığınsal bir nitelik kazanması, sömürünün sınırlandırılması savaşımında daha kesin sonuçlar alınmasına yardım ediyor.

12 Eylül askeri müdahalesinin gerçekleştirildiği gün, Türkiye'de 53 bin 788 işçi grev boylarındaydı. 14 işkolunda kurulu 183 işyerinde grev bayrağı dalgalanıyordu. O günlerde Ankara'da Banknot Basımevi'nin 544 işçisi de grevdeydi. Milli Güvenlik Konseyi'nin "3 Sayılı Karar"ıyla Türkiye genelinde bütün grevler 14.9.1980 tarihinde yasaklanıncaya dek, Banknot Basımevi'nin kapısında, **"Bu işyerinde grev var"** dövizi dalgalandı durdu. Hem de 12 Eylül'ün bütün aftasına tafrasına karşın, işçi sınıfının başeğmez, onurlu direnişinin simgesel bir belirtisi olarak...

Türkiye, 1980-1984 yılları arasında "grevsiz" bir dönem geçirdi. Bu dönemde, tüm demokratik hak ve özgürlükler gibi, "toplu sözleşme ve grev hakkı" da askıya alındı. Toplu sözleşmeler, 4 yıl boyunca Yüksek Hakem Kurulu eliyle bağıtlandı. Ücretlerin toplam maliyet içindeki payı 1977'de % 19 iken, bu oran 1983'te % 8'e düştü. İşçiler, emekçiler, gerçek gelirlerinin yarısını yitirdiler. "Dikensiz gül bahçesi"ne kavuşan tekeller ise "altın yıllarını" yaşadılar.

12 Eylül rejimi, 1982 Anayasası'nın yanı sıra, çalışma yasalarında gerçekleştirdiği köklü düzenlemelerle, sendikal hak ve özgürlükleri kuşa çevirdi. Grev yerleri artık "bayram yeri" olmaktan çıkarıldı...

Yeni dönemin grevleri

12 Eylül 1980'de askıya alınan toplu sözleşme düzenine yeniden geçildikten sonraki ilk grevler, "Gemi" işkolunda uygulandı. Türk-İş'e bağlı Dok Gemi-İş Sendikası'nın, İstanbul'da kurulu Desan ve Yıldırım Tersaneleri'nde 2.10.1984 tarihinde, toplam 31 işçiyle başlattığı grevin tepkileri, öteki sendikalarca da merakla bekleniyordu. Küçük ölçekli 2 işyerinde uygulamaya konulan bu ilk grevler, bir bakıma "deneme" ve "yoklama" grevleriydi. Çünkü o sıralar İstanbul'da sıkıyönetim vardı ve grevlerin her an yasaklanması, ertelenmesi söz konusuydu. Nitekim, çok geçmeden beklenen oldu ve Desan grevi, 88. gününde durduruldu. Ancak, 27.12.1984 tarihli "durdurma" kararı, beklendiği gibi Sıkıyönetim Komutanlığı'ndan değil, İstanbul 8. İş Mahkemesi'nden geldi.

Yıldırım Tersanesi grevi ise, 14 işçinin katılımı ile 343 gün sürdü ve 9.9.1985 tarihinde anlaşmayla sonuçlandı. 12 Eylül sonrasının bu ilk grevleri ve grevci işçileri, kamuoyunda büyük sempatiyle kaşılandı. "Yeni dönem"in ilk grevlerine, dok işçileri öncülük etmişlerdi...

1984 ve 1985 yıllarında uygulamaya konulan grevlerin, genelde başarılı sonuçlar verdiği söylenemez. Bu grevler, 5 yıla yaklaşan bir aradan sonra, işçi sınıfının "grev" silahına yeniden -ama içi boşaltılmış olarak- kavuşmasının ötesinde bir anlam taşımıyordu. Çünkü 2822 sayılı Yasa ile "grev hakkı" iyice budanmış, etkisiz duruma getirilmişti. Deyim yerindeyse, Yasa'da grevin yalnızca "adı" kalmış, işçi sınıfının bu en güçlü silahı, işlevini yitirmişti. Sendikalar bu yeni yasalara işlerlik kazandırabilmek için bir "ısınma dönemi"ne gereksinim duyuyorlardı.

"İlk grevler"in önemli bir bölümü başarısızlıkla sonuçlandı. Bu başarısızlıklarda, yasalardan kaynaklanan nesnel güçlüklerin yanı sıra, grev uygulayan kimi sendikaların tutumları da rol oynadı. Bu dönemde, özellikle Türk Metal Sendikası'nın grevleri tam bir "fiyasko"ydu. Türk Metal, "işçilerin haklı istekleri verilinceye kadar sürdüreceğiz" diyerek başlattığı **Aysan** (Aydın, **Tuka Av Tüfeği** (Düzce), **Halk Çelik Döküm** (Konya) ve **Traktaş** (Tekirdağ) işyerlerindeki grevleri, anlaşma bile sağlanmadan, kendi isteğiyle "tek yanlı" olarak kaldırdı. Çünkü, kimi işyerlerindeki işçiler sendikadan ayrılarak işbaşı yapmış, kimi işçiler de başka iş bularak grev yerlerinden uzaklaşmışlardı. Türk Metal Sendikası Genel Başkanı **Mustafa Özbek**, başarısızlığın bütün suçunu yasalara yüklemeyi yeğledi; sonra da "Bu yasalarla grev yapmak enayiliktir", "Grev artık işverenin silahı oldu", "İşçiye haybeye para ödüyoruz", "Grev hakkı mermisiz silaha döndü" gibi çıkışlarla "teslimiyetçi" bir anlayışı sergiledi. Türk-İş Başkanlar Kurulu toplantılarında "genel grev"den en çok söz eden Mustafa Özbek, sendikasının 1985 yılında fiyaskoyla sonuç-

NETAŞ: 12 Eylül sonrasının ilk yığınsal grevi

12 Eylül sonrasının ilk büyük ve yığınsal grevi, çokuluslu NETAŞ (Northern Electric Telekomünikasyon A.Ş.) işyerinde, bağımsız Otomobil-İş Sendikası'nca gerçekleştirildi. Şirketin İstanbul (Ümraniye), Ankara ve İzmir işyerlerinde çalışan toplam 2 bin 650 işçinin katılımı ile 18.11.1986 tarihinde başlayan grev, 93 gün sürdü. Grev öncesinde birinci yıl için % 30'dan fazla ücret artışına yanaşmayan işveren, 18.2.1987 tarihinde varılan anlaşmayla, birinci yıl % 40,5, ikinci yıl % 30 oranındaki artışları kabul etmek zorunda kaldı.

NETAŞ'ın % 49 payı PTT'ye aitti. Bu yüzden de Hükümet, grevde doğrudan "taraf" durumundaydı. Siyasal iktidar, "daha sonraki yığınsal grevlere yol olmasın ve grevcilerin burnu sürtülsün" diye, NETAŞ'ın en büyük paydaşı olma konumunu kötüye kullandı. İşyerinin günde milyonlarca lira zarara uğramasına karşın, grevin uzamasına göz yumuldu. Ayrıca işyerinde grev kırıcılığı yapıldı. PTT teknisyenlerinin yanı sıra, "Çıraklık ve Meslek Eğitim Yasası" çerçevesinde işyerinde eğitim gören stajyer öğrenciler üretimde çalıştırıldı. Bu yönüyle NETAŞ grevi, ekonomik olduğu kadar siyasal bir boyut da kazandı.

NETAŞ grevinin vurgulanması gereken en önemli özelliklerinden biri de, bu grevin, eski dayanışma geleneklerimizi yeniden canlandırıp güncelleştirmesidir. Sendika yetkililerinin de belirttiği gibi, NETAŞ grevi, işçi sınıfımızın tarihsel birikimini taşıyarak başarıya ulaşmıştır. 12 Eylül sonrasının bu ilk büyük grevi, şanlı KAVEL direnişi gibi, Türkiye işçi sınıfının savaşım tarihinde onurlu yerini alacaktır. ■

"Grup sözleşmesi" dayatmasını gerileten ilk toplu grev: KİPLAS

Petrol-İş Sendikası'nın, kısa adı "KİPLAS olan Türkiye Kimya, Petrol, Lastik ve Plastik Sanayii İşverenleri Sendikası üyesi 63 işyerinde yaklaşık 3 aydan beri başarıyla sürdürdüğü grevler, 12 Eylül sonrasının "ilk büyük toplu direniş"i olma özelliğini taşıyor. Petrol-İş'in bu yürekli çıkışı, aynı zamanda, ülkemizde bugüne değin gerçekleştirilen grevler arasında, "greve çıkılan işyeri ve grevci işçi" açısından da en yaygın olanı...

Petrol-İş'in KİPLAS işyerlerinde uyguladığı toplu grevler, ücret ve sosyal hak istemlerinin yanı sıra, işveren sendikasının tüm işyerleri için dayattığı "tek tip" grup sözleşmesi modelini geçersiz kılmaya da yönelik. Nitekim, işçilerin kararlı ve yığınsal direnişi karşısında önce "lokavt" silahını kullanmaktan vazgeçen KİPLAS, şimdi de "grup sözleşmesi" konusunda geri adım atarak, her bir işyeri için ayrı ayrı görüşmeyi kabul etmiş bulunuyor.

KİPLAS grevleri dolayısıyla Petrol-İş üyeleri ağır baskılar altındadır. Örneğin, Polisan'da grevin başladığı gün, aralarında Petrol-İş Genel Örgütlenme Sekreteri Mehmet Çelik'in de bulunduğu 10 yönetici gözaltına alındılar. KİPLAS, grevden dönmeleri için işçilere mektuplar postalıyor. Habaş işyerlerindeki grev uygulamaları ise mahkeme kararlarıyla durdurulmaya çalışılıyor. Ama, bütün bu engellemelere karşın, 63 işyerinin 61'inde ayrı ayrı toplu sözleşme imzalandı. ■

lanan grevlerinden sonra, kayda değer bir grev uygulamasına girişmedi. Son olarak "grev kararı" aldığı Makine-Kimya ve Zirai Donatım Kurumu işyerlerinde de kapalı kapılar ardında anlaşma yolunu seçti.

Yeni toplu pazarlık döneminin ilk grevleri, hem katılan işçi sayısı, hem grevde geçen gün sayısı bakımından, eski yıllara oranla hayli gerideydi. Örneğin, 1979 yılındaki grevci işçi sayısı 39.901; 1980 yılının 12 Eylül'üne kadarki sürede grevci işçi sayısı 84.432 iken, 1984 Ekimi'nden 1986 Ocak ayına kadar geçen 16 aylık süredeki grevci işçilerin toplamı 3.733'e düşmüştü. Grevdeki işgünü kaybı ise, yine aynı dönemler için şöyle hesaplanmıştı:

Yıllar:	Grevdeki İşgünü Kaybı:
1979	2.217.347
1980	7.708.750
1984-1985	199.243

Yeni dönemde, "işçisiz grev" uygulaması gibi çok ilginç deneyimler de yaşandı. Kimi sendikalar, çeşitli nedenlerle, "fiilen" yürütemedikleri grevleri, salt yasal haklarını yitirmemek için, "kâğıt üzerinde" biçimsel olarak sürdürüyorlardı. Bu yüzden de, grev listelerinde "çok uzun sürmüş" gibi görünen birçok grev, gerçekte uygulamadan kalkmış bulunuyordu. Hak-İş'e bağlı Öz İplik-İş Sendikası'nın Seryıl Mensucat (İstanbul) ve Çankırı Yünlü Sanayii işyerlerindeki uygulamaları, bu tür "grev"lere örnektir.

Yığınsal grevlere doğru

1986 yılı sonunda uygulamaya konulan grevlerde ise kimi yenilikler göze çarpıyor. Bu grevlerin en belirgin özelliği, görece büyük ölçekli işyerlerinde uygulanması ve greve katılan işçi sayısının hızla artmasıdır. Örneğin, bağımsız Otomobil-İş Sendikası'nın Netaş işyerindeki grevci sayısı (2.650) ile Laspetkim-İş Sendikası'nın Derby işyerindeki grevci sayısı (1.200), Türkiye'de 1984 ve 1985 yıllarında grev yapan tüm işçilerin sayısından daha fazlaydı.

Otomobil-İş ve Laspetkim-İş'in -ikisi de bağımsız sendikalardır- 12 Eylül sonrasındaki bu ilk büyük yığınsal grevlerini, daha sonra Türk-İş'e bağlı Petrol-İş Sendikası'nın, 18 Mart 1987 tarihinde 22 işyerinde 4 bin işçiyle başlatıp, bugün 63 işyerinde 9 bin 700 işçiyle sürdürdüğü "toplu grevler" izledi.

Grevlerin giderek yaygınlaşması ve daha yığınsal bir nitelik kazanması, sömürünün sınırlandırılması savaşımında daha kesin sonuçlar alınmasına yardım ediyor. Kuşkusuz, sendikaların bugünkü koşullarda grev uygulamayı göze almaları kolay değil. Maddi olanaksızlıkların yanı sıra, daha bir dizi güçlükle karşı karşıya sendikalar. Grevler nedeniyle işçiler yoğun baskılara uğruyor; işverenler, "işten atma" ve "lokavt" tehdidini dillerinden hiç düşürmüyorlar. Netaş ve KİPLAS grevlerinde bunun örnekleri yaşandı. Ama, bütün bu baskılar, yine de işçileri hakları için direnmekten alıkoyamıyor. Tutarlı sendikacılar, bir yandan yasal çıkmazları ve yasadışı engellemeleri aşmaya çabalarken, bir yandan da işçi sınıfının üretimden kaynaklanan en etkili gücünü yaşama geçirmeye çalışıyorlar.

10 Haziran 1987 tarihindeki belirlemelerimize göre, Türkiye genelinde uygulanmakta olan grev sayısı 75'tir. Bu grevlerin büyük bölümü, Petrol-İş Sendikası'nca uygulanıyor. Petrol-İş dışında grev uygulayan sendikalar ise şunlar: Otomobil-İş (1), Kristal-İş (1), Öz İplik-İş (1), Öz Ağaç-İş (1), Öz Gıda-İş (7). Ayrıca, bu satırların yazıldığı tarihte, 150'yi aşkın işyerinde toplam 180 bin işçi "uyuşmazlık"a giderken, 30 işyerinde 20 bin işçi de "grev kararı" almış durumdaydı.

Belirtmek gerekir ki, yeni dönemde grevlerin ve greve katılan işçilerin sayısı artmakla birlikte, bu grevler, genellikle savaşkan geleneklere sahip, sınıf ve kitle sendikacılığı ilkelerini benimsemiş işçi örgütlerince (Otomobil-İş, Laspetkim-İş, Petrol-İş' Kristal-İş vb.) yaşama geçiriliyor.

Grevci işçilerle dayanışma hareketi, son dönemde daha bir güç ve yaygınlık kazanmış bulunuyor. Özellikle Netaş grevinin bu konuda zengin bir deney birikimi yarattığını; çok güç koşullarda, dayanışmanın en sıcak, en somut ve en özverili örneklerinin sergilendiğini vurgulamak gerekir. Grevleri yalnızca sağladıkları ücret artışlarıyla değil, bütün bu özellikleri ve eğitici, bilinçlendirici yönleriyle birlikte değerlendirmek zorundayız. Grevler bu anlamda, "işçi sınıfının okulu" olma işlevini, dün olduğu gibi bugün de sürdürüyor.

1987 yılının ilk yarısında uygulanan grevler açısından söylenebilecek son söz, acemiliklerin artık geride kaldığı ve tüm kısıtlamalara karşın, "Bu yasalarla da grev uygulanabilir" anlayışının, işçilerde ve sendikacılarda giderek güç kazanmaya başladığıdır.

Evet, "nostalji"ye gerek yok; grevler artık "eski tadında" ve de grev yerleri, yine "bayram yeri" olmaya aday görünüyor...

Bütün grevcilere "Merhaba!" ■

▲ *"İlk grev" ve "grevin adı kaldı". Yeni dönemin ilk grevlerini belirleyen gazete kupürleri.*

▲ ***NETAŞ örnek oldu.** 12 Eylül yasalarına rağmen grevlerin heyecanı artıyor.*

ŞEVKET YILMAZ'IN "CEPHE"Sİ

Eskişehir Sümerbank'taki olaylar, demokrasi havariliğini kimseye bırakmayan Türk-İş Genel Başkanı'nın demokrasiden ne anladığını bir kez daha ortaya koydu.

"Kapalı salon toplantılarında haykıran, haksızlıkların önlenmesini isteyen işçilerin, sendika yöneticilerinin giderek büyüyen tepkisine sırtını dönen Özal ve ekibinin bu tutumunu şaşkınlıkla karşılamayın.

Yadırgamayın... Başbakan'ın tutumu konusunda şaşırmayın... Sormayın... Çünkü Özal, Türk işçisinin karşısındadır. Emeğe saygısı yoktur. Çünkü, Özal ve ekibi sermaye ile bütünleşmiştir... Çünkü, Özal ve ekibi işçinin iliğine kemiğine kadar sömürülmesinde sermaye ile, ekonomiyi yönlendiren düğmeleri avucunda tutan para kuruluşlarıyla, yabancı sermaye ile aynı düşüncededir. Özal cephecidir... Fakir fukaranın karşısına cephe kurmuştur. Memurun karşısında cephe kurmuştur. İşçinin, çiftçinin, esnafın karşısında cephe kurmuştur. Emeklinin, dulun, yetimin karşısında cephe kurmuştur. İşsizin karşısında cephe kurmuştur..."

▲**"Gerekirse polis çağırılsın".** *Teksif Sendikası Eskişehir Şubesi Başkanı Muzaffer Turhan (gözlüklü) talimatlı gelen TEKSİF Genel merkez görevlisine anahtarları teslim etti.*

Yukardaki sözler bize ait değil. 22-28 Aralık 1986 tarihinde yapılan ve "Sağlıklı Bir Demokrasi İçin Ondördüncü Genel Kurul"a sunulan Türk-İş Çalışma Raporu'nun "Belgeler" kitabının "giriş"i. Bu giriş, Türk-İş Genel Başkanı Şevket Yılmaz'ın 26 Eylül 1986 tarihinde Ankara'da yaptığı konuşmadan alınmış.

Bilindiği gibi Şevket Yılmaz, Türk-İş'in genel başkanlığı ile Teksif Sendikası'nın da genel başkanlığını yürütmektedir. Şevket Yılmaz, yurt içinde olduğu gibi, yurt dışında da Türkiye İşçi sınıfını temsilen (!), bir çok toplantıya katılmakta, yukardaki sözlerinde olduğu gibi, işçi haklarının savunuculuğunu kimseye bırakmamaktadır. Hatta, en son Cenevre'de yapılan Uluslararası Çalışma Örgütü toplantısında da Türkiye'deki çalışma koşullarını ve antidemokratik yasaları eleştirmiş, Hükümet'in tutumunu da kınamıştı.

Şevket Yılmaz'ın birinci derecede sorumlu olduğu Teksif Sendikası'nın kısa bir süre önce, Sümerbank'ın tekstil fabrikalarında çalışan işçiler adına imzaladığı bir toplu sözleşme var. Türkiye'nin yıllardan beri gündeminden çıkmayan ama egemen güçlerce de nötralize edilen işçi-memur ayırımı bir türlü çözümlenemezken, bu kez Şevket Yılmaz'ın işçiler adına imzaladığı toplu iş sözleşmesi ile işçi-işçi ayrımı ortaya çıktı. Ve bu ayırıma tepkiler, "demokrasi" havariliğini kimseye bırakmayan Türk-İş Genel Başkanı Şevket Yılmaz'ın, demokrasiden ne anladığını bir kez daha ortaya koydu.

Sümerbank'ta imzalanan toplu iş sözleşmesi ile işçilerin sefaletinin giderilmesi için herhangi bir ileri adım atılmazken, üstelik "nezaretçi" gruba bir ayrıcalık da getirildi. Daha önceki yıllarda, çalışanlara yapılan zam "seyyanen" olurken, bu kez, Eskişehir'deki 1.300 işçinin arasından 125 kişilik nezaretçi gruba olduğu gibi, Türkiye genelinde de Sümerbank işyerlerinde çalışan 40 bin işçiden yaklaşık 4 binine ayrıca, 90-100 liralık saat ücreti sağlandı. Yani, "işçi-işçi" ayırımı gerçekleştirildi.

İmzalanan bu toplu iş sözleşmesine, çeşitli yerlerde olduğu gibi Eskişehir'deki Sümerbank Basma Fabrikası'nda da tepkiler doğdu. İşçiler, tepkilerini mektuplarla, hem Teksif Genel Müdürlüğü, hem de Sümerbank Genel Müdürlüğü'ne duyurdular. Sümerbank Genel Müdürlüğü, kendisine intikal eden her mektuba nezaketen de olsa cevap verme gereği duyarken, Teksif Sendikası başka bir yöntem uyguladı. Teksif Sendikası Eskişehir Şubesi Başkanı Muzaffer Turhan ile, tüm yöneticiler ve mektup yazan tüm işçiler disiplin kuruluna verildiler. Ankara'dan Eskişehir'e gönderilen Disiplin Kurulu üyeleri, işçi sendikasının disiplin kurulu üyesi olduklarını dahi düşünmeden, Basma Fabrikası'nda işverenin hukuk müşavirinin odasında işçilerin ve şube yöneticilerinin ifadesini aldılar. Şube Başkanı Muzaffer Turhan'a yöneltilen sorular da hayli ilginçti: "Toplu sözleşmeyi beğenmedin mi? Toplu sözleşmeyi işçilere nasıl açıkladın? Genel Merkez'e mektup yazılmasına neden engel olmadın? Türk-İş Genel Başkanlığı'na yazılan uyarı mektubunu neden imzaladın?" şeklindeydi.

Teklif ettiği işyeri temsilcilerinin atanması onaylanmayan ve işveren hukuk müşavirinin odasında ifadesi alınan Teksif Sendikası Eskişehir Şubesi yöneticileri, Genel Merkez'in bu tutumunu hazmedemedikleri için "olağanüstü" kongre kararı aldılar ve ayrıca, şube yönetim, denetleme ve disiplin kurulu üyeleri de, yeniden yönetimin oluşmasına olanak vermek amacıyla istifalarını Teksif Genel Merkezi'ne bildirdiler.

Olayın ilginç tarafı bundan sonra başlıyor. Olağanüstü kongre kararı ve istifalar, Teksif Genel Merkezi'ne intikal ettikten iki gün sonra, Genel Başkan Şevket Yılmaz'ın Uluslararası Çalışma Örgütü toplantısında, işçi hakları ve antidemokratik yasalar konusunda nutuklar attığı bir sırada, Sümerbank Basma Fabrikası Müdürlüğü'ne gönderilen bir yazı ile başta Şube Başkanı Muzaffer Turhan olmak üzere, tüm yöneticilerin Teksif Genel Kurulu'na kadar (1989 yılında yapılacak) üyeliklerinin askıya alındığı bildirildi. Kongre kararı almış ve istifa etmiş olan yöneticilerin üyeliklerinin askıya alınması bir yana, aynı yazıda 1 yıl kadar önce emekli olan bir işçi ile 6 ay önce fabrikadan ayrılan bir başka işçinin de adı geçiyordu.

Genel merkezden gönderilen iki görevli de şube binasına gidip "gerekirse polisten yardım alabilecekleri talimatıyla geldiklerini hatırlatarak", şube başkanı Muzaffer Turhan'dan "istifa ettiği için" anahtarları istiyordu.

Şevket Yılmaz'ın Uluslararası Çalışma Örgütü toplantısında, antidemokratik yasalar nedeniyle, Türk Hükümeti'ni eleştirdiği sırada, 17 sendikacı arkadaşı ile birlikte Türk-İş Genel Başkanlığı'na yazılan mektuba imza koyan ve bu mektup nedeniyle de Teksif Disiplin Kurulu'nca "sorgulanan" Muzaffer Turhan, diğer sendikacılarla birlikte bu kez 11 Haziran'da Eskişehir 3. Asliye Ceza Mahkemesi'nde yargı huzuruna çıktı. Türk-İş'e bağlı sendikaların, Eskişehir'deki tüm şube başkanları, geçen Mart ayı içinde Türk-İş'e bir mektup yazarak sıkıntıları dile getirmişler ve bu sıkıntıların giderilmesi için de etkin eylemler istemişlerdi.

Bu istem, adli soruşturma konusu olmuş, Devlet Güvenlik Mahkemesi "görevsizlik" kararı verirken, Eskişehir 3. Asliye Ceza Mahkemesi'nde dava açılmıştı. 11 Haziran'da yapılan ikinci duruşmada, savcı, yazılan mektubun "hak arama" niteliğinde olduğunu belirtmiş ve tüm "sanıkların" beraatini istemişti. Teksif Sendikası Disiplin Kurulu'nun, Şube Başkanı Muzaffer Turhan'ı "yargıladığı" mektup, duruşma hakimi için de "hak arama" niteliği taşıyor olmalıydı ki, yargılanan tüm sendikacılar beraat etti.

Türk-İş Çalışma Raporu'na "giriş" olan sözleri ile, Başbakan Turgut Özal'ı, işçilere karşı "cephe" kurmakla suçlayan Şevket Yılmaz'ın cephesi de artık, salt Teksif işçileri için değil, tüm işçiler için ciddi bir merak konusu olmaya başladı. ■

"Devlet Suçu" işleyen sosyal demokratlar!

Demokratik Sol Parti, demokrasi için mücadele etti mi? Bir-iki demeç dışında bu partinin "sevap" hanesine bu konuda neler yazılabilir? 1982 Anayasası'na karşı kampanya mı açtılar? İşçi hakları için mücadele mi ettiler? (Siz DSP yetkililerinin bir grev ziyareti yaptıklarını duydunuz mu?) İşkenceye, tüm yurttaşlar üzerinde devasa bir pres gibi işlev gören devlet anlayışına (yurttaşlar devlet için var, tersi olması gerekirken) karşı sesini mi yükseltti?

Yanlış anlaşılmamalı SHP ile karşılaştırma yapmak gibi bir niyet yok. Hem "sosyal" hem "demokrat" partilerimizin demokrasi için uğraş verme meselesinde uzun boylu bir farkları yok birbirinden. Örneğin bir yöneticisini, programın Kürtçe olarak da yayınlanmasını istedi diye kesin ihraç istemiyle disiplin kuruluna sevkeden ve sonuç olarak iki yıl süreyle ihracını gerçekletiren bir sosyal demokrat parti, hiç kuşkunuz olmasın dünyada "ilk ve tek"tir.

Halkın en acil ihtiyacı olan demokrasi konusundaki bu vurdumduymazlık her iki partinin kitle desteğinin süretle aşınmasında veya hiç oluşmamasında gösteriyor kendini. Bunun, partilerin içine yansıması da yakın bir gelecekte seçim kazanıp "hükümet etme" şansına kavuşulmayacağının görülmesi. İşte tam da bu noktada iç çatışmalar yoğunlaşıyor.

DSP kurucularından bir bölümü, düzenledikleri olağanüstü Kurucular Kurulu toplantısıyla parti yönetimini değiştirdiklerini ileri sürdü. Durum savcılıkça inceleniyormuş. DSP'nin yeni yöneticileri olduklarını söyleyenler şu eleştirilen yöneltiyor Ecevitlere:

▶ Bir istihbarat subayını Genel Sekreterliğe getirmek;

▶ TBMM anahtarını "düdük çalanlara" teslim edip onların onayından geçerek meclise giren Cahit Karakaş başkanlığında, yine onaydan geçerek meclise girenlerle grup kurmak;

▶ Parti tabanını, yönetimde etkisizleştirmek.

Görüldüğü gibi "yeni yöneticiler" bir partinin sosyal demokrat niteliğine ilişkin temel konularda eleştiri getirmiyorlar. İşçi haklarını savunmak ve geliştirmeye, tekellerin etkisini sınırlamaya çalışmak, demokrasi için ciddi uğraş vermek gibi konulara değinmiyorlar. Değindikleri konu da önemli. Ama bunu daha önce yapmaları gerekmez miydi? DSP'nin ciddi bir kitle desteği bulamadığı belli olmadan önce, kendilerinin de 'hükümet etme şansına' inandıkları sırada seslerini yükseltmeleri daha doğru olmaz mıydı? Ancak böyle yapsalardı inandırıcı olabilirlerdi. Şimdi batacağı belli olmuş gemiyi terketme suçlamasıyla karşılaşma durumunda değiller mi? Muhalefetlerinin ilkesel temelleri bulunduğuna kimi inandırabilirler?

Parti'nin karşı cephesi de doğrusu çok hoş! Karakaş ve Korkmaz olağanüstü toplantıyı gerçekleştirenleri "anarşist" ve "ne idüğü belirsiz" sözleriyle suçlamışlar. Ama bu ikilinin yaptığını sayın Çelikel bastırıyor doğrusu. Çelikel, "Konu ciddi bir devlet suçudur" demiş ve eklemiş "kendilerinin TCK'nın (Türk Ceza Kanunu) hükümlerine göre cezalandırılmaları gerekir".

Pes demekten başka yapacak şey kalmıyor. Tüm bu tartışmaların demokrat bir partide cereyan ettiğine insanın inanası gelmiyor. Muhalefet savunulacak ilke getirmez, Parti yönetimi muhalefeti gericilerin sıkça kullandığı bir dille "anarşist" diye suçlar. Partinin genel başkan yardımcısı kolluk kuvvetlerini göreve çağırır ve devletin toplumun üzerinde yükselen heyula gibi varlığını hafifletmekle yükümlü olması gereken bir parti "devlet suçu"ndan, "TCK"dan söz eder. Yandı Celal Kürkoğlu ve arkadaşları, çünkü "devlete karşı işlenen suçlar" hem af kapsamına girmiyor, hem de insanı medeni haklardan mahrum bırakıyor.

Ne diyelim?

Yaşasın "sosyal"-"demokrasi" mi? ■

ANAP hep kazanıyor

Bir seçim daha. Gene ANAP. ANAP hep kazanıyor. ANAP 12 Eylül'den bu yana daima kazanıyor. ANAP kazandıkça halk kaybediyor. Halk kaybettikçe ANAP kazanıyor. Ortada bir terslik yok. Ortada bir gerçek var. Mantıksal bir gerçek. Halk kaybettiği, 12 Eylül kazandığı için ANAP kazanıyor. ANAP şu veya bu partiye karşı değil, halka karşı kazanıyor.

Özal'a göre muhalefet "beşi bir yerdedir" ve bir ANAP etmemektedir. Ama iktidar da "beşi bir yerdedir" ve bir ANAP etmektedir. Çünkü 12 Eylül "beşi bir yerdedir", iktidardadır.

84 beldede yapılan belediye seçiminden önce Türkiye ne ise, sonra da odur. Partilerin oy potansiyelleri de değişmeden kalmıştır. Bir şeyleri değiştirmeyeceği besbelli olan seçimin sonuçlarını değiştirecek faktörler de olmaz. Bir şeyleri değiştirme iddiasında, samimi, inançlı ve kararlı olmayan partilerle girilmiş bir seçimin değiştireceği ne olabilir ki? Seçimle bir şeylerin değişeceği ve seçimle bir şeyleri değiştirebileceği inancı bulunmayan seçmenin ANAP'ı seçtiğinden veya seçmediğinden söz edilemez.

Özenle seçilmiş, ANAP'a oy vereceği önceden sağlama alındıktan sonra belediye yapılmış, seçmene nasıl olsa bir şey değişmeyecek, "siz kendi işinize bakın" mesajı ve menfaatı verilmiş, topu topu 84 köyde ANAP kazanmış, iş mi? ANAP bütün Türkiye'de, ta başından, 12 Eylül ile birlikte kazanmamış mı? ANAP % 43, DYP % 25, SHP % 25. (Üçünün de katıldığı seçim bölgelerinden).. ve elli bin oy. Yani iki büyük fabrika bile değil, ya da o kadar!

O halde baştan alalım: Önce "seçim" olmalı. Sonra "beşi bir yerde" değil, herkes yerli yerinde olmalı. Seçimle bir şeylerin değişeceği, seçmenin seçmekle bir şeyleri değiştirebileceği inancı, bilinci ve ortamı olmalı. Sonra da bir şeyleri değiştireceği baştan ve kesin olarak belli partiler olmalı. Ama bu "özgür seçim" anlamına geliyor ve "özgürlüğü" gerektiriyor. O halde önce özgürlük olmalı ve özgürlük olabilmesi için de her şeyden önce şu "beşi bir yerde" olmamalı! ■

Bir kitap: İnsan Sıcağı

"Şimdi ayakta kalma anıdır. Ayakta kalmak gerekir. Ayakta kalmak gerekir. Ayakta kalmak gerekir. Ayakta kalmak gerekir. Ayakta kalmak gerekir. Şu anda, on yıllarca, yüz milyon yıllarca ayakta kalmak gerekir.

"Ve, ayakta kalırsınız.

"Ayağa kalkan ilk primatın, ayağa kalkan bilmem kaç bin yıl önceki atanızın şaşkın sevinci yavaştan kaplar içinizi. Ayaktasınız. Ayaktasınız.

"Ve, ayakta kalırsınız."

İnsan Sıcağı'nın **Ayağa Kalkmanın Bedeli** adlı ilk yazısında bu satırlar var. Erdal Atabek, ayağa kalkmanın bedelinden, doğruluşun erdeminden ve yüceliğinden söz ederek başlamış kitabına. Ve bu tutum, anıların yazıldığı hapisane mekânına bakışta, onu algılayış ve yorumlayışta önemli ve tutarlı bir bakış açısı getirdiği gibi, kitaptaki diğer yazıların üzerinde yükseleceği sağlam bir temeli de daha baştan atmış oluyor.

Ayakta kalmak... içeride, dışanda, severken, nefret ederken, savaşırken, ayakta kalmak...

12 Eylül rejiminin gelişiyle birlikte yaşanan bir dizi tutuklama ve davanın muhataplarından biri de Erdal Atabek oldu. Barış Derneği Davası'ndan mahkûm edilmesiyle birlikte 38 ayını hapisanede geçirdi. Ülkemiz aydınlarından çoğunun karşı karşıya kaldığı böylesi özgürlüksüz bir ortam, onlara yaşama uğraşı sürecinde türlü deneyimler kazandırırken, öte yandan onların bu özgürlüksüz ortamı bilinçle kavramalarının bir sonucu olarak değişik ve anlamlı ürünler vermelerinin imkânını da oluşturdu (Orhan Taylan, Reha İsvan, Ali Sırmen gibi). Erdal Atabek de 38 ay boyunca içeride biriktirdiği izlenim, duygu, düşünce ve saptayımlarını **İnsan Sıcağı** adı altında bir kitapta toplamış.

İnsan Sıcağı'nda biri Yalçın Pekşen'le yapılmış konuşma olmak üzere on dokuz yazı var. Bu on dokuz yazıdan "Bir Gül, Bir Silah", "Ludwig"in Acısı ve Sevinci", "Ara Yerde" ve "Vapur" dışında kalanlar genellikle içerideki yaşantıyı, oradaki insanları anlatan, ya da içeriyi eksen alarak diğer konulara uzanan yazılar. Öyle ki yazıların başlıkları bile konunun neye değgin olduğu konusunda hemen ipucu verebiliyor (Parmak İzleri, Zula, Sevk, Zincirlerin Ucunda vb...). Ancak bunlar hiç kuşkusuz, Atabek'in özgün gözlem ve üslubuyla değişik açılardan yaklaşılan "içeri" yazıları.

"Bir Gül, Bir Silah", "Ludwig'in Acısı ve Sevinci", "Ara Yerde" ve "Vapur" yazıları ise, kitaptaki diğer yazılardan bütünüyle farklı, edebi dille yakınlığı daha öne çıkan, hatta biraz cüretkâr bir deyişle "öykü"ye varan yazılar... Birincide, bir intihar ikilemi (ki sonuçta **yaşam** seçildiğinden ikilem olmaktan çıkıyor); ikincide, Ludwig van Beethoven ismindeki **Ludwig**'in yalnızlığından, umutuluşundan yola çıkarak nefis bir espriyle varılan içerik; üçüncüde, bir sokak ve o sakakta toplumun kıyıya ittiği bir insan; ve dördüncüde, bir doktor ile hastası arasındaki ilişki, bir öykü üslubuyla ve onun gerektirdiği titizlikle işlenmiş.

Erdal Atabek ve kitabı **İnsan Sıcağı** için, ne kadar söz söylenirse söylensin "okuma" etkinliği ve tadının yanında eksik kalacaktır. İşte size bir kitap: bir insan, bir sıcaklık, bir aydın, bir direniş...

▲*Cağaloğlu'nda kitaplar. Çok gibi görünüyorsa da...*

Yayın Dünyamızda Önemli Bir Eksiklik: Popüler Bilim Yayınları

İngiliz fizikçi ve yazar C.P.Snow *The Two Cultures* (''İki Kültür'', Varlık Yayınları, 1973) adlı yapıtında, bir yanda sanat, kültür ve sosyal bilimler, öte yanda da doğa bilimlerinin ve teknolojinin bulunduğu bir kamplaşma ya da kutuplaşmadan söz eder. Snow'un Batı toplumlarında yaygın olduğunu ileri sürdüğü, özellikle üniversitelerde belirginleşen bu kutuplaşma, birbirleriyle çok az etkileşimde bulunan ve karşı tarafın yaptığını kuşkuyla karşılayan iki ayrı ''kültür'' yaratmıştır. Bu iki kültürün üyelerinin birbirlerini anlamaya ve birbirlerinden yararlanmaya genellikle ne eğilimleri vardır ne de vakitleri. Hatta, kişilerin eğitim süreçlerinde bu konudaki koşullandırmaları nedeniyle, böyle bir kutuplaşmanın farkına varıp, bunu gidermeye yönelik çaba harcamaları bile genellikle söz konusu değildir.

Snow'un gerek fizik gerek yazın alanındaki çalışmaları ve yapıtında getirdiği eleştirilerle duvarlarını yıkmak istediği bu kamplaşmanın Türkiye'de bir sorun olduğu söylenebilir. Şu farkla ki, Türkiye'de doğa bilimlerine gösterilen ilgi ve bu alanda ürün verme eğilimi, Batı ülkelerine göre daha azdır. Bu alandaki önemli bir gösterge doğa bilimleri alanındaki yayınlardır. Unesco'nun derlediği, kitap yayınlarına ilişkin istatistiklere bakıldığında, Türkiye'de 1979'da 5071, 1980'de 3396 ve 1981'de 4793 kitap yayımlandığı, yıllara göre bunlardan sırasıyla, 379, 158 ve 131'inin doğa bilimlerine ilişkin olduğu görülür. Bu dönemdeki sosyal bilimlere ilişkin yayınlar ise, gene yıllara göre sırasıyla 1422, 843 ve 1093 olmuştu. Hemen belirtelim ki, vurgulanmak istenen, doğa bilimlerine ilişkin yayınların azlığıdır ve Türkiye'de yayımlanan kitap sayısının, bu arada sosyal bilimlere ilişkin yayınların artması gerektiğine elbette inanıyoruz. Türkiye'de yayımlanan toplam kitap sayısının birçok ülkeye göre düşük olduğu, bu sayının Hindistan'da yılda 11 bini, Güney Kore'de ise 20 bini aştığı, Japonya'da 40 bin ve ABD ile Sovyetler Birliği'nde 80 bin dolaylarında bulunduğu da belirtilmelidir. Ne var ki, doğa bilimleri alanındaki yayınlara bakıldığında, Türkiye'nin gelişmiş birçok ülkenin yanı sıra, Kolombiya, Yeni Zelanda, Hindistan, Portekiz ve Tayland gibi ülkelerin de gerisinde kaldığı anlaşılır.

Gerçek şudur ki, Türkiye'de doğa bilimlerine ilişkin yayınlar her zaman ağır aksak bir tempoyla sürmüş, en önemli bilimsel gelişmeler Türk okuruna ya çok geç aktarılmış, ya da bazı durumlarda hiç aktarılmamıştır. Bu tablonun karanlık bir başka yanı da, popüler bilim gibi, Batı'da başlıbaşına önem taşıyan bir alandaki yayınların nicelik ve nitelik olarak çok ihmal edilmiş olmasıdır. Aslında, bilimsel gelişmeleri yaygınlaştırma, bunların geniş kitleler tarafından anlaşılmasını sağlama, daha sonraki kuşaklarca gerçekleştirilecek yeni gelişmelere temel hazırlama bakımından popüler bilim yayınlarının yadsınamayacak bir önemi vardır. Buna bir örnek verecek olursak; Einstein'in görelilik kuramının İngiltere'de tanıtımına büyük katkıda bulunmuş olan ünlü fizikçi Arthur Eddington'a, kuramın daha yeni duyulmaya başlandığı bir dönemde bir meslektaşı, Einstein'ı İngiltere'de üç kişinin anladığını söylediğinde, Eddington ciddi bir tavırla üçüncü kişinin kim olduğunu sormuş. Biraz abartılmış da olsa Eddington'un bu tepkisi, eski düşünce kalıplarını zorlayan bir kuramın, o alanda uzmanlaşmış kişilerce bile kolaylıkla anlaşılamayacağını göstermesi bakımından önemlidir. Einstein'ın kuramının ya da bilim dünyasındaki önemli gelişmelerin birkaç kişi tarafından değil de milyonlarca kişi tarafından anlaşılmasında önemli bir rolü popüler bilim yayıncılığı üstlenmiştir.

Türkiye'de, bilimsel gelişmeleri geniş okur kitlelerine aktarma konusunda önemli bir boşluk vardır. Batı'daki meslektaşlarının aksine Türkiye'de bilim adamlarının popüler bilim kitabı yazma, kendi deneyim ya da görüşlerini aktarmaları geleneği yoktur. Yayınevleri açısından bu konuya bakıldığında ise, popüler bilim alanında düzenli yayın yapma, bu tür yayınlarla bir ya da birkaç alanı tutarlı ve sürekli bir biçimde tanıtma geleneğinden söz edilemez. Çoğu yayınevleri bu alana hiç girmemiş, bu alanda yayın yapanların büyük bir bölümü de, bir ya da iki yapıtın ötesinde, ''kritik birikim'' sağlayacak bir yayın çabası göstermemiştir. Nitekim, bu alanda bir ''Bilim Dizisi'' başlığı altında yayın yapan ve bunu sürdüren yayınevleri, bir elin parmaklarıyla sayılacak kadar azdır. Bunlardan yayınlarını sürdürenler içinde ise hiçbirisi, bildiğimiz kadarıyla diziyle ilgili yayın politikalarını saptayıp okurlarına bildirme ya da bir danışmanlar kurulu ve özel bir redaksiyon ekibi oluşturma yoluna gitmemiştir.

Gene de, son yıllarda popüler bilim yayınlarında bir kıpırdanma olduğu, daha yeni ve özgül alanlara ağırlık veren yayınların yapıldığı söylenebilir. Ancak, doğa bilimleri alanına olan ilgiyi, az sayıda ve çoğu yabancı dil bilen bir ufak okur kümesinin tekelinden çıkarıp genel okura yaymak için, yapılması gereken çok şey vardır. Bunların başında da Türkiye'de bilim adamlarını bu konuya ilgilendirmek, bu alandaki yayınların ve eksikliklerin dökümünü çıkararak, gerek yazar gerek yayınevlerini bu alanda yayına özendirmek gerekir. ■

Dr.Reşit Canbeyli

Zafer Üskül

—*Efendiler! Celse-i hafiyeyi küşat ediyorum.*

KURTULUŞ SAVAŞINDA BOLŞEVİKLİK SORUNU

''Bolşevik olmayı Bolşeviklik Rusyası'yla ittifak etmekten ayırmak gerekir. Biz Bolşeviklik Rusyası'yla ittifak etmekten söz ediyoruz. Yoksa Bolşevik olmaktan söz etmiyoruz.''

Kurtuluş Savaşı sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin üyelerini uzun süre uğraştıran sorunlardan biri de, bir yandan savaşı başarıyla sonuçlandırabilmek için gerekli maddi desteği sağlamak, öte yandan da kurtuluşa, düşünsel bir temel sağlama arayışı olmuştur.

Genç Sovyet Hükümeti'nin Kurtuluş Savaşı'na ve onu sürdüren Ankara Hükümeti'ne sıcak bakışı ve yardımları, milletvekillerinin bir kısmını Bolşeviklik konusunda arayışa iterken bir bölümünde de kaygılar doğurmuştur. Mustafa Kemal Paşa ise bu konuda oldukça açık bir tavır ortaya koymuştur.

TBMM'nin açılışından kısa bir süre sonra, 29 Mayıs 1920'de yapılan bir gizli oturumda, askeri, siyasal ve dış ilişkilere ilişkin konular görüşülürken, İzmit Milletvekili Sırrı Bey (Bellioğlu) Bolşeviklik sorununu gündeme getiriyor: *''Mütalaamın ikinci maddesi Bolşevikler'e taalluk edecektir. Görüyorum ki tartışmalarımız ne zaman bu maddeye değinse mutlaka tabiri amiyane bir yan çiziyoruz. Bu konuyu hiçbir zaman görüşmek istemiyoruz. Diyoruz ki Doğu'yla birleşelim, kurtuluşumuz Doğu'dan gelen etkiyle olacaktır. Bunu hararetle alkışlıyoruz. Fakat heyeti icraiyeye demiyorum ki, madem ki bu milletin ruhu bu merkezde beliriyor, memleketin, vatanın ve hatta dinin selameti Doğu'dan gelen selin önüne katılmakta bulunuyor, siz şimdiye kadar ne düşündünüz? (Bravo sesleri) Batı'nın her zaman üzerimize yönelttiği yok etme politikasına karşı direnebilmek için ancak Doğu'yu gösteriyoruz ve sonra yine onunla içli dışlı olmaktan çekiniyoruz. Doğu'yla temasta, hayatımızı Doğu'ya teslim etmekte bir maddi yarar görüyorsak bunu zamanında yapmalıyız. (...) Bendeniz teklif ediyorum. Heyeti İcraiye bunun hakkında ne biliyorsa bize söylesin ve Meclis de gideceği yolu bilsin (Alkışlar)'' (29.5.1920, 21. İnikat, 3, celse, C. 1, s. 47).*

Bir başka gizli oturumda, Burdur Milletvekili İsmail Suphi Bey (Soysallıoğlu) benzer sorunları dile getiriyor: *''Sonra efendim bir sal içine sığınmış insanlar gibi bulunduğumuz bir sırada ve azim ve imanla çalışmaktan başka silahımız olmadığı bir sıradayız. Yakıyoruz, acaba bir duman var mı? Bizi kurtaracak Bolşevikler'i görüyoruz. Bolşevikler'le ilişkilerimiz ne şekildedir? Sanırım bu, bu celsede söz konusu olacak bir sorundur. Bolşevikler'den ne dereceye kadar kuvvet gelebilir, ne zaman gelebilir? Hükumet elbette ilişkilerimize ilişkin bir şey çizmiştir. Bolşevikler'den ne gibi bir taahhüt almak mümkündür? Onlarla devlet devlete antlaşma imzalamak mı gereklidir, yoksa onların inançlarını kabul etmek mi gerekir? Bunlar hakkında hükümet ne düşünüyor? Az çok bir bilgi istemek hakkımızdır.''* (3.7.1920, 26. İnikat, 3. celse, C. 1, s. 61)

Kırşehir Milletvekili Müfit Bey ise Bolşeviklik sözünün anılmasından bile hoşlanmıyor: *''Arkadaşlardan birisi Bolşeviklik'ten bahsetti. Rica ederim, Bolşeviklik kelimesini daha kimse anlamıyor; bu millet de daha anlamaz. Eğer bunlar tam esirlikten kurtulma araçlarına yönelmiş kanunlar ise bizim onlara siz bizimle müttefik olun, biz de Bolşevik olacağız deyip de bir hareket biçimi izlememizde bir anlam göremiyorum.'' (s.67)* İsmail Suphi Bey bu tepki karşısında kendisini savunma gereğini duyuyor: *''Reis Bey, rica ederim ben Bolşevik olalım demedim, Bolşevikliğin (ne olduğunu) söyledim''.*

Meclis gizli celse zabıtlarında, yukarıdaki açıklamalara benzer daha birçok örnek bulunabilir. Ancak, belirleyici olan Mustafa Kemal Paşa'nın görüşleridir: *''Şüphe yok ki Bolşeviklik akım ve istilası ve başarısı herkesçe bilinmektedir. Bunun hakkında söz söylemeyeceğim. Fakat yine söylemek isterim ki Bolşevikliği gerektiği kadar önemle herkes gibi Heyeti İcraiye de, biz de değerlendirdik ve hak ettiği önemi vermişizdir ve sanıyorum Milli Savunma Vekili Paşa Hazretleri'nin açıklamalarında Doğu'dan söz edildi ve Doğu'dan bir güneşin doğuşunun beklenildiği söylendi. Evet demek oluyor ki biz Bolşevikliğe ve harekâtına ve Bolşevikler'den elde edebileceğimiz yarara yabancı değiliz. Bu nedenle güvenle arzederim ki Bolşevikler'le ittifak ve görüşme için, hareket birliği için maddeten Heyeti İcraiye gerekeni yapmıştır. (...) Ancak bu noktada iki yönü birbirinden ayırmak gerekir. Biri Bolşevik olmak, öbürü Bolşeviklik Rusyası'yla ittifak etmek. Biz Heyeti İcraiye Bolşeviklik Rusyası'yla ittifak etmekten söz ediyoruz. Yoksa Bolşevik olmaktan söz etmiyoruz. Bolşevik olmak büsbütün başka bir sorundur. Böyle bir sorun ile uğraşmaya bizim ihtiyacımız yoktur. Fakat ittifak meselesi olgun bir ciddiyet ve önemle izlenmektedir ve başarılı olacağımıza umudumuz sürmektedir.*

''Bolşevikler ilk ortaya çıkışlarında yalnız kendi ilkelerini izlemişler ve yalnız kendi ilkelerine uyan ve bütün anlamıyla Bolşevikliği kabul edenlerle anlaşmışlar ve fakat bütün milletleri birden bu toplumsal esaslara uydurmaya imkân olmadığına ve emperyalizme üstün gelmek için İslam alemi ile ittifak gerektiğine inanmışlar ve bir milletin dini ve milli esaslarına uymaya karar vermişlerdir. (...) Bolşevikler bir milletin milli ve dini esaslarına hücum etmeyecekler, yalnız emperyalizme karşı birlikte savaşı, birlikte savaş kabul eden milletlerle ittifak edeceklerdir ve kuramsal olarak ve tahmin üzerine arzetmiyorum, şimdiye kadar gerçekleşmiş olan yoklamalar sonucunda bu gerçekler ortaya çıkmıştır. İşte mesela Azerbeycan'da, mesela Türkistan'da, mesela Kuzey Kafkasya'da. Bunları bütün anlamıyla Bolşevik olmuşlar sanmayınız. Bu nedenle Bolşevik ilkelerini kabul etmek toplumsal bir sorundur. Bu günün işi değildir.

''Bizim için, milletimiz için Bolşevik olalım, olmayalım sorunu söz konusu değildir; ille Bolşevik olmak için bir sorun yoktur. Yine bu konuda kraldan fazla kral taraftarı olanlar da var. Görüyorum ki bazı arkadaşlar ille Bolşevik olalım gibi bir düşüncededirler. Biz bir milletiz, kendimize özgü adetlerimiz vardır, ilkelerimiz vardır ve biz bunlara bağlıyız. Biz Bolşevikler'den bahsettiğimiz zaman bir Bolşevik Rusyası, Sovyet Cumhuriyeti var ve onların araçları var ve bizim düşmanımızın düşmanıdır. Biz kendi amacımızı kurtarmak için bunlarla birleşebiliriz. Yoksa kendi amacımızı bırakıp da onlara köle olalım sorunu söz konusu değildir. Onun için, bu nokta kayıtsız şartsız Bolşevik olalım demek değildir. Biz olmayıveririz ve önceden olalım desek belki kabul etmezler. Onun için önce bakış açımızı bilelim. Ondan sonra dost olarak, bir kuvvet olarak kendilerine başvurabiliriz.''

Bizi kurtaracak Bolşevikleri görüyoruz. Bolşeviklerle ilişkilerimiz ne şekildedir? Onlardan devlet devlete antlaşma imzalamak mı gereklidir, yoksa onların inançlarını kabul etmek mi gerekir? Bunlar hakkında hükümet ne düşünüyor?

REFERANDUMDA NE YAPMALI?

Referandumda boykot çağrısı, emekçilerin baş hasımlarının değirmenine su taşımaya hizmet edecektir.

Anayasanın geçici 4. maddesine ilişkin referandumda ne yapmalı? Bazı solcularımız referandumun bizzat kendisine karşılar. Bunun için, ilk bakışta makul gibi gözüken gerekçeler de öne sürüyorlar. Örneğin referandumun günümüzde özellikle diktatörlerin başvurduğu, bir "onay" mekanizması olduğunu söylüyorlar.

Her şeyden önce, nazari planda hangi gerekçeyle olursa olsun referanduma karşı çıkılamaz. Daha doğrusu çalışan geniş yığınların, emekçilerin çıkarlarını savunanların, referandum gibi, kitlenin doğrudan görüşünün alındığı bir oylama mekanizmasına karşı olmaları düşünülemez. Eğer demokratik hak ve özgürlüklerin başta gelen güvencesi, onları, yığınların adeta kendi vücutlarının uzantısıymışcasına benimsemeleri ve hangi şartlarda olursa olsun sonuna kadar savunmaları ise, referandum hakkından yana olmak gerekir. Referanduma karşı çıkmak, kitlelere güvenmemenin, **elitizmin** tipik göstergelerinden birisidir. Bunun altında, sıradan insanların doğruyla eğriyi birbirinden ayırt etmekte aciz oldukları, onun için de çoğunluğun hemen her zaman, "eğri"yi empoze eden egemen güçlerin peşinden gittikleri inancı yatar.

Türkiye'de de seçmenin çoğunluğunun, bu güne değin şaşmaksızın sağ politikaları desteklemiş olması, görünüşte elitistlerin haklı olduklarının izlenimini veriyor. Bu da, referandum konusunda kafaları bulandıran bir olgu. Ne ki bu taktirde elitistlerin evrensel seçme ve seçilme hakkına da topyekün itiraz etmeleri gerekir. Oysa biliyoruz evrensel seçme ve seçilme hakkı, **hangi düzende olursa olsun** günümüzde yurttaşların en temel haklarından birisidir. Kapitalist toplumlarda bu hakkın, çoğu zaman bir burjuva hükümetin yerine bir başka burjuva hükümetin gelmesinden öteye bir sonuç vermiyor olması onun inkâr edilmesinin gerekçesi olamaz, olmamaktadır da..

Üstelik referandumlar, kural olarak toplumun ilerici kesimlerinin güçlerinin aleyhine sonuçlanır diye kestirilip atılamaz. Örneğin Uruguay'da yine faşist askeri diktatörlüğün dayattığı anayasa, referandumda "hayır" oylarıyla reddedilmiştir. Öyleyse referandumun sonucunu belirleyen en önemli faktör, kitleler içinde örgütlü olmak, onları yığınsal boyutlarda kendi politikalarımıza kazanmak ve seferber edebilmektir.

Tabii referandum hakkına sahip çıkmak ve onu savunmak, her referanduma katılmak zorunluluğunu beraberinde getirmez. Kimi durumlar olur ki alternatiflerin ikisi de birbirinden beterdir. Örneğin önümüzdeki süreçte yığınlardan ve demokrasi güçlerinden yükselebilecek, anayasanın değiştirilmesi talepleri karşısında, 1982 Anayasası'ndan özünde hemen hiç farketmeyen, temel hak ve özgürlükler bölümü hemen aynen muhafaza edilmiş "yeni" bir anayasa hazırlanıp referanduma sunulabilir. Böyle bir durumda eskisi ile "yenisi" hemen hiç farketmeyeceği için referandumun boykot edilmesi düşünülebilir.

Ya da yığın hareketlerindeki kabarma, doruk noktasına ulaşmak üzeredir. Kitlesel mücadele ile çok daha radikal hedeflere ulaşılmasının arifesine gelinmiştir. Durumdan ürken egemen güçler, kitlelerin kabaran mücadelelerini sönümlendirmek amacıyla, bir kısım demokratik hak ve özgürlükleri içeren bir anayasa hazırlayarak referanduma sunmayı öngörebilirler. O zaman boykotun tam yeridir.

Önümüzdeki 6 Eylül referandumunda boykotu gerekli kılabilecek böylesi özgül şartlar yok. O zaman da boykot çağrısı yapmanın bir anlamı yok!

"Referandum bir kaç burjuva politikacısının fiilen zaten yaptıkları siyasetin hukuken de meşrulaşmasına ilişkin. Burjuva politikacıların, ilk başta da Demirel gibi, sermayenin en hızlı savunucularından birisinin avukatlığını yapmak bana mı düştü?" diye düşünenler doğal olarak çıkabilir. Böyle düşünmekte haklı oldukları için de, bu gibi kimseler, tepkisel olarak referanduma katılmayabilirler. Ancak bu tavırla boykotu birbirine karıştırmamak gerekir.

Meseleye Demirel ve Ecevit'ten çok, yığınların çıkarları açısından bakmak gerekir. Demirel'in, hatta Ecevit'in siyaset yapıyor ya da yapmıyor olmaları yığınların çıkarları sözkonusu olduğunda fazla bir anlam taşımaz. Ne ki, bu yasak **keyfi** bir yasaktır ve yasağı koyan mercinin de demokrasi anlayışı bellidir. Dahası, bugün bu yasağın sürmesinden yana olan Özal'ın da demokrasi kavramı ile alışverişi ortadadır. Bu şartlarda referandumda yığınları boykota çağırmak demek yasaklar devam etsin diyenlerin çoğunluğu oluşturmalarına yardımcı olmak demektir. Çünkü yasakların kalkmasına "hayır" diyecek olanlar bildiklerini okuyacaklarına göre, şayet seçmenler "boykot" çağrısına kulak vereceklerse böyleleri yasakların kalkmasına "evet" diyecekler arasından çıkacaktır. Sonuçta referandumda boykot çağrısı, bugün Türkiye'de demokrasinin en gözü kara karşıtlarının, emekçi insanların en baş hasımlarının değirmenine su taşımaya hizmet edecektir. Böylece siyasi hayata konan **keyfi** bir yasak seçmenin oyuyla "meşrulaşmış" olacaktır. Müeyyidesi 12 Eylül rejimi olan keyfi bir yasağın "meşrulaşması"nı, halkın çıkarıyla bağdaştırmak aklı başında kimsenin yapacağı bir şey değildir. "Keyfi"lik, keyfiliktir ve kime karşı olursa olsun keyfiliğe karşı çıkmak şarttır.

"Yasaklar kalkacak da mevcut rejime kuş mu konacak?"

Yasakların kalkmasıyla elbette mevcut rejimin özünde bir değişiklik olmayacak. Üstelik yasaklar kalkacaksa, bu burjuvazinin belirli kesimlerinin talebi olarak ve ilk başta onlar sayesinde gerçekleşecek. Zaten böyleleri de mevcut rejimin özünde herhangi bir değişikliği ne arzuluyorlar ne hedefliyorlar. Onun için yasakların kalkmasını -şayet kalkarsa- iyiye doğru bir gidişe yormak ne doğrudur ne de bunun gereği vardır.

Bu gün yasaklar söz konusuysa, pek çoklarının da defalarca dile getirdikleri gibi, bu sadece bir kaç eski politikacıyı değil 50 küsur milyon insanın hemen tamamını ilgilendiriyor. Onun için öncelikle, çalışan insanların demokratik hak ve özgürlüklerini fiilen kullanılamaz hale getiren anayasanın tamamının değiştirilmesi gerekiyor. Buna ilaveten yasakları çok daha detaylı bir şekilde tahkim eden, 12 Eylül rejimince getirilmiş kanunlar, hukuki mevzuat var. Dahası, yine 12 Eylülcüler tarafından gerçekleştirilmiş ve toplumu dört bir yandan kıskıvrak bağlamayı, bütün Türkiye'yi kışlalaştırmayı hedefleyen -ve bu alanda bir hayli mesafe katetmiş- bir yapılanma mevcut. Demokrasinin asgari gereği bütün bu olumsuzlukların giderilmesini zorunlu kılıyor. Onun için de demokrasi güçlerinin, Türkiye'de demokratik hak ve özgürlüklerin geçerli kılınmasından yana olanların ve bunları savunanların kollarını sıvamaları, çabalarını artırmaları, temel hakların asıl sahibi olan çalışan kitleleri demokrasi mücadelesine kazanmaları gerekiyor.

Öyleyse 6 Eylül referandumunda, 12 Eylül rejiminin keyfi bir yasağını reddetmek noktasından hareket edip 1982 Anayasası'nın bütününün reddedilmesi için seslerini duyurmak, referandum kampanyasını, 1982 Anayasası'nı toptan değiştirme kampanyasına dönüştürmek tüm demokrasi güçlerinin görevi oluyor. ■

30 GÜNÜN İÇİNDEN

BARIŞ

21 MAYIS ABD yönetimi, Sovyetler Birliği'nin Flipinler, G.Kore ve Japonya'daki nükleer füzeler ile Asya'daki SS-20'lerin karşılıklı olarak kaldırılması önerisini reddetti.

16 HAZİRAN ABD, SSCB'nin kısa menzilli nükleer füzelerin tamamen kaldırılması ve uzun menzilli füzelerin sayısında önemli indirimler yapılmasını öngören sıfır-sıfır çözümünü kabul etti.

İŞÇİ OLAYLARI

21 MAYIS NETAŞ'ta işten çıkarılmaları protesto için Otomobil-İş'in 4 işyeri temsilcisi ve daha önce işten çıkartılan 2 işçi açlık grevine başladı.
▶ Türkiye Maden-İş Sendikası, Etibank'a bağlı 18 işyerinde çalışan 10 bin işçi için grev kararı aldı.

22 MAYIS Çalışma ve Sosyal Yardım Bakanlığı bir genelgeyle "işyeri kurma izni ve işletme belgesi alma" zorunluluğunu ortadan kaldırdı. Aynı genelgeyle, iş kazaları ve meslek hastalıklarına karşı denetim ve güvenlik önlemlerini belirleyen hükümlerin uygulaması durduruldu.

23 MAYIS Kütahya Emet'te Gürok Kömür İşletmeleri'nden çıkarıldıktan sonra açlık grevine başlayan 38 işçi maden ocağını bastı. İşçiler göz altına alındılar.

26 MAYIS 1986 yılı içinde 34,747 işçinin işten çıkarıldığı açıklandı.

5 HAZİRAN Enerji işkolunda çalışan 100 bin kadar işçi toplu sözleşmelerinin imzalanmamasını protesto için yemek boykotu yaptı.

İNSAN HAKLARI-BASKILAR

22 MAYIS Kuruluşuna izin verilmeyen Nükleer Savaşa Karşı Hekimler Derneği yöneticileri savcılıkta ifade verdiler.

25 MAYIS Doç.Dr. İsmail Beşikçi 10 yıl sonra Gaziantep Cezaevi'nden tahliye oldu.

28 MAYIS Vardiya Dergisi DGM tarafından toplatıldı.

31 MAYIS Tutuklu ve hükümlü aileleri Türkiye'de bir an önce genel af ilan edilmesini istedi.

6 HAZİRAN İnsan Hakları Derneği'nin 1. Genel Kurulu yapıldı.

11 HAZİRAN Yayıncı İlhan Erdost'un gözaltına alındığı gün dövülerek öldürülmesi olayı ile ilgili davadan yargılanan Astsubay Şükrü Bağ 6 ay hapis cezasına çarptırıldı.

ÖĞRENCİ OLAYLARI

22 MAYIS İstanbul Üniversitesi sinema klübünün gerekçesiz kapatılması üzerine 100 kadar öğrenci 2 saat oturma eylemi yaptı.

28 MAYIS Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde, oruç tutmayan öğrenciler saldırıya uğradı.

8 HAZİRAN ODTÜ'de yurtlar yönetmeliğini protesto eden öğrenciler yemek yememe ve 5 saat süren oturma eylemi yaptılar.

11 HAZİRAN İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi önünde toplanan öğrenciler üniversite yönetimini protesto eden sloganlar attılar.

12 HAZİRAN ODTÜ'de yürürlüğe giren Yurtlar Yönetmeliği'ni protesto amacıyla 500'e yakın öğrenci yürüdü. Jandarma öğrencileri dipçik kullanarak dağıttı.
▶ Yıldız Üniversitesi Öğrenci Derneği 1. Olağan Genel Kurul toplandı.
▶ 12 Eylül'den sonraki ikinci öğrenci mitingi Ankara'da yapıldı. Miting öncesi 10 kadar öğrenci gözaltına alındı. Bunlardan 4'ü izinsiz bildiri dağıtmak suçundan DGM'ye çıkarılacak.

EKONOMİ

21 MAYIS Senet protestolarının geçen yıla göre % 68.1 oranında arttığı saptandı.

27 MAYIS Başbakan Özal 5 milyon liranın üzerindeki mevduat faizlerinin pazarlıkla saptanacağı bir çalışmanın yürütüldüğünü açıkladı.

31 MAYIS İstanbul'da yaşayan 4 kişilik bir ailenin aylık mutfak harcamaları 125.790 TL'ye yükseldi.

10 HAZİRAN ODTÜ öğretim görevlilerinden Merih Celasun'un yaptığı belirlemeler, Türkiye'de ailelerin % 32'sinin ayda 100 bin TL.'den az kazandığını, bir ailenin yoksulluk içine düşmeden geçinebilmesi içinse alt sınırın 100 bin TL olması gerektiğini ortaya koyuyor.

11 HAZİRAN İSO Dergisi tarafından yapılan araştırmaya göre, Özal Hükümeti döneminde tüm teşvik ve indirimlerden büyük şirketler ve holdingler yararlanırken, küçük ve orta işletmeler kaderlerine terk edildi.

DÜNYADAN

22 MAYIS Sri-Lanka'da ordu birlikleri Tamilller'in gerilla kampı sanarak bastıkları köyde 23 kişiyi öldürdü.

1 HAZİRAN Lübnan Başbakanı Raşid Kerami öldürüldü.

10 HAZİRAN Güney Kore'de Devlet Başkanı'nın halk oyuyla seçilmesi istemiyle başlayan gösterilerde 5.902 kişi gözaltına alındı.

12 HAZİRAN Orta Afrika eski Devlet Başkanı Bokassa ölüm cezasına çarptırıldı. Bokassa, çok sayıda çocuk ve yetişkinin işkence sonucu ölmesinden ve 13.250 milyar Frank'ı zimmetine geçirmekten suçlu bulundu.
▶ İngiltere'de erken genel seçimleri, 650 sandalyenin 376'sını alan Thatcher'ın Muhafazakâr Partisi kazandı.

14 HAZİRAN Tunus Komünist Partisi Kongresi 25 yıl aradan sonra Tunus'ta toplandı.

15 HAZİRAN Güney Kore'deki olaylarda tutuklananların sayısı 7 bine ulaştı.

YEREL SEÇİMDEN

7 HAZİRAN Marmaris'e bağlı Armutalan'da ANAP Milletvekili Ahmet Altıntaş seçmenlere Fak-Fuk-Fon'dan 7.500'er TL dağıttı. İstanbul Arnavutköy'deki seçimlerde ANAP'lılar DYP'liler birbirine girdi. Partilerin seçmenlere erzak paketleri dağıttıkları görüldü. Ayrıca ANAP'lılar ayakkabı teki dağıtıp, diğer tekinin seçimlerden sonra verileceğini açıkladılar. Arnavutköy'deki sandıklardan birinde mühür kullanılmadığının anlaşılması üzerine çıkan kavgada Partililer birbirine girdi. 84 beldede yapılan seçimlerde ANAP 55, DYP 17, SHP 6, DSP ve RP 3'er belediye başkanlığı kazandı.

ÇEŞİTLİ

21 MAYIS Milletvekillerinin eşlerine de harcırah verilmesi TBMM Genel Kurulu'nda kabul edildi.
▶ Erzincan'da vitrinlerine "Çamaşır Çeşitlerimiz Gelmiştir" şeklinde yazdıkları ilanda "Ş" harfleriyle komünizm propagandası yaptıkları gerekçesiyle iki esnaf ve tabelacı gözaltına alındı.

24 MAYIS 20 bin eczacı, dişhekimi, inşaat, makina ve ziraat mühendisi mesleklerini tek başlarına yapabilecekleri maddi güce sahip olmadıklarından diplomalarının kullanım hakkını kira ile başkalarına veriyorlar.

1 HAZİRAN Şanlıurfa'da toprak dağıtımından yararlanmak isteyenlerin çoğu okur yazar olmadıkları için hak sahibi kabul edilmediler.

3 HAZİRAN Türk Dil Kurumu'nun eski yöneticiler ve üyeleri Dil Derneği adıyla bir dernek kurmak için başvuruda bulundular.

6 HAZİRAN Dil Derneği'nin "kurulması yasak olan derneklerden olduğu" gerekçesiyle faaliyeti durduruldu.

9 HAZİRAN Belediyelerdeki yolsuzlukların ortaya çıkarılabilmesi amacıyla verilen Meclis araştırması önergesi ANAP'lılar tarafından reddedildi.

16 HAZİRAN Afrika'da açlık çekilen ülkelere yardım amacıyla toplanan 10 milyon dolar 1986 Ekim'inde gönderilmesi gerekirken hâlâ gönderilmedi.

▼ *"Öğrenci kıyımına son". Beyazıt'ta öğrenciler YÖK'ü protesto etti.*

